

Beantwoording technische vragen over Begroting 2020 (PS 54/19)

ChristenUnie SGP	vragen 1 t/m 11	blz 2
PVV	vragen 12 t/m 63	blz 7
GroenLinks	vragen 64 t/m 126	blz 26
CDA	vragen 127 t/m 157	blz 45

De beantwoording is steeds direct na elke vraag opgenomen.

In de beantwoording zijn waar nodig verwijzingen opgenomen naar nadere informatie via hyperlinks.

Bijlage bij antwoord 31	blz 54
Bijlage bij antwoord 63	blz 78

Technische vragen van de fractie ChristenUnie SGP

Vraag 1

Financieel totaalbeeld (pagina 10) : In de alinea 'Financieel totaalbeeld' worden de Essent middelen genoemd. Daarbij wordt gezegd: *'Deze middelen zijn nu vrijwel geheel besteed of voor langere tijd ingezet of belegd.'* (Zie ook pagina 124). Kan een overzicht worden gegeven van de besteding, inzet en belegging van de Essent-gelden?

Antwoord 1

Er wordt op pagina 10 gesproken over de Essent-investeringsagenda middelen. In paragraaf Investeringsagenda (pagina 124 t/m 128) wordt aangegeven en dan met name in de tabel op pagina 127/128 hoe deze middelen zijn besteed (tot en met 2018), ingezet of belegd (vanaf 2019 en verder).

Vraag 2

Programma 2 Ruimte en wonen : Brabantse Aanpak Leegstand (pagina 17)

In de alinea 'Wat willen we bereiken?' wordt genoemd dat in voorgaande jaren de Brabantse Aanpak Leegstand is ontwikkeld. Wat heeft die aanpak concreet opgeleverd?

Antwoord 2

In december 2018 is de integrale rapportage tussenevaluatie Aanpak Leegstand opgeleverd met daarin de resultaten van de aanpak. Aanvullend daarop: de vier programmalijnen van het programma Brabantse Aanpak Leegstand hebben concrete resultaten opgeleverd, zoals:

- a) De monitor Stand van Leeg met gegevens over agrarische leegstand wordt breed gebruikt
- b) Voorbeelden van een innovatieve gebiedsaanpak en samenwerking als één overheid op diverse plaatsen in Brabant
- c) Provinciaal instrumentarium wordt beter gebruikt. De voucheraanpak VABIMPULS is succesvol, inmiddels zijn 434 vouchers verstrekt (peildatum okt 2019)
- d) Nieuwe en inspirerende kennisplatforms, zoals VABIMPULS en de Taskforce VAB's (36 gemeenten/wethouders). Het Platform Leegkomende Kerken organiseert een dynamisch informatieloket en kennisprogramma.

Ook de werkwijze en aanpak van het programma krijgt navolging. Zie daarvoor ook de beantwoording van vraag 127.

Vraag 3

Programma 6 Energie, circulaire samenleving en gezondheid : Bevorderen energiebesparing bij bedrijven (Pagina 46)

Vraag: In 2023 moeten alle bedrijven zijn gecontroleerd door de omgevingsdiensten, waarvan 25% in 2020. Hoe gaan de voorbereidingen op deze exercitie en worden deze aantallen daadwerkelijk bereikt op de gestelde datums?

Antwoord 3

In 2023 zullen 100% van de energie-relevante bedrijven die onder provinciaal bevoegd gezag vallen gecontroleerd zijn. De omgevingsdiensten hebben hiertoe een aanvullende opdracht van de provincie gekregen. De voorbereiding is in 2019 gestart. Via bestuursrapportages zullen PS geïnformeerd worden over de voortgang.

Vraag 4

Programma 6 Energie, circulaire samenleving en gezondheid

Realiseren van een strategisch netwerk van (semi)-publieke laadpunten (Pagina 47)

Indicator: Minimaal 1 laadpunt per 5 elektrische personenvoertuigen (2020)

De provincie streeft naar 100.000 elektrische voertuigen in 2020. Dat zou betekenen dat er minimaal 20.000 laadpunten moeten komen. Volgens oplaadpunten.nl zijn dit er nu 3310. Hoe gaat het college ervoor zorgen dat in 2020 deze doelstelling gerealiseerd wordt?

Antwoord 4

In de begroting 2020 is geen indicator/doelstelling opgenomen voor 100.000 voertuigen.

De indicator in begroting 2020 is geformuleerd als aantal laadpunten op aantal elektrische voertuigen, waar de provincie meer invloed op heeft.

Om de uitrol van publiek toegankelijke laadinfrastructuur te versnellen onderneemt de provincie verschillende acties;

- Aanbesteding Fase B: Initiatie van en contractmanagement voor 62 gemeenten waarbij 1000 laadpalen (a 2000 laadpunten) dienen te worden gerealiseerd in de provincie Brabant. Deze aanbesteding loopt tot Q1 2020. Parallel hieraan hebben enkele (grote) gemeenten ook hun eigen programma voor uitrol van openbare laadpalen en laadpleinen lopen.
- Aanbesteding Fase B2: Initiatie en contractmanagement voor Brabantse (en mogelijk ook Limburgse) gemeenten waarbij een grootschalige pro-actieve uitrol van publiek toegankelijk laadinfrastructuur wordt georganiseerd waarbij de laaddichtheid van 1 op 5 zal worden geborgd voor de periode 2020-2022. De aanbesteding is in voorbereiding en zal Q1 2020 starten.
- Kennisontwikkeling, valorisatie en disseminatie: Via 45 pilotprojecten die zijn geïnitieerd en worden gecoördineerd vanuit de provincie wordt ervaring opgedaan met- en kennis ontwikkeld omtrent product en procesinnovaties die de uitrol van voldoende, toekomstbestendige en kosteneffectieve laadinfrastructuur kan bevorderen. Lessen en ervaring worden toegepast in de publieke aanbestedingen en actief verspreid richting onze gemeenten.

Vraag 5

Programma 6 Energie, circulaire samenleving en gezondheid: Afhankelijkheid vele partners / marktwerking (Pagina 49). Vraag: U geeft aan dat de rol van de provincie in de energietransitie beperkt is. Hoe kunt u deze rol vergroten?

Antwoord 5

In het [Uitvoeringsprogramma Energie](#) gaan we in paragraaf 1.4 uitgebreid in op onze positie binnen de Brabantse energietransitie. Wij duiden daar dat onze rol als provincie beperkt is in de zin dat we weinig wettelijke taken hebben op het terrein van de energietransitie en daarmee weinig sturende mogelijkheden hebben. Dit is vanuit wettelijk opzicht gezien een gegeven. De verantwoordelijkheid voor het slagen van de doelstellingen ligt grotendeels bij andere overheden (gemeenten en Rijk). Mede daarom is focus op samenwerking en rolneming belangrijk. Tegelijkertijd zijn we als provincie een partner die wel degelijk significante maatschappelijke meerwaarde (impact) kan creëren. Onze positie biedt speelruimte om de provinciale rol, vanuit (boven)regionaal (ruimtelijk) overzicht en regionaal handelingsperspectief, slim en complementair in te vullen ten opzichte van gemeenten en het Rijk.

Voor een nadere duiding van de positie van de provincie binnen de Brabantse energietransitie wijzen wij u, naast het Uitvoeringsprogramma Energie, graag op het advies van BrabantAdvies '[Energietransitie: Positionering en rollen van de provincie Noord-Brabant](#)'. In dit advies schetst BrabantAdvies het speelveld en geeft ze een zestal aanbevelingen over de rollen die de provincie kan innemen om maatschappelijke meerwaarde (impact) te creëren. In de [Statenmededeling](#) behorende bij het Uitvoeringsprogramma beschrijven we hoe we deze zes aanbevelingen hebben verwerkt.

Vraag 6

Programma 8 Basisinfrastructuur mobiliteit Beheer en onderhoud provinciale wegen (Pagina 55)

Vraag: Uit onderzoek blijkt dat verlaging van de maximum snelheid een positief effect heeft op het fileleed. Is het mogelijk cq. wenselijk, gezien het toenemende verkeer en de effecten op de doorstroming, om de maximum snelheid te verlagen?

Antwoord 6

Bij het bepalen van de maximumsnelheid kijken we niet alleen naar de doorstroming, maar ook naar aspecten zoals verkeersveiligheid en leefbaarheid. De functie van de weg en de daarbij behorende inrichting bepalen samen de hierbij passende maximumsnelheid. Hierbij conformeren wij ons aan de landelijke richtlijnen van de CROW waarin gebruik, functie en inrichting van de weg in balans zijn waardoor de weggebruiker optimaal gebruik kan maken van de weg. Het sec verlagen van de maximumsnelheid zonder aandacht te besteden aan functie en inrichting zal derhalve niet het gewenst gedrag opleveren. Vanuit de doelstelling 'het hebben en houden van een goed functionerende provinciaal wegennet' kijken we continu naar optimalisatie mogelijkheden waarbij ook de maximumsnelheid wordt meegenomen.

Overigens gaat het onderzoek vooral over het verlagen van de maximumsnelheid op snelwegen van 130/120 km/uur naar 100 km/uur. Op de provinciale wegen is de maximumsnelheid in de regel lager dan 100 km/uur.

Vraag 7

Programma 8 Basisinfrastructuur mobiliteit: Planmatig beheer en onderhoud provinciale infrastructuur (Pagina 56)
In deze alinea staat: 'We bieden daarbij ruimte aan extra ambities, waarbij we werk met werk proberen te maken.'

Vraag: Wat is de betekenis van het tweede deel van deze zin?

Antwoord 7

Dat we werkzaamheden waarin we keuze hebben (ambities) koppelen aan uit te voeren werkzaamheden waar we geen keuze hebben (onderhoud) en we daar toch al bezig zijn. Zo kunnen we efficiency voordelen behalen én beperken we de overlast voor de omgeving, omdat we de verschillende werkzaamheden combineren. We hebben bijvoorbeeld bij de reconstructie van de N279 Veghel-'s-Hertogenbosch de herinrichting van het Aardal voor het waterschap meegenomen en we leggen tijdens onderhoudswerkzaamheden aan de N631 al een gedeelte van de snelfietsroute Breda-Tilburg aan.

Vraag 8

Programma 8 Basisinfrastructuur mobiliteit :We streven naar nul verkeersdoden in Brabant (Pagina 56)

Vraag: Met hoeveel procent wordt het aantal verkeersdoden gereduceerd als de maximum snelheid met 10 km wordt verlaagd?

Antwoord 8

Een (dodelijk) verkeersongeval kan vele oorzaken hebben. Er is niet een eenduidige relatie tussen het aantal ongevallen en de maximumsnelheid. Zo is bijvoorbeeld gedrag ook een belangrijk aspect.

De impact van een ongeval zal in de regel wel toenemen met een hogere snelheid. Zoals bij antwoord 6 reeds weergegeven, spelen meerdere aspecten een rol bij de bepaling van de maximumsnelheid.

Vraag 9

Programma 8 Basisinfrastructuur mobiliteit : Transitie naar gedeelde mobiliteit (Pagina 58)

'We zorgen dat er in 2023 betrouwbare en goed functionerende MaaS-platform(s) in alle stedelijke regio's en in het landelijke gebied van Brabant beschikbaar zijn voor reizigers, waarin ook de doelgroepenvervoer is geïntegreerd.'

Vraag: In het landelijk gebied zijn de diverse vormen van OV behoorlijk uitgedund, waardoor dorpen in de avond vaak niet meer bereikbaar zijn. Wat kan op korte termijn ondernomen worden om dit tegen te gaan?

Antwoord 9

Als verlener van de concessies treedt de provincie periodiek in overleg met o.a. de vervoerders en Reizigers Overleg Brabant (ROB) voor een optimale dienstregeling voor het stad- en streekvervoer. Op plaatsen en tijdstippen waar op basis van reizigersaantallen een uitgebreide dienstregeling niet gerechtvaardigd kan worden, streven we naar meer kleinschalige vervoersconcepten en maatwerk oplossingen. De buurtbus is hier een mooi voorbeeld van en in Rucphen start bijvoorbeeld dit najaar een vrijwilligersinitiatief met een deelauto omdat de bus langs de rand van het dorp gaat rijden en niet meer door het dorp zelf rijdt.

In de Visie Gedeelde mobiliteit is maatwerk, staat de vraag van de reiziger centraal om hier voor alle reizigers een passend aanbod van gedeelde mobiliteit te kunnen bieden. Alle reizigers betekent hierbij ook voor reizigers in het landelijk gebied. De behoefte van reizigers in het landelijk gebied kan wel anders zijn dan in een grotere stad, dit betekent dat het aanbod maatwerk is per gebied. De komende periode gaan we dit verder uitwerken voor de concessie West Brabant omdat deze als eerste afloopt eind 2022. Dit doen we samen met onze partners waaronder de gemeenten in de regio West-Brabant.

Vraag 10

Programma 10 Cultuur, erfgoed, samenleving en sport : Brabantsportfonds (Blz. 69)

In de begroting van 2020 leest de ChristenUnie SGP Noord Brabant dat u een Brabantsportfonds wil oprichten samen met partners waaronder het bedrijfsleven. Hierover hebben wij enkele vragen.

Vragen:

- a) Als eerste u noemt het bedrijfsleven als partner maar niet alleen het bedrijfsleven. Welke partners verwacht u nog meer deel te laten nemen in dit fonds?
- b) Is het een investering door de partners in ruil voor zichtbaarheid of is er ook een financieel rendement?
- c) In welke evenementen wordt verwacht dat geïnvesteerd gaat worden: grote evenementen met veel zichtbaarheid en een groot financieel risico component of in kleinere evenementen die meer betekenisvol zijn voor de Brabander?

Antwoord 10

- a) Naast het bedrijfsleven hopen wij op deelname vanuit gemeenten (B5-steden) en mogelijk ook kennisinstellingen en sportbonden.
- b) Het zal verwachten wij vooral in ruil voor zichtbaarheid zijn. De evenementen zelf leveren een economisch, sociaal-maatschappelijk en sportief rendement.
- c) Dat is op dit moment nog niet bekend. Momenteel wordt er gewerkt aan een nieuw provinciaal sportbeleid en daarin zal dat aan de orde komen.

Vraag 11

Paragraaf Provinciale heffingen: Heffing opcenten motorrijtuigenbelasting

Vragen:

- a) Verhoging van de provinciale opcenten lijkt noodzakelijk voor de investeringen in maatregelen rondom o.a. infrastructuur, wateropgave, energietransitie, woningnood etc. Horen deze onderwerpen niet al bij de trendbreuken of de kerntaken?
- b) Waar willen we dit extra geld precies voor gebruiken? We zouden graag eerst toelichting krijgen over de noodzaak voordat er overgegaan wordt naar zo'n ingrijpende beslissing voor heel Brabant.
- c) Is er bij de verhoging van de opcenten genoeg rekening gehouden met vooral de lage inkomens? Wat krijgen zij ervoor terug?

Antwoord 11

- a) Ja.
- b) In deze begroting stellen we u voor in te stemmen met het oormerken van de vrije begrotingsruimte per begrotingsprogramma ten behoeve van de uitwerking van de ambities uit het bestuursakkoord. We werken deze ambities, onder meer via de 6 bestuursopdrachten, uit in concrete plannen die we aan uw staten zullen

voorleggen Op basis van deze plannen en de daarvoor benodigde middelen zullen we u voorstellen de begroting te wijzigen.

- c) Nee. De heffing van de opcenten gebeurt op basis van het gewicht van motorrijtuigen. Wij mogen hierin niet differentiëren. Brabanders met lage inkomens krijgen hier hetzelfde voor terug als alle Brabanders, namelijk dat de provincie haar bijdrage levert dat Brabant een plek is waar je prettig, veilig en gezond kunt leven.

Technische vragen van de fractie PVV

Vraag 12

Begroting algemeen : Beloofd was een begroting waar veel meer duidelijkheid omtrent te leveren prestaties en veel minder procesindicatoren in zouden zitten. Waarom is dat niet verwerkt?"

Antwoord 12

Om een compactere, beter toegankelijke en leesbare begroting te maken, zijn keuzes gemaakt (alleen voor begroting relevante en vereiste informatie is opgenomen, beknopte formulering doelstellingen, prestaties en indicatoren). In de begroting zijn prestaties benoemd vanuit geformuleerde doelstellingen. Per prestatie zijn maximaal 2 procesindicatoren benoemd. Ten opzichte van de omvangrijke prestatietabellen in de sturings- en verantwoordingsdocumenten uit de vorige bestuursperiode is een forse vermindering van procesindicatoren gerealiseerd.

Een eerste stap in de ontwikkeling naar een betere begroting is met voorliggende begroting gezet. Dit willen we deze bestuursperiode graag samen met PS verder vervolgen door met (de toekomstige "auditcommissie" van) PS in gesprek te gaan over mogelijke aanscherpingen en verbeteringen voor de volgende begroting. Wij blijven werken aan de kwaliteit van onze beleidsdocumenten en -informatie. Hierdoor verbetert de basis voor de Sturings- en Verantwoordingsdocumenten ook.

Vraag 13

Begroting algemeen: Graag een overzicht van fte-en personeel in loondienst van de provincie en een overzicht inhuur capaciteit, vanaf 2015 per jaar en inclusief de raming in de meerjarenbegroting t/m 2023.

Antwoord 13

Onderstaand de inzet capaciteit over de jaren 2015 t/m 2018. Dit betreft de stand per 1 december van het betreffende jaar.

	2015	2016	2017	2018
Inzet personeel in loondienst (fte)	1.124,3	1.104,8	1.097,4	1.091,3
Inzet inhuur (fte)	129,9	132,7	105,7	121,4

Personeel in loondienst en inhuur zijn onderdeel van het capaciteitsbudget (binnen het Organisatiekostenbudget). In de raming van het capaciteitsbudget wordt geen onderscheid gemaakt tussen de inzet door middel van personeel in loondienst of inhuur.

Onderstaand het capaciteitsbudget zoals in de meerjarenraming opgenomen.

	2019	2020	2021	2022	2023
Raming capaciteitsbudget (fte)	1.151,5	1.184,3	1.071,8	1.035,3	1.033,4
Raming capaciteitsbudget (€)	€ 99,6 mln	€ 105,5 mln	€ 95,9 mln	€ 92,7 mln	€ 92,5 mln

Vraag 14

Begroting algemeen: Als de provincie wil inzetten op circulariteit bij werklocaties - zoals onlangs geadviseerd door Brabant Advies - en daarvoor reststromenverwerkende fabrieken in de zware milieucategorieën 4 & 5 moeten worden opgezet, in hoeverre zijn factoren zoals natuurcompensatie en hogere vervuiling van de betreffende terreinen/bedrijven dan meegenomen in de "circulaire rekensom" en hoe verhoudt dit zich tot de milieugebruiksruimte voor andere sectoren?

Antwoord 14

Slimme koppeling van stromen vraagt om fysieke nabijheid en dedicated locaties waar hinder veroorzakende bedrijvigheid kan worden ontplooid. Er ontstaat daarmee een andere ruimtevraag. Productiebedrijven zoeken in

toenemende mate een plek nabij elkaar om reststromen uit te wisselen en logistieke en industriële bedrijven vestigen vaker in elkaars nabijheid om de nieuwe circulaire logistieke (retour)stromen te verwerken. Multimodaal ontsloten locaties zijn daarbij extra aantrekkelijk. In het kader van zorgvuldig ruimtegebruik dient weloverwogen invulling gegeven te worden aan de aanwezige en toekomstige (milieu)ruimte i.r.t. omgeving en andere bedrijvigheid. In de prognose bedrijventerreinen (<https://www.brabant.nl/onderwerpen/ruimtelijke-ontwikkeling/werklocaties/prognoses-werklocaties>) is de behoefte van verschillende sectoren inzichtelijk gemaakt. In regionaal verband wordt bekeken of de Brabantse bedrijventerreinen voldoende toekomstbestendig zijn gelet op de circulaire opgave. Daar waar nodig zullen de regionale bedrijventerreinenafspraken hierop worden geactualiseerd.

Vraag 15

Statenvoorstel p1: Waarom worden middelen vastgelegd voor bestuursopdrachten terwijl er nog geen beleid is? Sinds wanneer wordt er van het principe 'eerst beleid en dan geld' afgeweken?

Antwoord 15

Bij deze begroting stellen wij Uw Staten voor zes bestuursopdrachten vast te stellen waarmee u ons college opdracht geeft om concrete plannen uit te werken op zes van de zeven trendbreuken. In deze plannen zullen wij aangeven wat richting 2030 onze bijdrage is aan het realiseren van deze trendbreuken en welke middelen daar voor nodig zijn, zodat u op basis daarvan deze middelen via een begrotingswijziging in de begroting kunt opnemen. Wij zullen deze plannen ter vaststelling aan uw staten voorleggen.

Ook in het geval van de bestuursopdrachten wordt dus eerst beleid concreet uitgewerkt en worden daarna ook de bijbehorende middelen - via een aan PS voorgelegde begrotingswijziging - in de begroting opgenomen.

Vraag 16

Statenvoorstel p2: "De voorliggende begroting kent een nieuwe opzet. Hiermee wordt onder andere aangesloten op signalen uit PS vorige bestuursperiode."

Waarop wordt nog méér aangesloten? Welke andere motieven voor de andere opzet zijn er? Graag een volledig en to the point antwoord.

Antwoord 16

Er wordt ook aangesloten op signalen uit GS en de provinciale organisatie om de begroting compacter, eenduidiger en logischer van opzet te maken.

Vraag 17

Statenvoorstel p4: Kan het college aangeven wat zij bedoelt met een 'trendbreuk'? Met welke trend moet worden gebroken?

Antwoord 17

Bij trendbreuken gaat het om - richting 2030 - stoppen of voorkomen van een negatieve ontwikkeling en deze omzetten in een positieve ontwikkeling dan wel om een positieve trend te voorzien van een extra impuls waardoor deze trend versneld gerealiseerd wordt. Dit alles vanuit de ambitie dat Brabant in 2030 een plek is waar je prettig, veilig en gezond kunt leven.

Vraag 18

Statenvoorstel p5: "wij willen deze middelen investeringen die pas in een volgende bestuursperiode gerealiseerd worden, maar waarvoor wij deze bestuursperiode al wel de (financiële) verplichting moeten aangaan." Graag een heldere en complete uiteenzetting om welke financiële verplichtingen het gaat.

Antwoord 18

Wij zetten deze middelen in voor mobiliteit, het stoppen van verdroging, ontsnippering en versterking van de risicoreserve van het ontwikkelbedrijf. Hierbij passen wij de constructie die in een vorige bestuursperiode voor het Spaar- en investeringsfonds (SIF) is ontwikkeld (afspraken over jaarlijkse storting in een reserve voor een bepaalde periode ter afdekking van toekomstige verplichtingen) nu breder toe. Besluitvorming over deze projecten en de financiële dekking daarvan zullen wij t.z.t. expliciet aan uw Staten voorleggen.

Vraag 19

Statenvoorstel p6: Het college stelt voor om voor de meeropbrengst opcenten MRB alvast verplichtingen aan te gaan, tot ver over het eigen graf heen. Welke scenario's heeft het college afgewogen en beoordeeld t.a.v. de meerjarige opbrengsten MRB? Graag ontvangen wij alle documenten hierover.

Antwoord 19

De middelen 2024-2030 worden in de begroting op een stelpost geraamd. Met het aangeven van de verdeling van de toekomstige investeringsruimte over de verschillende begrotingsprogramma's worden geen verplichtingen aangegaan. De stelpost wordt aan een programma in de begroting toegedeeld zodra het beleid is uitgewerkt. Voor deze toedeling van de middelen aan een programma wordt een begrotingswijziging aan PS voorgelegd.

Het college heeft scenario's ten aanzien van diverse percentages voor verhoging opcenten MRB afgewogen. Hiervan zijn geen documenten beschikbaar. De opbrengstverhoging is geraamd op basis van het meest recente houderschapsbestand rekening houdend met de voorgestelde opcenten-stijging. In de begroting is als basis voor de raming van de opbrengst uitgegaan van het meest recente houderschapsbestand.

Vraag 20

Ontwerpbesluit II p1: "in te stemmen met het oormerken van de vrije begrotingsruimte per begrotingsprogramma...."

Wat wordt in dit ontwerpbesluit PRECIES bedoeld met het begrip 'vrije begrotingsruimte'? Om welke componenten gaat het concreet? Om welke bedragen gaat het concreet?

Antwoord 20

De vrije begrotingsruimte zoals bedoeld in het ontwerpbesluit bestaat – en in de tabel in het statenvoorstel ook uitgesplitst – uit de volgende componenten:

- a. € 265 mln vrije begrotingsruimte in deze bestuursperiode (2020 – 2023) opgebouwd uit € 200 mln bestaande vrije begrotingsruimte na verwerking van de besluitvorming over de bestuursrapportage 2019 en € 65 mln extra vrije begrotingsruimte als gevolg van de verhoging opcenten MRB;
- b. € 41 mln investeringsagendamiddelen uit de vrijval Breedbandfonds;
- c. € 182 mln als gevolg van het structurele effect van de verhoging opcenten MRB in de jaren 2024 t/m 2030;
- d. € 35 mln structurele vrije begrotingsruimte in de jaren 2024 t/m 2030.

Vraag 21

Begroting p5: "deze reizigers hebben steeds meer de behoefte aan een volledig aanbod van verschillende vormen van vervoer gedurende de dag."

- kunt u de onderzoeken waaruit deze conclusie blijkt aan ons toesturen?
- hoe is een 'volledig aanbod' gedefinieerd?

Antwoord 21

Dit is gebaseerd op de trend dat de vraag naar mobiliteit blijft toenemen, zie hiervoor onder meer de onderzoeken van het KIM <https://www.kimnet.nl/mobiliteitsbeeld>. Een blijvende bereikbaarheid vraagt om een

betrouwbaar en multimodaal mobiliteitssysteem, waarbij alle modaliteiten (OV, fiets, auto, etc.) benut worden en goed op elkaar aansluiten.

Vraag 22

Begroting p7: "we stimuleren bovendien een arbeidsmarkt die bij deze economie past".

Bij welke economie? Graag meer duidelijkheid, want de paragraaf boven dit statement maakt op geen enkele manier duidelijk waar de Brabantse economie nou concreet op is gericht of welke strategie wordt gehanteerd.

Antwoord 22

We willen onze positie als Europese top kennis- en innovatieregio behouden en uitbouwen richting 2030. Dit doen wij door het verder versterken van bestaande en opzetten van nieuwe ecosystemen op de huidige sterkten van de provincie Noord Brabant. De arbeidsmarkt is een belangrijke randvoorwaarde voor de Brabantse economie.

Innovatie bestaat op verschillende niveaus: disruptief en toegepast. Ze versterken elkaar en creëren een vliegwielerwerking, waarmee continuïteit van de economie versterkt wordt. Bedrijven die up to date zijn qua technologie en sociale innovatie zijn een voedingsbodem om tot disruptieve innovatie te komen.

Banen van nu zijn niet per definitie banen van de toekomst en zullen worden uitgevoerd door mensen met passende kennis en skills. Er zullen publiek-private samenwerkingsconstructies opgezet worden en er zal sterk ingezet worden op Leven Lang Ontwikkelen, waarbij het talent centraal staat.

Vraag 23

Begroting p17: Hoe wordt bij deze transitie de mate van draagvlak en draagkracht vastgesteld?

Antwoord 23

In de [Brabantse Omgevingsvisie](#) is op pagina 5 beschreven hoe we met draagkracht en draagvlak om willen gaan. Het betreft een intensief samenspel met betrokkenen en partners. Er is geen maatvoering voor maar het gaat over de kwaliteit van participatie, het proces en manier van werken (Diep, Rond en Breed).

Vraag 24

Begroting p18: Welke binnenstedelijke gebiedstransformaties zijn dat momenteel en welke projecten zitten er in de planning?

Antwoord 24

Op dit moment participeren we in de planontwikkeling van de EindhovenXI, Spoorzone Breda, spoorzone Tilburg, Walkwartier Oss en oriënteren we ons met betrokken gemeenten in s Hertogenbosch, Helmond, Oosterhout, Uden, Meierijstad (Veghel) Waalwijk, Roosendaal en Bergen op Zoom.

Vraag 25

Begroting p19: "Tijdelijke woningen". In hoeverre wordt in dit kader ook ruimte geboden aan het gedogen of toestaan van permanente bewoning van recreatiewoningen?

Antwoord 25

Onder de vlag van de landelijke actieagenda Vakantieparken, medeondertekend door de provincie eind 2018, zijn we samen met zes pilotgemeenten bezig om te kijken hoe we kwetsbare recreatieparken vitaler kunnen maken. Dit vereist maatwerk. Hierbij gebruiken we dan ook één integraal plan per park om maximaal effect te kunnen bereiken vanuit de diverse invalshoeken. Er is ruimte binnen deze aanpak om te kijken naar tijdelijke bewoning. Echter; het gedogen van permanente bewoning is een gemeentelijke en geen provinciale aangelegenheid. Als sprake is van het toestaan van permanente bewoning valt dat niet onder de categorie

'tijdelijke woningen'. Dan is sprake van een 'woning' en voor dergelijke woningen of woonvormen staat de versterking van de omgevingskwaliteit in onze steden en dorpen voorop. Recreatiewoningen liggen voornamelijk in het buitengebied en wonen toestaan leidt daarom niet altijd tot de gewenste versterking.

Vraag 26

Begroting p20: In hoeverre betreft deze 'verduurzaming' ook windturbines? Hoe wordt rekening gehouden met de impact en draagvlak in de leefomgeving?

Antwoord 26

Ten behoeve van het realiseren van hoogwaardige en toekomstbestendige werklocaties gaan we voor een gebiedsgerichte en integrale aanpak. Daarbij is maatwerk per werklocatie gewenst om te verkennen of én hoe gelijktijdig doelen voor energiebesparing, duurzame opwek (dus ook windturbines), klimaatadaptatie, circulaire economie, gezondheid en biodiversiteit/natuur te behalen en synergie te benutten is. In deze verkenning wordt bovendien impact en draagvlak in de omgeving en diverse stakeholders geïnventariseerd.

Vraag 27

Begroting p23: "stresstest". Waar is deze stresstest concreet op gericht?

Antwoord 27

Door klimaatverandering wordt het droger, heter, natter (hevige regenbuien) en de zeespiegel stijgt. Dit heeft gevolgen voor onze leefomgeving. Klimaat-stresstesten brengen in beeld waar de kwetsbaarheden liggen als gevolg van deze stressoren. De gemeentelijke stresstesten richten zich op het gemeentelijk grondgebied. De provinciale stresstest gaat na wat klimaatverandering betekent voor de provinciale eigendommen en beleidsopgaven.

Vraag 28

Begroting p24: "30 dialogen". Waar gaan deze dialogen over wie worden hiervoor uitgenodigd?

Antwoord 28

Op basis van de resultaten uit de stresstesten voeren de gemeenten dialogen met de betrokkenen over de geconstateerde kwetsbaarheden door klimaatverandering. Wie daarvoor worden uitgenodigd is aan de gemeenten en afhankelijk van de geconstateerde kwetsbaarheden, zoals risico's op wateroverlast, droogte en extreme hitte. Omdat de kwetsbaarheden veelal watergerelateerd zijn, zullen de waterschappen in ieder geval aanwezig zijn bij de dialogen. Als provincie stimuleren wij dat deze dialogen worden gevoerd en niet uitgesloten wordt dat de provincie ook gesprekspartner is in diverse dialogen. Immers, de beleidsmatige verantwoordelijkheid van de provincie voor het (grond)watersysteem kan aanleiding geven om provinciale, waterschaps- en gemeentelijke ambities te verenigen op lokaal niveau.

Vraag 29

Begroting p24: "We combineren waterveiligheid op deze manier met natuurontwikkeling". In hoeverre is bij deze natuurontwikkeling sprake van verontdieping door middel van buitenlandse slibdumpingen?

Antwoord 29

Bij het uitvoeren van waterveiligheidsmaatregelen, al dan niet in combinatie met natuurontwikkeling, is in Brabant geen sprake van het opvullen van diepe ontgravingen met gebiedsvreemd of buitenlands slib of ander materiaal. Bij het verdiepen/afgraven van uiterwaarden voor rivierverruiming wordt in beginsel niet dieper afgegraven dan vanuit natuurontwikkeling of waterveiligheid wenselijk is. Binnen een project kan er hooguit zeer plaatselijk verondieping aan de orde zijn: de opvulling geschiedt dan met gebiedseigen materiaal uit de directe omgeving.

Vraag 30

Begroting p 30: "In een aantrekkelijke groene provincie is het immers beter wonen, werken en leven." Worden er onder dit college nog bossen en bosgebieden omzet naar heide, zandverstuivingen of andere zogeheten 'schraalgronden' Zo ja, waar, wanneer en hoeveel hectare en vanwege welk doel?

Antwoord 30

Een deel van de vastgestelde herstelmaatregelen voor de Natura2000 gebieden betreft het kappen van bossen die teveel water verdampen, zandverstuivingen belemmeren of open verbindingen doorkruisen. De meeste van die maatregelen zijn inmiddels uitgevoerd maar nog niet allemaal. De noodzaak daarvoor wordt vanwege de klimaatdoelstellingen herzien. Ingeval het kappen van bos noodzakelijk is, is de inspanning erop gericht om dat te compenseren. Compensatie is niet alleen een inspanning, maar ook een verplichting volgens het Klimaatakkoord. Het beleid, zoals onder meer opgenomen in het bestuursakkoord, is er op gericht te komen tot een forse netto toename van het areaal bos in Noord-Brabant. Dit wordt nader uitgewerkt in de bosnota, die voor het eind van dit jaar aan PS zal worden aangeboden.

Vraag 31

Begroting p30: "We geven als provincie invulling aan de nationale en internationale afspraken die zijn gemaakt over biodiversiteit. Zodat alle bedreigde planten en dieren in Brabant weer een geschikte leefomgeving krijgen". Graag ontvangen wij een lijst van alle diersoorten / planten / schimmels waar dit gaat. Graag ontvangen wij ook per soort een overzicht hoe deze soorten zich qua aantallen / verspreiding hebben ontwikkeld over de afgelopen 25 jaar.

Antwoord 31

De lijst van prioritaire soorten is bijgevoegd. Nadere informatie over deze soorten is, voor zover beschikbaar, te vinden op de site brabantinzicht.nl. Deze site bevat alleen informatie over vogels en planten, gebaseerd op het provinciale meetnet. Zie volgende link: <http://www.brabantinzicht.nl/toestand-natuur-water-en-milieu/natuur>. Van de overige prioritaire soorten is geen informatie beschikbaar.

Vraag 32

Begroting p30: "Veelal moeten deze gronden ook worden ingericht zodat de nieuwe natuur zich in de gewenste richting kan ontwikkelen". Wat wordt hier concreet bedoeld met nieuwe natuur?

Antwoord 32

Met nieuwe natuur wordt hier bedoeld dat gronden die zijn verworven binnen het Natuurnetwerk Brabant nog omgevormd (ingericht) moeten worden naar natuur. In plaats van 'nieuwe natuur' moet u hier dus 'natuur' lezen.

Vraag 33

Begroting p32: "We gaan onder meer investeren in de omvorming van bestaande bossen en de aanleg van nieuwe bossen". Welke bestaande bossen gaan omgevormd worden, vanwege welke reden?

Antwoord 33

Het gaat om vrijwel alle bossen op droge zandgronden. Verreweg de meeste Brabantse bossen op droge zandgronden worden gedomineerd door dennen, sparren, eiken of beuken. Deze soorten zorgen voor verzuring van de bodem vanwege het zure strooisel dat ze produceren. Verzuurde bodems kunnen nauwelijks water vasthouden in de bodem en zijn daardoor gevoelig voor droogte en klimaatverandering. Met de geleidelijke omvorming door de aanplant van soorten met rijk strooisel als linde, vogelkers en iep wordt het probleem van de bodemverzuring aangepakt. Hierdoor gaan bossen twee keer zo snel groeien wat gunstig is voor de

houtproductie en CO2-opslag en zijn tevens in staat extremere droogte te doorstaan en extreme regenbuien op te vangen. Zie ook antwoord op vraag 35.

Vraag 34

Begroting p32: "En zetten we in op soorten- en gebiedsbescherming op basis van de Wet natuurbescherming, faunabeheer en op de verdere ontwikkeling van het beleid rondom invasieve exoten". Kan er meer informatie gegeven worden over de verdere ontwikkeling van beleid rondom invasieve exoten?

Antwoord 34

Gedeputeerde Staten zijn op grond van de Wet natuurbescherming verantwoordelijk voor de bestrijding van invasieve exoten die door de minister van LNV zijn opgenomen in [bijlage 10 van de Regeling natuurbescherming](#). De bestrijding van deze invasieve exoten wordt opgepakt vanuit verschillende verantwoordelijkheden door onder meer de waterschappen, gemeenten en terreinbeheerders. We ontwikkelen daarom in samenwerking met onze partners een plan van aanpak ten behoeve van een effectieve bestrijding van invasieve exoten. Dit plan zal naar verwachting in de eerste helft van 2020 gereed zijn.

Vraag 35

Begroting p33: "Bovendien zijn gevarieerde bossen veel beter opgewassen tegen de klimaatverandering met minder risico op grootschalige sterfte door plaaginsecten en uitlaande bosbranden". Waaruit blijkt dat gevarieerde bossen beter opgewassen zijn tegen uitlaande bosbranden?

Antwoord 35

Naaldhout zoals den en spar bevatten sterk brandbare stoffen. Bossen gedomineerd door naaldbomen lopen daardoor extra risico op uitlaande branden zoals recent is gebleken in Portugal en Californië. Bossen met (meer) loofbomen zijn minder brandgevoelig. Informatie hierover is te vinden bij de volgende hyperlinks [Preventie en bestrijding van brand in bos- en natuurgebieden](#) en [Brandveilig terreinbeheer](#).

Vraag 36

Begroting p33: "In 2030 zijn de waardevolle cultuurhistorische landschappen in Brabant behouden en waar mogelijk versterkt". Zijn deze cultuurhistorische landschappen dan ook gevrijwaard van windturbines?

Antwoord 36

Nee, deze zijn niet gevrijwaard van windturbines.

Vraag 37

Begroting p39-44:

- Waarop mag het college in de begroting wat betreft prestaties worden afgerekend? Wat moet het college hebben bereikt aan het einde van het jaar?
- Waarom zijn er geen indicatoren met streefcijfers benoemd?

Antwoord 37

Bovenaan p.40 resp. 41 staat toegelicht dat in de nieuwe Economische Visie en het Actieplan Arbeidsmarkt en Talent voorstellen zullen worden voorgelegd voor indicatoren (en streefcijfers) die meer aansluiting bieden tussen onze activiteiten resp. de begroting(scyclus) en de maatschappelijk/economische effecten van ons beleid. Maar het moge duidelijk zijn dat er ook dan een timelapse blijft tussen het moment waarop ondersteuning wordt geboden (aan faciliteiten, MKB'ers, starters, arbeidsmarktinitiatieven) en de zichtbare doorwerking daarvan in de economie (extra omzet, arbeidsplaatsen, maatschappelijke impact).

Op p.40-42 is voor een aantal activiteiten al wel een indicator/streefcijfer opgenomen, voor een aantal nog niet. Zoals in de inleiding van de begroting is aangegeven wil het College samen met uw Staten komen tot een

verdere invulling en verbetering van de sturing en verantwoording van het beleid. Onder andere door de selectie van een beperkt aantal indicatoren, op het gewenste abstractieniveau.

Voor de indicator “% toename BRP” is onze ambitie om structureel boven het landelijk gemiddelde te scoren, met de disclaimer dat negatieve conjunctuureffecten op de industriële productie, Brabant altijd relatief hard zullen raken.

Vraag 38

Begroting p45: “we zien deze transitie als een gedeelde opgave waarvoor draagvlak en draagkracht van groot belang zijn”.

- Wat bedoelt u met “draagkracht”

- Hoe meet u draagvlak bij omwonenden van windturbines en zonneweiden en wanneer is er volgens u dusdanig onvoldoende draagvlak voor een plan dat u het afblaast (denk aan de massale weerstand onder burgers en/of gemeenteraden bij plannen windturbines bij Klundert, Overa en Dinteloord)?

Antwoord 38

In de door uw Staten vastgestelde [Energieagenda 2019-2030](#) is een achttal Brabantse principes opgenomen. Een van de principes luidt: ‘Streven naar energie rechtvaardigheid, draagvlak en draagkracht (zie blz. 11 Energieagenda). In het Uitvoeringsprogramma is een nadere uitwerking opgenomen.

Vraag 39

Begroting p45: U wilt tenminste 50% van de energie “duurzaam” opwekken. Vallen onder die 50% ook “houtstook particulieren” (inclusief allesbrander en BBQ), biomassa, afvalverbranding en biofuels) en zo ja, voor ongeveer welk aandeel in die “duurzaamheid” rond 2030?

Antwoord 39

In de [Energieagenda 2019-2030](#) hebben wij het streven neergelegd dat in 2030 50% van het energiegebruik voor Brabant komt van duurzame bronnen. Uit welke mix van energiebronnen dit dan zal bestaan zal afhankelijk zijn van vele individuele keuzen van partijen in de komende jaren. Wij verwachten dat biomassa- en afvalverbranding in deze mix zal blijven. In de door uw Staten vastgestelde Energieagenda heeft u als kader meegegeven dat ons college landelijke definities dient te hanteren. Als de landelijke definities met betrekking tot CO₂-uistoot van de door u genoemde brandstoffen wijzigt, passen wij ons hieraan aan. Of particulieren in 2030 nog houtstook gebruiken voor vrijetijd (BBQ) of sfeerverwarming is niet een keuze vanuit de provincie. Onze verwachting is dat de keuzen van partijen omtrent de benodigde mix aan energie in de komende tientallen jaren een dalende trend zal laten zien voor houtstook particulieren, omdat een schone leefomgeving en lucht ook een item zal gaan worden in hun afweging.

Vraag 40

Begroting p45: Heeft u een actueel overzicht van de percentages “duurzame energie” verdeeld in de gangbare categorieën wind, zonnepv, biomassa, biofuels, houtstook, afval, etc.?

Antwoord 40

Het meest actuele overzicht van percentages duurzame energie wordt verspreid via de Klimaatmonitor. Via www.klimaatmonitor.nl is te zien hoeveel hernieuwbare energie er ter plaatse van de provincie beschikbaar is. Hierbij wordt onderscheid gemaakt naar soorten energie (elektriciteit, warmte en brandstoffen voor voertuigen). De indeling van categorieën bron per soort energie hoeft niet overeen te komen met de categorisering zoals die is gehanteerd in de vraag.

Vraag 41

Begroting p46: Hoeveel FTE worden er ingezet voor de controle op bedrijven aangaande energiebesparing en wat zijn de kosten die hiermee gemoeid zijn?

Antwoord 41

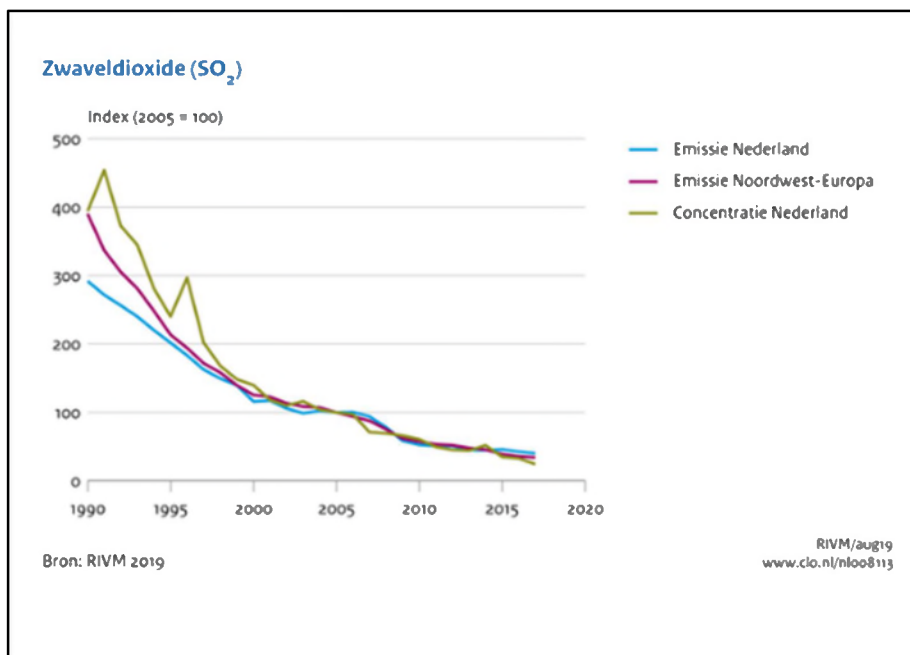
Voor de bedrijven die onder provinciaal bevoegd gezag vallen wordt ca. 1 fte (€100.000) ingezet Brabantbreed (dit is extra bovenop de reguliere inzet van de omgevingsdiensten). Zie voor nadere toelichting onderdeel IV van Bijlage 1 [Statenmededeling Taakanalyse vergunningverlening, toezicht en handhaving en instrumenteel kader vergunningverlening, toezicht en handhaving \(in het omgevingsrecht\) : Geactualiseerde VTH-taakanalyse](#). (PS4354682)

Vraag 42

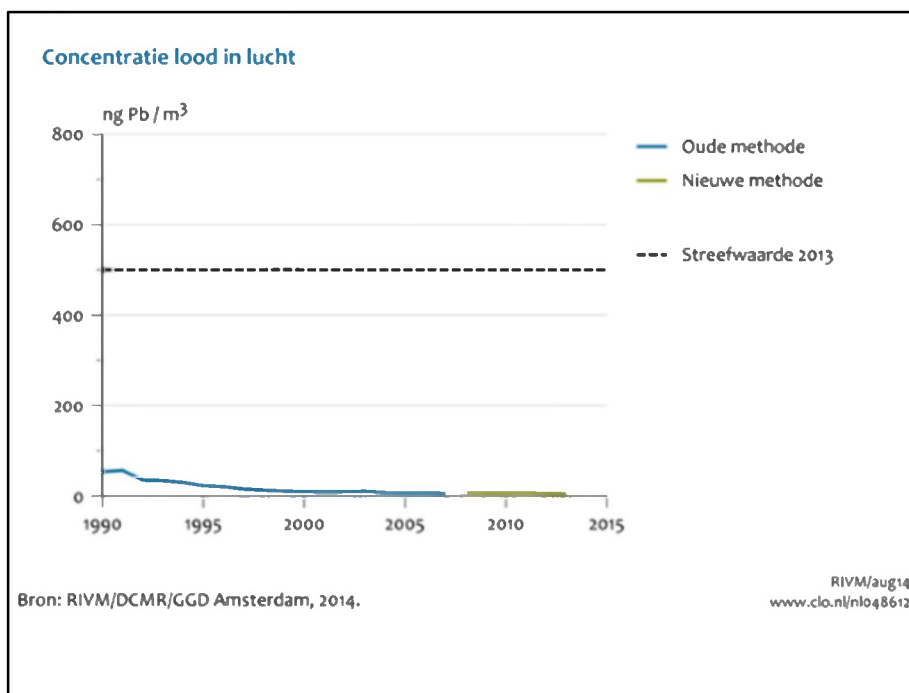
Begroting p48: Gezondheid: kunt u in grafieken aangeven hoe de ontwikkeling is geweest van SO₂, lood, NO_x, fijnstof PM₁₀ en 2.5 sinds de start van de metingen/berekeningen (graag aangeven hoe de uitkomst tot stand is gekomen) daarvan tot op heden in Brabant?

Antwoord 42

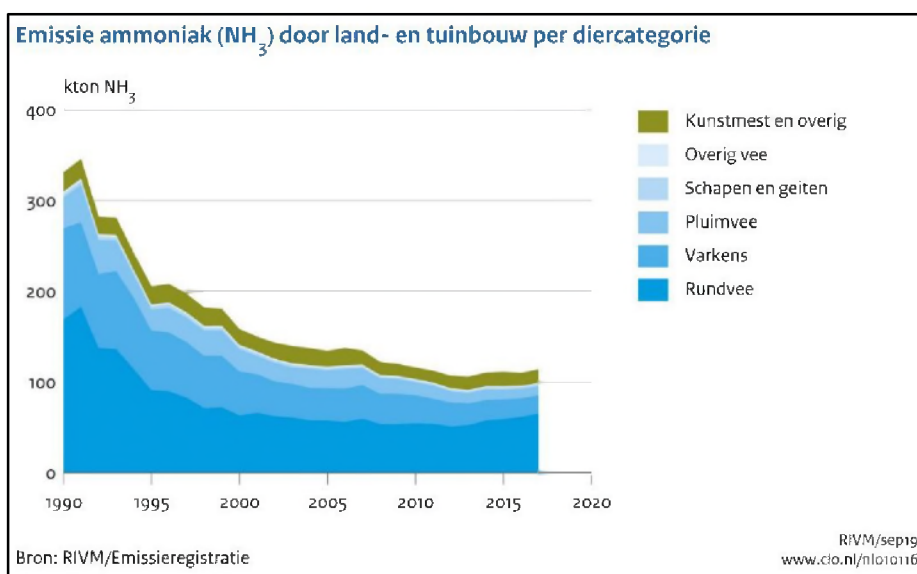
In onderstaande grafieken zijn de gerapporteerde emissies en/of de gemeten luchtconcentraties in Nederland weergegeven (met bronvermelding). Een uitsnede van alleen Brabant is niet beschikbaar. Naast grafieken bestaan er land-dekkende kaarten die de luchtkwaliteit weergeven ([link](#)). Daarop is goed het onderscheid te maken tussen de concentraties in Noord-Brabant ten opzichte van de rest van Nederland. Mede in het kader van het Schone Lucht Akkoord (SLA) volgt de komende jaren een monitoringsprogramma om te toetsen of de partijen van het SLA hun afspraken nakomen.

De zwavedioxide (SO₂)-concentraties zijn in de periode 1990-2017 met 94% gedaald en blijven laag. Al sinds 1998 zijn de Europese luchtkwaliteitsdoelstellingen niet meer overschreden. In 2018 lagen de gemeten regionale concentraties rond de 1 µg/m³. SO₂-concentraties zijn het hoogst in gebieden met veel industrie. Daar zijn de concentraties in de orde van 3-7 µg/m³.

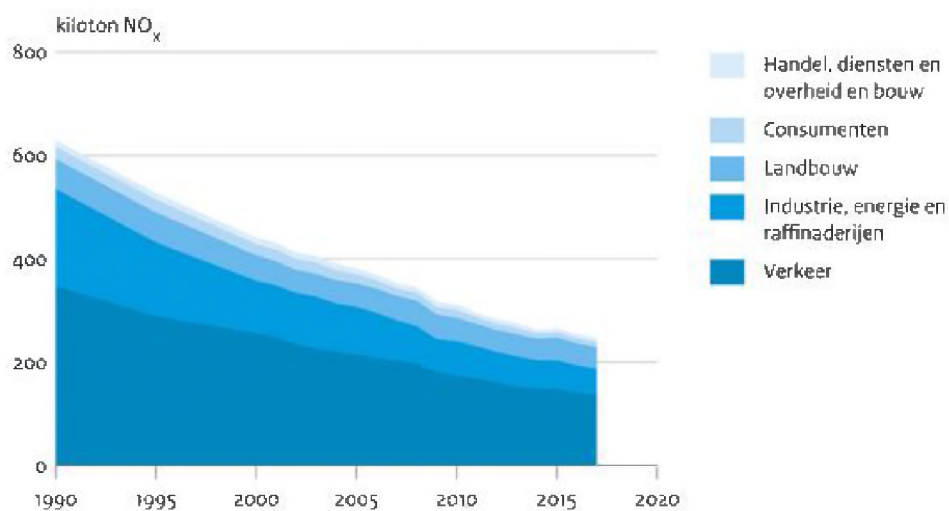
De jaargemiddelde luchtconcentraties van lood is in 2013 ten opzichte van 1990 fors afgenomen: met 89% voor lood.

Het overgrote deel van de uitstoot van ammoniak in Nederland is afkomstig van de landbouw: ongeveer 86% in 2016. Denk aan mest uit de stallen, mest in de wei, en het gebruik van (kunst)mest op het land. De afgelopen jaren zijn er al veel maatregelen genomen waardoor er nu veel minder ammoniak vrij komt uit de landbouw dan vroeger.

Naast de landbouw zijn er nog andere bronnen van ammoniak: hobbybedrijven en particulieren, bemeste natuurterreinen, verkeer, huishoudens, industrie etc. Die waren in 2016 verantwoordelijk voor ongeveer 14% van de ammoniakemissies.

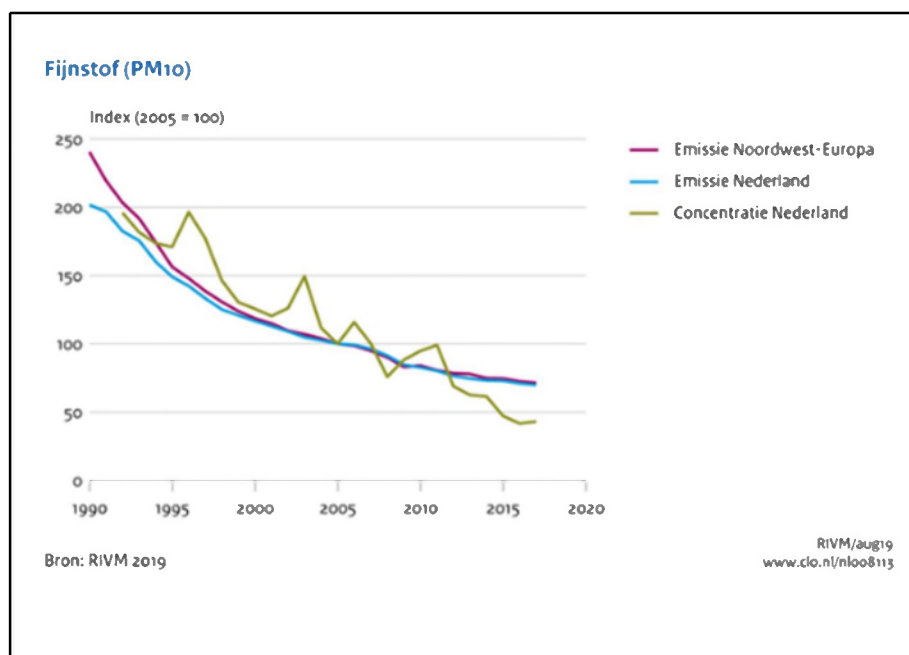
Emissie stikstofoxiden (NO_x) per sector

Bron: Emissieregistratie

RIVM/mei19
www.clo.nl/nlo18325

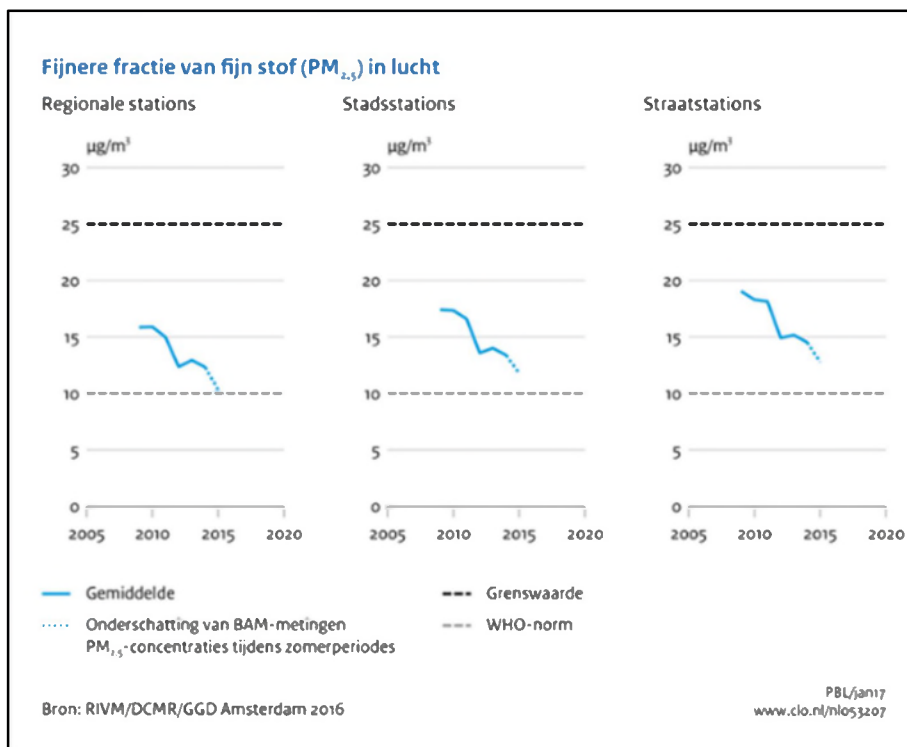
De emissie van NO_x is in de periode 1990-2017 met 61% afgenomen. Daarnaast blijkt uit aanvullende gegevens ([link](#)) dat in drukke straten de concentratie NO_x in de lucht overeenkomt met de gerapporteerde emissie. Ook dalen de gemeten grootschalige NO_x-concentraties met hetzelfde tempo als de landelijke emissies.

Bron: RIVM 2019

RIVM/aug19
www.clo.nl/nlo08113

Het blijkt dat zowel de emissies als de gemeten concentraties van fijnstof tussen 1993 en 2017 dalen.

In de $PM_{2,5}$ concentraties is vanaf 2009 een vrijwel gelijke daling waarneembaar als bij PM_{10} concentraties.

Vraag 43

Begroting p51: "Stikstofemissie per veehouderijsector in Noord-Brabant"

- Op welke manier gaat dit gemeten of berekend worden?
- Kan hier meer informatie over verstrekt worden, zoals aantal en type meetpunten?

Antwoord 43

Hiervoor verwijzen wij u graag naar de beantwoording van vergelijkbare vragen van uw staten die zijn gesteld tijdens de themavergadering PAS van 30 augustus 2019 en de [statenmededeling van 10 september 2019](#). Meer informatie over de relaties tussen meten, berekenen en modelleren vindt u [hier](#).

Vraag 44

Begroting p51: "Aantal woningen met een berekende kans op geurhinder groter dan 20%". Op welke manier gaat dit berekend worden?

Antwoord 44

Bij ruimtelijke plannen van veehouderijen moet volgens de provinciale Verordening ruimte gecontroleerd worden of voldaan wordt aan de eis van een maximale cumulatieve geurbelasting van 20%. De wijze waarop gemeenten dit controleren is vergelijkbaar met de systematiek die gemeenten toepassen bij het opstellen van een geurgebiedsvisie. Deze aanpak op basis van een geurverspreidingsmodel (VStacks-gebied) wordt ook gehanteerd om vergelijkbaar het aantal woningen met een geurhinderbelasting groter dan 20% te berekenen.

Vraag 45

Begroting p55: Kunt u een overzicht geven op projectniveau van alle infrastructurele projecten op het gebied van en onderverdeeld naar:

- autowegen

- openbaar vervoer
- fietspaden
- vaarwegen
- eventueel overige

Antwoord 45

Voor een uitgebreid overzicht van de mobiliteitsprojecten verwijzen we u naar de statenmededeling [programmering mobiliteit 2020-2025](#)

Vraag 46

Begroting p58: Op welke wijze denkt u energie op te wekken via infrastructuur, hoeveel energie (PJ), hoeveel gaat dit kosten en tot last van welke begroting komt deze verduurzaming? Op hoeveel en welke rijkssubsidies wordt gerekend in euro's en in centen per opgewekte energie-eenheid bijvoorbeeld (teruggerekend) per kilowattuur?

Antwoord 46

Technieken voor opwekking van elektrische energie uit infrastructuur zijn volop in ontwikkeling. Daarom is niet exact te zeggen hoeveel energie op dit moment concreet kan worden opgewekt. De provincie wil de ontwikkeling van deze innovatie versnellen. De provincie initieert zelf een aantal pilots zoals bijvoorbeeld Zon op Infra (energie opwekken via fietspad binnen het Uitvoeringsprogramma Fiets in de Versnelling 2016-2020). Binnen KOPI is een innovatiebudget beschikbaar waarmee soortgelijke initiatieven kunnen worden opgepakt. Maar ook via de wijze van aanbesteden dagen we de markt maximaal uit om te komen met innovaties op het gebied van duurzaamheid. We gaan daarbij voor Best Value, waarbij met name gekozen wordt voor de kwaliteit van de marktpartij. Zo wordt de nieuwe N69 energieneutraal aangelegd. Er worden zonnepanelen geïntegreerd in de zichtscheren van de beekdalbruggen die genoeg energie opwekken om alle installaties op en onder de weg van stroom te voorzien.

Duurzaamheid is onderdeel van het integrale beleid van KOPI en de bijbehorende doelstellingen en budget zijn hierin opgenomen. Op hierbij hebben we de ambitie van een energieneutraal provinciaal wegennet in 2030 en daarna zelfs meer energie opwekken dan het gebruik door de provinciale infrastructuur.

Vraag 47

Begroting p59: Waarom lopen de investeringen (programmalasten) in basisinfrastructuur van 2021 tot 2023 op progressieve wijze en in totaal zo'n € 63 miljoen ten opzichte van 2020 terug?

Antwoord 47

Wij zien een afname van de programmalasten in 2023 t.o.v. 2020 van € 26 mln, namelijk van € 173 mln naar € 147 mln.

Dit wordt in belangrijke mate veroorzaakt door het aflopen van de fiscale constructie PPS-A59 (€ 16 mln met daartegenover een specifieke rijksuitkering aan de batenkant) en de toerekening van de afschrijvingslasten op basis van het investeringsschema.

Vraag 48

Begroting p61: Tot enige tijd geleden werd er qua infrastructurele projecten gewerkt met een prioriteitenlijst. Is dat ook nu nog het geval en kunt u deze publiceren?

Antwoord 48

Kunt u nader duiden welke prioriteitenlijst wordt bedoeld? Voor een overzicht van de mobiliteitsprojecten verwijzen we u in ieder geval naar de statenmededeling [programmering mobiliteit 2020-2025](#)

Vraag 49

Begroting p61: Kunt u een overzicht geven van het aandeel (%) in de vervoersstromen in Brabant van:
- lopen, - Fietsen, - Bus, - Trein, - Auto. Liefst met een vergelijking met bijvoorbeeld 2000, 2010 en 2015

Antwoord 49

Hieronder is een overzicht van de modal split voor de jaren 2010-2017 weergegeven:

	Auto (bestuurder)	Auto (passagier)	Trein	Bus/tram/metro	Brom-/snorfiets	Fiets	Lopen	Overige
2010	35%	17%	1%	1%	1%	23%	19%	2%
2011	36%	15%	2%	1%	1%	26%	17%	1%
2012	36%	15%	1%	1%	1%	26%	17%	1%
2013	37%	17%	2%	1%	1%	24%	18%	1%
2014	36%	15%	2%	1%	1%	26%	17%	2%
2015	36%	15%	2%	1%	1%	26%	18%	2%
2016	36%	15%	2%	2%	2%	25%	18%	2%
2017	38%	15%	2%	1%	1%	25%	17%	2%

bron: CBS

Voor een juiste interpretatie van de cijfers merken we op dat het aantal vervoersbewegingen per auto verspreid is over een uitgebreid wegennet en bij OV de vervoersbewegingen verdeeld zijn over het beperkte aanbod van OV-verbindingen van trein en bus. Hier is dus sprake van een hoge concentratie van reizigersaantallen op een beperkt aantal (veelal primaire) verbindingen.

Vraag 50

Begroting p61: Daarnaast ook graag een overzicht van de filedruk, jaarlijks sinds 2010

Antwoord 50

Zie voor de beantwoording vraag 104.

Vraag 51

Begroting p63: Is er een update van de resultaten van de verschillende "slimme mobiliteitsprogramma's"? Graag een uitputtend overzicht, inclusief effect op de filedruk.

Antwoord 51

Hiervoor verwijzen we naar de statenmededeling met de [5e Voortgangsrapportage](#) SmartwayZ.NL. De [6e Voortgangsrapportage](#) staat geagendeerd voor de procedurevergadering van 11 november.

Vraag 52

Begroting p64: Waar is er actueel behoefte aan komomleidingen? Hoe concreet en in welk stadium zijn de plannen daarvoor?

Antwoord 52

Enkele voorbeelden van mogelijke locaties zijn o.a. Nuenen, Volkel, Chaam en Diessen. Nader uitgebreid onderzoek naar wenselijkheid, haalbaarheid en alternatieven is noodzakelijk. Wij vinden het vanuit de gezamenlijke opgave belangrijk dat er voldoende draagvlak vanuit de samenleving is. We redeneren niet alleen vanuit nut / noodzaak, maar ook vanuit omgevingskwaliteit.

Vraag 53

Begroting p68: Wat zijn de aandachtspunten bij deze actualisatie van de cultuurhistorische waardenkaart?

Antwoord 53

Gebieden met cultuurhistorische waarden zijn onderdeel van de kaart bij de omgevingsverordening. Aandachtspunten daarbij zijn dat in de daaraan gekoppelde cultuurhistorische waardenkaart de karakteristieken of kernkwaliteiten (Nieuwe Hollandse Waterlinie) worden beschreven die juridisch bindend zijn. Bij de actualisatie van de omgevingsverordening worden waar nodig begrenzingen aangepast op de actuele situatie. Alle achterliggende informatie zonder juridische status komt in een goed toegankelijke informatie-laag die gebruikt kan worden bij het maken van ruimtelijke plannen. Daarin wordt ook een link gelegd met de verhaallijnen.

Vraag 54

Begroting p68: Wat is de concrete definitie van 'blijfklimaat'?

Antwoord 54

Koesteren en behouden van Brabanders en bedrijven voor Brabant, met name in krimpgebieden, op basis van 'Wat is er aan de rand', BrabantKennis.

Vraag 55

Begroting p68: Brabant Outcomes Fund: Wordt voordat tot een nieuwe ronde wordt overgegaan er een evaluatie gemaakt van de eerste ronde van 2019 en is/komt deze beschikbaar? Wat zijn (vooralsnog) de concrete resultaten over 2019 en in hoeverre zijn de maatschappelijke resultaatafspraken behaald? Wat zijn de criteria voor de selectieronde 2020, zijn deze afwijkend van de eerste ronde? Wat zijn de kaders voor de maatschappelijke resultaatafspraken voor 2020?

Antwoord 55

Op 3 juli jl. zijn de resultaatcontracten van ronde 1 van het Brabant Outcomes Fund (BOF) gelanceerd en is de uitvoering gestart. De maatschappelijke resultaten worden in de periode tot medio 2022 gerealiseerd. We hebben het proces tot en met de lancering geëvalueerd om er samen met onze partners van te kunnen leren ten behoeve van een volgende ronde hier in Brabant maar ook elders. O.a. vanuit de provincies Drenthe, Friesland en Groningen en de stad Haarlem is belangstelling voor het BOF, en internationaal o.a. vanuit Baden-Württemberg (DE), Liverpool (UK), Friuli-Venezia Giulia (IT) en Boston (USA). Daarom brengen we de lessen van ronde 1 van het BOF bijeen in een digitale publicatie. De publicatie komt beschikbaar op 18 november tijdens een symposium waarin we de lessen van de eerste ronde van het BOF delen. U bent van harte uitgenodigd voor het symposium (aanmeldformulier). Uiteraard ontvangt u ook de link naar de digitale publicatie zodra deze beschikbaar is.

Inmiddels zijn de eerste stappen in de voorbereiding van ronde 2 van het BOF gestart. Er zijn nog geen keuzes gemaakt met betrekking tot selectierondes en specifieke kaders voor nieuwe resultaatafspraken. Op dit moment vindt een verkenning plaats van maatschappelijke vraagstukken tegen de uitgangspunten van het BOF, namelijk het wegnemen van hindernissen die ondernemers in de weg staan om hun maatschappelijke impact te vergroten. Ook de volgende ronde van het BOF richt zich op waardering van meervoudige waarde, ontkokering en toegang tot groeikapitaal. In de voorbereiding van een volgende BOF ronde worden tijdens het symposium op 18 november drie thematafels georganiseerd: energie voor iedereen, nieuwe woonvormen en circulaire economie.

Met betrekking tot de concrete resultaten.

De resultaatafspraken zijn op 3 juli formeel gesloten en zijn toen ook van start gegaan. De starttijd van de verschillende interventies verschilt. Voorwaarde was dat elke interventie voor 31 december 2019 is gestart. Alle vier de partijen volgen nu de plannen zoals ingediend en wijken niet af van het schema. Aangezien de doorlooptijd van de maatschappelijke resultaatafspraken minimaal 5 maanden is kunnen we hier nog geen update over geven.

Vraag 56

Begroting p119:

- Graag een toelichting op de raming van de resterende kredietruimte. Graag een verloop per jaar (mutaties), achtergrond van de geraamde jaarlijkse groei.
- Graag een overzicht van de geraamde toekomstige inkomsten en uitgaven, onderliggende uitgangspunten en gehanteerde scenario's.

Antwoord 56

In de berekening van de resterende kredietruimte is de besluitvorming verwerkt tot en met juni 2019.

Bij de inschatting van de resterende ruimte is rekening gehouden met de geraamde toekomstige inkomsten en uitgaven van alle projecten en is aangenomen dat de afgegeven garantstellingen volledig worden ingeroepen. Daarnaast is rekening gehouden met de stortingen en onttrekkingen in het meerjarenperspectief van de risicoreserve en voorzieningen.

In onderstaande tabel is het verloop van het investeringskrediet aangegeven vanaf 2014 tot en met 2023. Het exploitatiesaldo is het verschil tussen de werkelijke c.q. geraamde uitgaven en inkomsten van het ontwikkelbedrijf. In dit exploitatiesaldo zijn ook de (verwachte) winst- en verliesnemingen meegenomen die ten gunste c.q. ten laste van de risicoreserve of voorziening zijn of worden gebracht.

Overzicht verloop investeringskrediet inclusief besluitvorming tot en met 30-6-2019.

jaar	Exploitatiesaldo	Cumulatief saldo	Restant krediet	Garantie verplichting	Onttrekking voorziening garantstelling	restant krediet
2014	97.557.638,41	97.557.638,41	137.442.362			137.442.362
2015	43.885.151,52	141.442.789,93	93.557.210			93.557.210
2016	16.395.311,59	157.838.101,52	77.161.898			77.161.898
2017	-19.487.739,42	138.350.362,10	96.649.638			96.649.638
2018	-11.497.099,10	126.853.263,00	108.146.737			108.146.737
2019	-9.896.216,00	116.957.047,00	118.042.953			118.042.953
2020	-3.261.117,00	113.695.930,00	121.304.070	2.400.000		118.904.070
2021	-1.725.770,00	111.970.160,00	123.029.840			123.029.840
2022	-29.771.010,00	82.199.150,00	152.800.850			152.800.850
2023	-2.166.770,00	80.032.380,00	154.967.620			154.967.620

Vraag 57

Begroting p129: "Om optimaal gebruik te maken van de kansen die de Europese Unie biedt, zet de provincie Noord-Brabant voor de lopende periode sterk in op: 2. Bancaire instrumenten".

Graag een uitgebreide, volledige en ter zake toelichting.

Antwoord 57

Om zo effectief (en efficiënt) mogelijk te kunnen werken aan maatschappelijke opgaven tracht de provincie (waar relevant) samen met andere overheden de krachten en financiële middelen te bundelen (te co-investeren). Zo ook samen met de Europese instellingen.

Met bancaire instrumenten doelt de provincie hier met name op het Europees Fonds voor Strategische Investerings (nu nog onderdeel van het Plan-Juncker en vanaf 2021 het InvestEU programma), dat in beheer is bij de Europese Investeringsbank en het Europees Investeringsfonds (EIF).

Op dit moment gebruiken we het EFSI alleen voor de co-financiering van de mkb-plusfaciliteit via het EIF (equity). Daarnaast werken we – samen met Invest-NL i.o. – aan de uitbreiding van de mkb-plusfaciliteit met een leningenkant, die pas van start kan gaan nadat Invest-NL zelf formeel is opgericht. Zodra dit het geval is, zullen we de Staten informeren via een Statenmededeling. Het is tevens onze ambitie om op termijn ook de EIB bij de leningenkant te betrekken. Verder is het is onze bedoeling om – wanneer relevant – ook op andere beleidsterreinen na te gaan of we EFSI als multiplier kunnen inzetten.

Vraag 58

Bijlagenbundel p42: Graag ontvangen wij de “aanvullende afspraken over Buurkracht en Nul op de meter woningen” met Enexis

Antwoord 58

Deze samenwerking heeft vorm gekregen in het [Social Energy team](#) dat samen met Enpuls opgezet is.

Zie ook: <https://www.brabant.nl/onderwerpen/energie/energiebeleid/energie-van-de-brabanders>

Social Energy Team

Om te experimenteren met sociale innovatie heeft de provincie samen met partner Enpuls een Social Energy Team opgericht. Hiervoor hebben zij een overeenkomst ondertekend. Vanuit Enpuls gaat het Social Energy Team 10 pilotprojecten in Brabant ondersteunen. Met deze projecten wil het team kennis en ervaring opdoen over hoe ze sociale innovatie organisatorisch, juridisch en financieel kan vormgeven. Daarnaast wil het team zo veel mogelijk Brabanders enthousiasmeren om deel te nemen aan de collectieve energieprojecten.

De pilotprojecten kunnen nieuw zijn, maar het kan ook gaan om lopende projecten die verrijkt worden met kennis op het gebied van sociale innovatie. Enpuls coördineert de uitvoering van de pilotprojecten. De provincie denkt mee over welke projecten geschikt zijn om vanuit het Social Energy Team te ondersteunen. Achteraf evalueren de provincie en Enpuls samen de opbrengsten van elk project.

Vraag 59

Bijlagenbundel p58: Er staat voor € 191.941 in de post “energieleningen particuliere woningeigenaren”. Hoeveel eigenaren betreft dit, waarvoor en onder welke regeling zijn de leningen verstrekt?

Antwoord 59

Er zijn 109 leningen verstrekt in de periode 2009 tot en met 2011. Het betreft de “subsidieregeling energieleningen particulieren Noord-Brabant” die op 17 december 2009 in werking is getreden en door Stichting Volkshuisvesting Nederland (SVN) wordt beheerd. De leningen waren maximaal € 10.000,- per eigenaar en het verstrekken van deze leningen was één van de maatregelen ter bestrijding van de economische crisis.

Vraag 60

Bijlagenbundel p103: De € 400.000 grote lening aan Lightyear voor huisvestingskosten: betreft dit een eigen pand of een huurpand?

Antwoord 60

Dit betreft een huurpand.

Vraag 61

2e Meerjarenperspectief Ontwikkelbedrijf 2019 Algemeen:

- welke nieuwe verkenningen zijn in deze MJ rapportage opgenomen?
- welke mutaties zijn in deze MJ rapportage opgenomen?
- welke projecten zijn afgevoerd t.o.v. de vorige rapportage?

Antwoord 61

De volgende nieuwe verkenningen zijn opgenomen.

- MIPP: Mozaïek Dommelvallei, Robuuste Beekdalpassage A58 N65
- Ontwikkelbedrijf:
 - Economisch Vestigingsklimaat: Luchthavengebied Eindhoven
 - Erfgoed: Kruithuis en Landgoed Strijdhoeve

De volgende projecten zijn in uitvoering genomen ten opzichte van het vorige meerjarenperspectief, te weten.

- Economisch Vestigingsklimaat: Mindlabs Spoorzone Tilburg
- Erfgoed: Energieservice Company (ESCO)
- Sociale veerkracht en Cultuur: Van Gogh, Kempentoren Spoorpark en Monumentenfonds Brabant
- Ondermijning: Fort Oranje

De volgende projecten zijn afgevoerd.

- MIPP, besluitvormingsfase: Mindlabs
- Erfgoed verkenningen: Kasteel Gemert, Zuidrand Goirle, Stevenshof
- Erfgoed projecten: raadhuis Waalre, De Ploeg en Mobcomplex Wanroij

Vraag 62

2e Meerjarenperspectief Ontwikkelbedrijf 2019 p14: Waaraan zijn de uitgaven m€7,5 van ESCO Brabants erfgoed precies besteed? Graag een volledig en cijfermatig onderbouwd antwoord.

Antwoord 62

Op 19 februari 2019 hebben PS een besluit genomen om € 7,5 miljoen voor het project ESCo (Energy Service Company) Brabants Erfgoed in te zetten ten laste van het investeringskrediet van het Ontwikkelbedrijf. De geraamde uitgaven voor dit project zijn als volgt:

2019 € 250.000,00

2020 € 2.500.000,00

2021 € 2.500.000,00

2022 € 2.250.000,00

Bij het opstellen van het meerjarenperspectief hebben er nog geen uitgaven plaatsgevonden voor dit project.

Vraag 63

2e Meerjarenperspectief Ontwikkelbedrijf 2019 p73-76: Spark:

- Wat bedoelt u met 'democratisering van innovatie'?

- Graag ontvangen wij het financiële verloop van Spark vanaf 2014.
- Graag ontvangen wij de business case, het afwegingenkader en de advisering op basis waarvan het college een additionele lening begin 2019 heeft verleend voor Spark XXL.
- "Gesprekken met Spark over een lening vanuit het Ontwikkelbedrijf zijn in een vergevorderd stadium". Betreft dit een lening additioneel aan de op p75 genoemde lening van GS? Zo ja, hoeveel nog extra? Graag ontvangen wij ook hiervan in dat geval de business case.

Antwoord 63

- a) Met democratisering van innovatie wordt het proces van gebruikersgerichte innovatie bedoeld. Geholpen door verbeteringen in computer- en communicatietechnologie (en de beschikbaarheid daarvan) kunnen gebruikers in toenemende mate hun eigen nieuwe producten en diensten ontwikkelen. Dit kunnen zowel particulieren als bedrijven zijn die ook nog eens hun innovaties vaak vrijelijk delen met anderen waardoor in toenemende mate een soort van open innovatielabs en makerspaces ontstaan. Innovatie is niet langer voorbehouden aan een selecte groep van onderzoekers/ontwikkelaars binnen universiteiten of bedrijven, maar door de technologische ontwikkelingen en communicatietechnologie komt kennis steeds meer voor een grotere groep mensen beschikbaar, vandaar de term 'democratisering'. Iedereen met een goed idee kan een product ontwikkelen.
- b) Er is in de jaren vanaf 2014 subsidie verleend voor resp. 200k (2014), 250k (2015 en 2016) en 200k (2017). In 2018 is nog een opdracht verstrekt voor 50k voor het doen van een haalbaarheidsonderzoek. dat onderzoek heeft vervolgens geleid tot de verhuizing en opschaling van Spark Lab XXL, waarvoor vervolgens in 2019 een lening is verstrekt. Belangrijk nog om te vermelden dat de gemeente 's-Hertogenbosch in deze jaren gelijkwaardig de ontwikkelingen en opschaling van de Spark makers Zone heeft ondersteund.
- c) Op 26 februari 2019 is besloten een lening te verstrekken ten behoeve van de ontwikkeling van Spark XXL. De hier aan ten grondslag liggende businesscase is als bijlage bij gevoegd. De provincie heeft als een van de 'founding fathers' van Spark eind 2018 al commitment gegeven Spark ondersteuning te geven om te komen tot de ontwikkeling van het Spark XXL Lab. Dit commitment heeft vorm gekregen in, het onder condities, mede financieren van de ontwikkeling. Deze condities zien met name toe op het verkrijgen van voldoende zekerheden middels garantstellingen en andere overeenkomsten waardoor het risicoprofiel voor de provincie afneemt tot een acceptabel niveau. De lening zal dan ook in verschillende tranches worden verstrekt waarbij pas aanspraak gemaakt kan worden op een volgende tranche als de gevraagde zekerheden verkregen zijn. Twee belangrijke opmerkingen bij het verstrekken van de lening zijn dat de provincie ter meerdere zekerheid het pandrecht verkrijgt op roerende zaken (machines, apparatuur) en vorderingen op naam. Daarnaast is er geen sprake van staatssteun aangezien deze exploitatiesteun mogelijk is.
- d) Er is hier geen sprake van een additionele lening maar de nadere uitwerking van het besluit van 26 februari 2019. De randvoorwaarden en uitgangspunten van het besluit worden verder vastgelegd in een leenovereenkomst tussen Spark en de provincie.

Technische vragen van de fractie GroenLinks

Vraag 64

Begroting Pag 5: Er wordt gesproken dat de wereld van de mobiliteit flink in beweging is, met een flinke groei van het aantal reizigers. Kan worden aangegeven op welke groei wordt bedoeld, uitgesplitst op basis van de vier verschillende regio's in Noord-Brabant en, nog belangrijker met welk vervoerstype? Kan hierbij ook worden aangegeven waar dit op wordt gebaseerd, dus voor zowel de regio's als voor de verschillende vervoerstype?

Antwoord 64

We zien generiek de vraag naar mobiliteit toenemen met een overvol OV en toenemende congestie op de Brabantse wegen. Dit geldt voor heel Brabant en alle vervoersmodaliteiten en is o.a. het gevolg van de huidige gunstige economische situatie.

We zetten daarom in op een robuust mobiliteitssysteem waarin alle modaliteiten een belangrijke rol spelen en goed met elkaar verknoopt zijn. De transitie naar gedeelde mobiliteit is daarin cruciaal.

Vraag 65

Inleiding begroting Pag 12: Bij het overzicht van de baten en lasten wordt gesproken over een toevoeging van 288 miljoen euro aan de reserves enerzijds en aan 461,9 miljoen onttrekking van de reserves anderzijds. Wil dit zeggen dat we 173,9 miljoen euro uit onze reserves onttrekken?

Antwoord 65

Per saldo wordt inderdaad in 2020 van de eerder geserveerde middelen een onttrekking van € 173,9 mln geraamd.

Vraag 66

Programma 1: Bestuur en veiligheid P.14: Is/wordt er naast de opkomstindicator ook een streefcijfer ontwikkeld voor de opkomst in Noord-Brabant bij verkiezingen? Zo nee, waarom niet?

Antwoord 66

De opgenomen indicator voor de opkomst voor de verkiezingen is onderdeel van de basis-set verplichte beleidsindicatoren. Door het Rijk zijn deze verplichte indicatoren voor alle provincies vastgesteld. Daarbij zijn door het Rijk geen streefwaarden bepaald. Voor deze indicator is zodoende ook geen streefwaarde in de begroting opgenomen. Bij de verantwoording wordt over de opkomst gerapporteerd.

Vraag 67

Programma 1: Bestuur en veiligheid P.14: Wordt bij de experimenten gekeken naar aantal bereikte burgers? En naar bereik van de 'unusual suspects'? Zo ja, wanneer en hoe wordt daarover bericht aan PS?

Antwoord 67

Een van de te beantwoorden vragen bij de inzet van internetconsultatie is op welke wijze wij een zo representatief mogelijk deel van de Brabantse burger kunnen bereiken. In 2020 willen wij een start maken met een eerste experimentele internetconsultatie. U wordt daarover in het vierde kwartaal van 2019 bericht.

Vraag 68

Programma 1: Bestuur en veiligheid P.15:

Welke twee themaonderzoeken stelt GS in met betrekking tot de toezichthoudende rol naar gemeenten, waterschappen en gemeenschappelijke regelingen?

Antwoord 68

In het eerste kwartaal van 2020 zullen we drie thema-onderzoeken die we in 2019 gestart zijn afronden: Volledigheid gearchiveerde gemeentelijke dossiers, Hercontroles archivering audio- en videonotulen en archivering digitale agenda's en Toezicht constructieve veiligheid van gebouwen. De komende maanden zullen we in overleg met de toezichtontvangers (gemeenten, waterschappen en gemeenschappelijke regelingen) vaststellen welke onderwerpen in 2020 relevant zijn om nader te onderzoeken.

Vraag 69

Programma 2: Ruimte en wonen

Waarom zijn er bij nieuwe woonvormen geen prestatie-indicatoren opgenomen? Wat zijn de ambities?

Antwoord 69

Nieuwe woonvormen bestrijken een breed palet aan concepten en initiatieven; flexwonen, 'tiny houses', zelfbouw, CPO, groepswonen (voor ouderen) zijn voorbeelden hiervan. Dergelijke concepten laten zich moeilijk in een prestatie-indicator vastleggen, juist ook omdat het vaak om (lokaal) maatwerk gaat, samenhangend met de gebiedsspecifieke samenstelling van de bevolking en hun woonbehoeften. Wel zien we dat alom de behoefte aan nieuwe, soms ook tijdelijke woonvormen toeneemt. Daarom werken wij op dit moment aan een 'Actieprogramma Nieuwe Woonvormen en Zelfbouw', waarmee wij willen bijdragen dat nieuwe woonvormen, flexibele en tijdelijke woonconcepten en zelfbouw de komende jaren een (steviger) positie krijgen, meer 'in het hart van de woningbouwopgave'. En de woningvoorraad verrijkt wordt met (nieuwe) woonvormen, waaraan - denk o.a. aan de vergrijzing - steeds meer behoefte zal zijn, maar waarin vaak nog onvoldoende wordt voorzien.

Vraag 70

Programma 2: Ruimte en wonen P.18: Wordt bij de 10-12 samenwerkingsovereenkomsten voor stedelijke transformaties gekeken naar spreiding door heel Noord-Brabant? Zo ja, hoe? Zo nee, waarom niet?

Antwoord 70

Ja, de door de gemeenten aangedragen transformatielocaties laten een grote spreiding zien (zie ook www.brabant.nl/transformatietafel). In deze opgave wil de provincie vanuit de Omgevingsvisie een actieve rol spelen door richting te geven, beweging te stimuleren en mogelijk te maken. Wanneer het gaat om "mogelijk maken" zal het gaan om 10-12 langjarige samenwerkingsovereenkomsten in die transformatiegebieden waar:

- de transformatieopgave zeer complex en omvangrijk is;
- waar de transformatie opgave dynamisch en meerjarige is;
- er een groot provinciaal belang en kans is om in samenwerking met gemeente en betrokken partijen de provinciale beleidsdoelen te realiseren;
- het naast wonen en werken, het ook gaat om het integreren van doelen op het terrein van de kwaliteit van de leefomgeving, erfgoed, klimaat, energie, openbare ruimte, etc. ;
- synergie c.q. de maatschappelijke meerwaarde mogelijk gemaakt kan worden.

Bij complexe situaties zijn met name de spoorzones in de grote steden en de binnensteden van de midsize steden waar de focus op ligt. Daarnaast zien we in het buitengebied bij de kleinere kernen dat onze reguliere programma's inclusief de Ruimte voor Ruimte regeling mogelijkheden bieden om de binnenstedelijke transformatie opgaven aan te pakken.

Vraag 71

Programma 2: Ruimte en wonen

P.20: Komen er ook richtinggevend en beperkende regels vanuit GS voor het bevorderen van de hoogwaardige en toekomstbestendige werklocaties? Zo nee, waarom niet? Zo ja, welke?

Antwoord 71

In het voorjaar van 2020 komen we met een voorstel hoe we de werklocatieaanpak verder zullen continueren en vormgeven. In de Interim-Omgevingsverordening zijn – anticiperend op de Omgevingswet – regels opgenomen voor bestemmingsplannen betrekking hebbende op werklocaties.

Vraag 72

Programma 3: Water en bodem

Pagina 25: In strijd met de Kaderrichtlijn Water wordt er nu meer grondwater onttrokken dan aangevuld. Kan een schatting van het tekort worden gegeven op jaarbasis en ontwikkelingen hierin, bv per regio?

Antwoord 72

We constateren middels trendanalyse een dalende stijghoogte ('verminderde druk') van het diepe grondwater van het grondwaterlichaam Maas Slenk diep (grotweg het gebied tussen Roermond en Den Bosch, in Brabant noemen we dit de Centrale Slenk). Daarmee is het grondwater niet in balans, er wordt meer onttrokken dan aangevuld. We drukken dit uit in cm stijghoogte, die nu significant lager is dan de norm die is berekend op grond van de periode 2000-2006.

Centimeters stijghoogte of een daling daarin is niet eenvoudigweg om te rekenen naar miljoenen kuub 'aanvullingstekort'. Maas Slenk Diep wordt gevoed met water dat zijn oorsprong (vooral) vindt in Vlaanderen en Noord-Rein Westfalen. De disbalans wordt ook daar gemeten. Bovendien kan een tekort niet per jaar worden gespecificeerd: de metingen en berekeningen gaan uit van meerjarige reeksen en het in beeld brengen van een trend.

Waterbalansen van diverse deelgebieden in Brabant zijn getoond in de draagkrachtstudie die in 2017 in opdracht van de provincie is uitgevoerd en als bijlagen bij de Statenmededeling Grondwateronderzoeken als basis voor ontwikkeling nieuw grondwateronttrekkingsbeleid d.d. 10 april 2018 zijn gevoegd. Deze waterbalansen uit de draagkrachtstudie kunnen niet één-op-één worden vertaald naar de trendanalyse van de (dalende) stijghoogte.

Vraag 73

Programma 3: Water en bodem Pagina 29: Kan nader worden toegelicht waarom voor 3,8 miljoen minder is geraamd aan bodemsaneringen in 2020?

Antwoord 73

De uitvoering van de bodemsaneringen loopt over meerdere jaren. De bodemsaneringskosten worden hierdoor ook over meerdere jaren uitgespreid. Het benodigd budget wordt op basis van de geplande activiteiten per jaar geraamd. Daar het Rijksmiddelen vanuit het Bodemconvenant betreft, wordt verantwoording over de voortgang afgelegd aan het Rijk.

Vraag 74

Programma 4: Natuur en milieu Pagina 31. Wat is de gemiddelde aankoopprijs per hectare (bv van de afgelopen drie jaar) voor grondverwerving voor Natuurnetwerk Brabant?

Antwoord 74

De gemiddelde aankoopprijs per hectare voor grondverwerving voor het Natuurnetwerk Brabant bedraagt €69.500 over de periode juli 2016 tot en met juni 2019.

Vraag 75

Programma 4: Natuur en milieu Pagina 31: Wat zijn de gemiddelde kosten per hectare voor de inrichting van het NNB?

Antwoord 75

De gemiddelde subsidie per ha voor inrichting van het NNB bedraagt € 4.000 op basis van een cofinanciering van 50%. Overigens zegt dit gemiddelde niet zoveel omdat dit afhangt van verschillende natuurbeheertypen die in prijs nogal variëren. Op basis van de restantopgave inrichting NNB verwachten wij uit te komen op een gemiddelde subsidie per ha voor inrichting van het NNB van € 6.500 op basis van een cofinanciering van 50%.

Vraag 76

Programma 4: Natuur en milieu Pagina 38: In 2020 verwacht de provincie een half miljoen minder legesinkomsten voor Wabo/omgevingsvergunningen. Wat is de reden hiervoor, zal dit een incidentele of structurele daling zijn?

Antwoord 76

In september 2019 zijn intern de legestarieven en de ramingen voor het begrotingsjaar 2020 bekend geworden. In 2020 verwachten wij € 1,2 mln aan legesinkomsten voor Wabo/omgevingsvergunningen. Dit niveau ligt in de lijn van 2019. De raming in de voorliggende begroting voor 2020 bedraagt echter nog € 0,7 mln. Wij kunnen de in de begroting 2020 geraamde legesinkomsten voor Wabo/omgevingsvergunningen niet bijstellen, aangezien de begrotingscijfers met de vaststelling van de bestuursrapportage vaststaan. Dat wordt met de volgende begrotingswijziging in de 1e bestuursrapportage 2020 meegenomen.

Vraag 77

Programma 5: Economie Pag 39: Hier wordt onderaan gesproken over sleuteltechnologieën en missiegedreven innovatie. Over welke sleuteltechnologieën en missiegedreven innovatie gaat het dan precies in deze bestuursperiode en is hier al een exhaustieve lijst van opgesteld of dient dit nog te gebeuren?

Antwoord 77

Zie ook het antwoord op vraag 135 van het CDA. Vanuit provinciale optiek werken we vanuit de vier hoofdpunten in de Omgevingsvisie. Op landelijk en Europees niveau duiden wij hiermee op de (sleutel)technologieën die daar in het recente verleden zijn ontwikkeld en in de komende jaren verder worden ontwikkeld. En op het missiegedreven innovatiebeleid zoals ook dat op landelijk en Europees niveau in uitwerking is. Hoewel de formulering en indeling van deze opgaven & missies hier en daar verschilt, is er een grote overlap. De huidige nationale lijst bevat ruim 50 Sleuteltechnologievoorstellen. Als gevolg van de beperkte (financiële) middelen is nog onduidelijk in welke mate en met welke snelheid deze in de komende jaren van start gaan. Nationaal zijn vier missies geformuleerd: Energie & Duurzaamheid, Landbouw & Voedsel & Water, Gezondheid en Veiligheid. Op Europees niveau zijn de missies nog niet definitief. Deze missies gaan hun plek vinden in de nieuwe Europese begrotingsperiode 2021-2027. Net als nieuwe Sleuteltechnologieën op Europees niveau.

In ons innovatiebeleid richten wij ons niet op de verdere ontwikkeling van Sleuteltechnologieën, dat is nationaal en Europees onderzoeksbeleid. Wij richten ons op de benutting ervan door het MKB en starters, om nieuwe innovaties ten behoeve van de opgaven/missies te ontwikkelen.

Vraag 78

Programma 5: Economie Pag 40: Spreekt over dat conform de richtlijnen van het min. BiZa wordt gerapporteerd in termen van toename van BRP. Wordt er naast welvaartsmetingen ook gekeken naar welzijnmetingen, eveneens conform het ministerie van BiZa die bijvoorbeeld het SCP opdracht geeft tot welzijnsmetingen?

Antwoord 78

Met onze inzet op de verschillende missies worden vanuit Economie (en Arbeidsmarkt) gericht bijgedragen aan het welzijn van de Brabanders. Via de kwaliteit van de leefomgeving (Energie, Mobiliteit, Veiligheid), via Zorg en Gezondheid, en/of via werk en participatie. wordt De invloed van onze activiteiten op het welzijn van de burgers (te proberen) niet gemonitord of gemeten. Er zijn zoveel invloeden van overheidsbeleid op het welzijnsniveau dat burgers ervaren, dat die monitoring de scope van economisch beleid ver overstijgt.

In de perspectiefnota zijn in het verleden (2016 en 2018) cijfers over geluksgevoel/tevredenheid opgenomen, gebaseerd op metingen van het PON. Buiten de begrotingscyclus vindt u in de jaarlijkse monitor Sociale Veerkracht eveneens relevante informatie over het welzijn van de Brabanders.

Vraag 79

Programma 5: Economie Pag 40 en pag 42: Spreekt over Economische Visie 2030. Wordt hierin ook de ethische en stuurbare kan van technologie meegenomen?

Antwoord 79

Het ligt voor de hand dat in de Economische Visie zowel economische kracht als het dienen van maatschappelijke opgaven zullen terugkomen. Missie- of opgaven-gedreven beleid biedt meer dan in het verleden mogelijkheden om technologie-toepassing te sturen richting maatschappelijke impact, op bijv. energie- of mobiliteitsgebied. Bijv. door de inzet van innovatieve inkoop en aanbesteding en het SBIR-instrument (prijsvraagmodel, SBIR: small business innovation research), ook door andere partijen dan de provincie(s). Daarbij wordt opgemerkt dat ook in het bestaande beleid de maatschappelijke opgaven al voor een belangrijk deel als markt worden gezien (Life Sciences en Health, duurzame energie, biobased etc.). Technologiebeleid en sturing daarop, vindt plaats op Rijks- en Europees niveau.

Vraag 80

Programma 5: Economie Pag 41: spreekt bij indicator 5 over internationale samenwerkingsverbanden. Wordt in deze 'bouw en uitbouw' ook rekening gehouden met de mensenrechtensituatie conform diverse verdragen van de VN?

Antwoord 80

Bij het selecteren en benutten van samenwerkingsverbanden kijken we in de eerste instantie naar de bijdrage die samenwerking kan leveren aan de Brabantse maatschappelijke opgaven. Uitgangspunt bij iedere samenwerking is wederzijds voordeel. Indien hierbij mensenrechtenkwesties aan de orde zijn, nemen we deze mee en volgen we het beleid van het Rijk.

Vraag 81

Programma 5: Economie Pag 44: Er wordt gesproken over dat in 2020 de raming 5 miljoen lager ligt. Ten opzichte van wat? Ten opzicht van 2019 betreft dit namelijk 39,8 miljoen lager.

Antwoord 81

Bedragen in begroting 2020 worden vergeleken met de bedragen in begroting 2019.

De verschillen in de raming van de lasten in 2020 ten opzichte van 2019 zijn inderdaad ruim € 39 mln. In de eerste regel van de toelichting wordt dat ook als zodanig aangegeven. Als verklaring voor het verschil ad € 39 mln worden 3 oorzaken aangegeven:

1. extra middelen in de bestuursperiode 2016-2019 die in 2019 aflopend zijn; Hierdoor is raming in 2020 € 23,4 mln lager.

2. Voor cofinanciering Europese Programma's (Interreg en OP Zuid) zijn in 2020 nog geen bedragen geraamd terwijl in 2019 hiervoor een bedrag is opgenomen van € 10,7 mln (In 2020 raming dus € 10,7 mln lager).
3. Voor Arbeidsmarktbeleid (€ 4 mln) en intensivering Internationalisering (€ 1 mln) zijn de middelen voor 2020 e.v. op stelpost geraamd (in afwachting van uitvoeringsprogramma) en dus is de raming in 2020 € 5 mln lager.

Vraag 82

Programma 5: Economie Pag 44: Geraamde maar niet begrote kostenposten zijn Interreg op OP Zuid 10,7 miljoen, Arbeidsmarktbeleid 4 miljoen, intensivering Internationalisering 1 miljoen. Klopt dit? En hoe verhoudt zich dit tot de raming van 2020. Kan hiervoor een meer gedetailleerde uitleg van het grote verschil in bedragen worden gegeven?

Antwoord 82

Zie ook antwoord vraag 81.

Voor Interreg en OPZuid zijn de ramingen 2020 afhankelijk van de openstellingen en de beschikkingen m.b.t. die openstellingen. Omdat dat op voorhand zeer lastig is in te schatten worden deze bedragen in de loop van 2020 (bij bestuursrapportage) geraamd en zijn dus niet opgenomen in de begrotingscijfers.

Voor Arbeidsmarktbeleid (€ 4 mln) en intensivering Internationalisering (€ 1 mln) zijn de middelen voor 2020 e.v. op een stelpost geraamd en dus (nog) niet zichtbaar in de budgetten per programma. Dit omdat we uitgaan van het principe "Eerst beleid en dan geld", wordt er gewacht met het ramen van de bedragen in de begroting tot we meer concreet inzicht hebben in welke activiteiten/prestaties (uitwerking in de uitvoeringsprogramma's) we gaan verrichten.

Vraag 83

Programma 6: Energie, circulaire samenleving en gezondheid

Bij de RESSEN staat dat we voor 100% de verzoeken van gemeenten gaan honoreren. Mogen we er vanuit gaan dat dit slechts de RESSEN zelf zijn? Of is dit een streven naar goedkeuring van alle projecten binnen de RESSEN en gaan we die monotoon vergunnen?

Antwoord 83

Deze 100% heeft betrekking op de verzoeken om de gemeenten in het proces te ondersteunen, niet op de ruimtelijke goedkeuring van de projecten. In principe kan het proces van de uitwerking van een plan er ook toe leiden dat de conclusie is dat het plan geen doorgang kan vinden, bijvoorbeeld vanwege ruimtelijke of milieuaspecten.

Vraag 84

Programma 6: Energie, circulaire samenleving en gezondheid P.45: Wat is de huidige energie-mix in Noord-Brabant, naar bronnen en PJ? Wat is de energie-mix voor het hernieuwbare deel in 2030 en 2050, naar bronnen en PJ?

Antwoord 84

De [Klimaatmonitor](#) geeft per jaar aan wat het gebruik is voor de functies ter plaatse van de provincie Noord-Brabant. Tevens wordt aangegeven hoeveel van deze hoeveelheid energie afkomstig is van een set aan herwinbare bronnen. Het verschil betreft dan de bronnen die niet als duurzaam worden aangemerkt. In de [Energieagenda 2019-2030](#) is op basis van het [Haalbaarheidsonderzoek energie](#) een uitspraak gedaan over hoeveel PJ per functie in het betreffende jaar is gebruikt. Wat de energiemix is voor het hernieuwbare deel in 2030 en 2050, zowel naar bronnen als naar PJ is niet aan te geven. Dit zal afhankelijk zijn van vele individuele keuzen van partijen in de komende jaren, bijvoorbeeld in de RES- en. Tevens hebben wij daar als provincie geen streefwaarde voor geformuleerd.

Vraag 85

Programma 6: Energie, circulaire samenleving en gezondheid

N.a.v. P.45. Programma 6, onderdeel Energie: is het onderzoek afgerond naar de mogelijkheden voor het duurzaam Amernet, waarin andere warmtebronnen dan de Amercentrale kunnen invoeden? Zo ja, waar/wanneer is dat beschikbaar?

Antwoord 85

Het strategiedocument m.b.t warmtebronnen wordt herzien en zal begin 2020 gereed zijn. Dit vormt input voor het proces van de RES-sen voor West Brabant en Hart van Brabant. De afstemming vindt ook nu al plaats.

Vraag 86

Programma 6: Energie, circulaire samenleving en gezondheid

Blz. 48: "De nieuwste inzichten rondom gezonde leefomgeving krijgen een plek in het provinciaal beleid". Wat zijn deze nieuwe inzichten?

Antwoord 86

Momenteel wordt gewerkt aan het opstellen van een provinciale visie gezondheid. De verwachting is dat deze visie in de eerste helft van 2020 gereed is, waarin deze inzichten zijn opgenomen.

Het betreft dan de inzichten die zijn opgenomen in de Volksgezondheid Toekomstverkenning 2018 van het RIVM en de Expeditiegids Brabant van BrabantAdvies. Ook wordt aandacht besteed aan het aspect hoe de provincie om kan gaan met nieuwe nu nog onbekende inzichten (gezondheidsrisico's) op basis van wetenschappelijk onderzoek.

Vraag 87

Programma 7: Landbouw en voedsel

Op blz. 51 staat dat er een verkenning ter bevordering brandveiligheid van stallen wordt uitgevoerd. Wanneer wordt er verwacht de bevindingen van de verkenning met PS te delen?

Antwoord 87

Wij zullen de bevindingen over de bevordering van brandveiligheid als onderdeel van de evaluatie van de BZV en de uitwerking van de versie 2.1 van de BZV in het najaar van 2020 met u delen.

Vraag 88

Programma 7: Landbouw en voedsel

Op blz. 53 staat er dat we de sluiting van kringlopen willen bevorderen d.m.v. onder andere een sterk verminderd gebruik van kunstmest. Hoeveel kunstmest wordt er nu gebruikt in Brabant en met hoeveel willen we dit reduceren in 2020?

Antwoord 88

Wij weten niet wat de exacte gebruikte hoeveelheden kunstmest zijn in Brabant en we hebben geen absolute volumedaling van het kunstmestgebruik als doelstelling.

Wel stimuleren we bewustwording rondom duurzaam bodembeheer en circulaire landbouw. Als gevolg van groeiende bewustwording is de verwachting dat meer agrariërs vaker kiezen voor anders en beter bemesten van hun bodem met als gevolg een dalend gebruik van kunstmest en minder emissies van mineralen naar grondwater en oppervlaktewater. De landbouw wordt meer circulair door kunstmest te vervangen door bewerkte vormen van Brabantse dierlijke mest.

Vraag 89

Programma 7: Landbouw en voedsel

Op blz. 53 staat de indicator "Biodiversiteit op landbouwparcels". Hoe gaan we dit meten? Waar staan we nu? Waar willen we in 2020 naar toe?

Antwoord 89

Het BO akkerbouw (brancheorganisatie) heeft het initiatief genomen om een biodiversiteitsmonitor te ontwikkelen vergelijkbaar aan de biodiversiteitsmonitor voor de melkveehouderijsector. Deze monitor geeft boeren inzicht op bedrijfs- en perceelniveau.

Vraag 90

Programma 7: Landbouw en voedsel

P. 51-54: Welke investeringen worden door GS gedaan in natuurinclusieve landbouw?

Antwoord 90

P. 51-54: Welke investeringen worden door GS gedaan in natuurinclusieve landbouw?

De volgende investeringen worden gedaan:

- Financiering van 7 ondernemerscoaches die veehouders begeleiden naar natuurinclusieve landbouw: totaalbudget € 0,3 mln;
- Financiering van het opstellen van businessplannen voor veehouders die willen omschakelen naar natuurinclusief: totaalbudget € 0,5 mln;
- Promoten van voorbeeldbedrijven: totaalbudget € 0,2 mln;
- Inzet grondportefeuille zodat veehouders die willen omschakelen naar natuurinclusief geholpen worden bij het extensiveren: totaalbudget € 30 mln (revolverend);
- Investeringen die niet direct in euro's zijn uit te drukken zoals waardering door middel van de Agrofoodpluim, green deals en bijbehorende onderzoeksprogramma's.

Vraag 91

Programma 8: Basisinfrastructuur en mobiliteit

Hoe heeft de verkeersveiligheid van landbouwvoertuigen zich ontwikkeld in de afgelopen 10 jaar in Noord-Brabant (naar aantallen en ernst)?

Antwoord 91

Feitelijke cijfers hierover zijn ons niet bekend.

Vraag 92

Programma 8: Basisinfrastructuur en mobiliteit

Wat is de toegestane maximumsnelheid van landbouwvoertuigen op de openbare weg?

Antwoord 92

Onder (land)bouwvoertuigen wordt verstaan: landbouw- of bosbouwtrekkers (voertuigcategorie T en C), motorrijtuigen met beperkte snelheid (MMBS'en), landbouw- of bosbouwaanhangwagens (voertuigcategorie R) en verwisselbare getrokken uitrustingsstukken (voertuigcategorie S). Momenteel ligt een wetsvoorstel voor om de maximumsnelheid voor landbouw- en bosbouwtrekkers (mits de constructie dit toelaat) te verhogen van 25 km/uur naar 40 km/uur. Voor zover de wet aangenomen wordt en in werking treedt (naar verwachting nog dit jaar), komt voor die voertuigen, noem ze voor het gemak landbouwverkeer, ook de APK-plicht en kentekening te gelden. Hierop heeft de wegbeheerder géén invloed.

De wegbeheerder bepaalt wel zelf of zij haar wegen sluit voor bepaalde categorieën voertuigen, dus ook voor landbouwvoertuigen (ongeacht of deze 25 km/uur of 40 km/uur mogen rijden). M.a.w., als we de betreffende categorie toelaten, dan kunnen zowel voertuigen met een maximumsnelheid van 25 km/uur als 40 km/uur de betreffende weg op. De afweging maken we per weg, cf. het geldende beleid hiervoor:

https://www.brabant.nl/actueel/regelingen/cvdr379445_1

Vraag 93

Programma 8: Basisinfrastructuur en mobiliteit

Wat is de regelgeving voor landbouwvoertuigen op het gebied van keuring, kentekenvoering en rijbewijsplicht in vergelijking met personen- en bedrijfsvoertuigen?

Antwoord 93

Dit is ingewikkelde materie, waarover de specifieke kennis bij de RDW ligt, niet bij de wegbeheerders. Dit geldt met name over de verschillende categorieën voertuigen en eisen die daarvoor gelden. Vanaf 1 juli 2015 is voor bepaalde categorieën landbouwvoertuigen (land- en bosbouwtrekkers en motorvoertuigen met beperkte snelheid) een T-rijbewijs nodig, dus niet voor alle (!).

Vraag 94

Programma 8: Basisinfrastructuur en mobiliteit

Worden landbouwvoertuigen door innovatie en nieuwe technieken eerder lichter of zwaarder?

Antwoord 94

Wij beschikken niet over deze gegevens. De ontheffingen verlopen centraal via RDW.

Vraag 95

Programma 8: Basisinfrastructuur en mobiliteit

Wat is de in Nederland toegestane breedte voor landbouwvoertuigen op de openbare weg? Hoe is dat in de internationale context, inclusief de ontheffingen?

Antwoord 95

Dit is complexe materie. In Nederland geldt in ieder geval een maximale breedte van 3m, maar dit verschilt per categorie voertuig/aanhanger. Daarboven kan een wegbeheerder ontheffing verlenen (al dan niet gemandateerd via de RDW). Meer info: <https://www.rdw.nl/-/media/rdw/rdw/pdf/sitecollectiondocuments/ontheffingen-tet/themasite-ontheffingen/handleidingen/2-b-1097b-overzicht-maten-en-gewichten.pdf> De Nederlandse wetgeving past binnen de op EU-niveau vastgestelde richtlijnen.

Vraag 96

Programma 8: Basisinfrastructuur en mobiliteit

Pag 55 en 56: Kan worden aangegeven hoeveel verkeersslachtoffers in de afgelopen 4 jaar zijn gevallen, per kilometer, per vervoersmiddel (en gemiddelde gebruik van vervoersmiddel in relatie tot verkeersdoden) en op wat voor soort wegen deze vallen (fietspaden, provinciale wegen, snelwegen, andersoortige wegen)?

Antwoord 96

Aantal verkeersslachtoffers (waarvan een klein gedeelte met dodelijke afloop):

Slachtoffers Noord-Brabant 2015-2018					
Naar vervoermiddel	2015	2016	2017	2018	Totaal
Bestelauto	57	72	66	75	270
Bromfiets	163	226	194	222	805
Dier		1			1
E-bike	25	71	69	113	278
Fiets	206	487	574	653	1.920
Motor	106	153	133	163	555
Overige	26	47	36	44	153
Personenauto	534	769	834	800	2.937
Snorfiets	143	162	214	208	727
Vast/los-objec*t	1.102	578	306	144	2.130
Voetgangers	23	69	100	133	325
Vrachtverkeer	6	8	7	23	44
Totaal	2.391	2.643	2.533	2.578	10.145

bron: BRON-data

* Vast/los-object: ongevallen met objecten op en naast de weg ongeacht het vervoersmiddel.

Vervolgens hebben we het aantal slachtoffers naar typen wegen (in aantal slachtoffers / km weg):

Slachtoffers Noord-Brabant 2015-2018 per km weg				
Naar wegbeheerder	2015	2016	2017	2018
gemeente	0,09	0,0975	0,0951	0,0957
provincie	0,0072	0,0076	0,0073	0,0058
rijk	0,3307	0,4176	0,3673	0,4325

Voor het gemiddelde gebruik van een vervoersmiddel: zie beantwoording vraag 49.

Vraag 97

Programma 8: Basisinfrastructuur en mobiliteit

Pag 56: Is bekend wat de oorzaak is dat de 150 dodelijke verkeersslachtoffers van afgelopen jaar zijn verongelukt? (gebruik telefoon, drukke wegen, drank- en drugsgebruik of andersoortig?)

Antwoord 97

De politie en het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) kunnen de oorzaak vaak niet éénduidig vaststellen. Bovendien hebben we hierbij ook te maken met privacywetgeving.

Vraag 98

Programma 8: Basisinfrastructuur en mobiliteit

Pag. 55: OV wordt gezien als verbindende schakel. Is dit een typefout en is het OV geen essentiële schakel in het bereikbaar houden van de provincie?

Antwoord 98

De term verbindend is hier gebruikt, omdat OV niet vaak van deur tot deur is en dus altijd moet aansluiten op een andere modaliteit zoals fiets, trein, auto of lopen. Wij zien het OV absoluut als een essentiële schakel in het totale mobiliteitssysteem. We zetten dan ook stevig in op de bestuursopdracht van de trendbreuk transitie naar gedeelde mobiliteit.

Vraag 99

Programma 8: Basisinfrastructuur en mobiliteit

Pag. 55: De provincie houdt het wegennet in stand door middel van het onderhouden en beheren van provinciale wegen en fietspaden. Is voor het instandhouden van wegen, naast het beheer en onderhouden van fietspaden ook uitbreiding niet nodig?

Antwoord 99

Met KOPI is een duidelijk onderscheid gemaakt tussen het beheer en onderhoud (wettelijke taak) en het veranderen of uitbreiden (ambitie én samen met de regio) van de provinciale infrastructuur. Die ambities zijn gekoppeld aan de totale ontwikkelopgave mobiliteit, Brabantbreed én multimodaal. Dit is opgenomen in begrotingsprogramma 09. Bij de instandhouding nemen we uiteraard wel zoveel mogelijk eenvoudige aanpassingen mee, o.a. voor de fiets.

Vraag 100

Programma 8: Basisinfrastructuur en mobiliteit

Pag 56: spreekt over het zetten van grote stappen in een datagedreven mobiliteitsbeleid. Klopt het dat het B-riderproject is gestopt? Is de data van het B-rider project nog beschikbaar?

Antwoord 100

Het B-riderproject is in 2018 succesvol overgedragen aan de markt en daarbij zijn afspraken gemaakt over de beschikbaarheid van de data. Daarbij is de beschikbaarheid van data afhankelijk van de ontwikkeling van het aantal b-riders.

Vraag 101

Programma 8: Basisinfrastructuur en mobiliteit

Pag. 57: in totaal worden er 54 miljoen ritjes met de bus gemaakt. Om hoeveel unieke reizigers gaat dit? Hoeveel procent van de Brabantse bevolking betreft dit? Is er informatie beschikbaar of verschil tussen platteland en stad?

Antwoord 101

Op de gestelde vraag kan geen antwoord worden gegeven.

Het is niet bekend om hoeveel unieke reizigers het gaat. De bescherming van persoonsgegevens zorgt ervoor dat er geen gegevens zijn te koppelen aan unieke personen, ook niet in de sfeer van reisfrequentie.

Daarnaast geldt dat de reizen die in de Brabantse bussen gemaakt zijn, niet noodzakelijkerwijs door inwoners van Brabant zijn gemaakt. Zo kan een Limburgse student met de trein naar Eindhoven reizen om daar op een bus van Hermes over te stappen om naar zijn onderwijsinstelling te gaan. Die laatste verplaatsing maakt die student dan één van de 54 miljoen reizigers in de Brabantse bussen.

Vraag 102

Programma 8: Basisinfrastructuur en mobiliteit

Pag. 59: Vanwaar de grote verschillen tussen de begrotingen van 2020 enerzijds en 2021 tot 2023 anderzijds?

Antwoord 102

Dit wordt in belangrijke mate veroorzaakt door het aflopen van de fiscale constructie PPS-A59 (€ 16 mln met daartegenover een specifieke rijksuitkering aan de batenkant) en de toerekening van de afschrijvingslasten op basis van het investeringsschema.

Vraag 103

Programma 8: Basisinfrastructuur en mobiliteit

Pag. 59: 1 miljoen euro gaat naar verkeersveiligheid. Hoe wordt dit geld besteed? En op welke posten ter verbetering van de verkeersveiligheid wordt nu geen geld besteed?

Antwoord 103

De aanpak van verkeersveiligheid gaat via een integrale aanpak langs de pijlers gedrag, handhaving en infrastructuur. We doen dat samen met partners, zoals gemeenten, Rijkswaterstaat, politie en Openbaar Ministerie. De provincie vervult hierbij een regierol. Dit specifieke budget is ten behoeve van activiteiten gericht op onze regierol en op gedragsverandering (o.a. campagnes en educatie). Handhaving stemmen we intensief af, maar de uitvoering zit bij partners. Infrastructurele maatregelen ten behoeve van het verbeteren van de verkeersveiligheid maken deel uit van het investeringskrediet voor KOPI.

Vraag 104

Programma 9: Mobiliteitsontwikkeling

Pag. 61: Kan er worden aangegeven hoe de filedruk de afgelopen tien jaar is geweest in Noord-Brabant, uitgesplitst voor alle wegen in Brabant?

Antwoord 104

Hiervoor baseren we ons op de onderliggende documentatie van de indicatoren van de jaarrekening 2018. Deze analyses (voor rijks- en provinciale wegen) zijn enkel voor de jaren 2017 en 2018 beschikbaar. Pas recent zijn hiervoor de data voorhanden en kunnen we de historie opbouwen over een groot deel van het wegennet. Over 2019 zal gerapporteerd worden bij de jaarrekening 2019. De filedruk is met 0,6% toegenomen tussen 2017 en 2018.

Jaar	Totaal voertuigkilometers* - Dag	verliesminuten per uur autorijden
2017	6.001.799	12,7
2018	6.173.886	12,78

bron: floating car data Nationale Databank Wegverkeersgegevens.

In 2018 is op de provinciale wegen de gemiddelde vertraging 11 minuten per gereden uur; op Rijkswegen is de gemiddelde verliestijd per gereden uur ongeveer 13 minuten.

Vraag 105

Programma 9: Mobiliteitsontwikkeling

Pag. 61: Kan er een prognose worden gegeven van de toekomstige filedruk in Noord-Brabant in de komende tien jaar?

Antwoord 105

Dit is lastig om zo concreet te duiden. We monitoren namelijk op werkelijk gemeten data uit voertuigen. Wel blijkt uit de nieuwe generatie verkeersmodellen (BBMA) dat het aantal autoverplaatsingen in en door Brabant met ongeveer 10% groeit naar 2030 toe. Dit geeft wel een indicatie over de verwachte stijging van de druk op de wegen. Daarbij moeten we rekening houden dat de gemiddeld afgelegde afstand ook groeit en er meer combi-ritten worden uitgevoerd. Per saldo zal dat uiteindelijk tussen de 10 en 20% groei (gemiddeld) op het netwerk opleveren. Uiteraard kan dit sterk verschillen tussen gebieden en diverse wegen en is dit afhankelijk van de feitelijke economische ontwikkeling.

Vraag 106

Programma 9: Mobiliteitsontwikkeling

Pag 61: Zijn er onderzoeken gedaan naar een kilometerheffing, spitsheffing in Noord-Brabant in relatie tot de filedruk? Zo ja, kunnen deze beschikbaar gemaakt worden?

Antwoord 106

Nee, er zijn ons geen onderzoeken bekend.

Vraag 107

Programma 9: Mobiliteitsontwikkeling

Pag 62: spreekt over het programma fiets in versnelling en de realisatie van het snelfietsroutenetwerk. Is er een analyse gemaakt of is deze gepland over uitbreiding van het snelfietsroutenetwerk in Noord-Brabant, zoals omschreven in het Bestuursakkoord Kiezen voor Kwaliteit? Zoals bijvoorbeeld eerste tekenlijnen voor het programma Fiets in de volgende versnelling. Is hier al iets van op papier gezet of gesprekken over geweest?

Antwoord 107

Het huidige Uitvoeringsprogramma Fiets in de Versnelling 2016-2020 loopt binnenkort af. De Staten zullen binnenkort geïnformeerd worden over de continuering van het fietsbeleid. Nieuwe besluiten over investeringen in snelfietsroutes (na 1° en 2° tranche) zullen betrokken worden in de regionale afwegingen.

Vraag 108

Programma 9: Mobiliteitsontwikkeling

Pag 63: spreekt over dat Brabant toonaangevend is op het gebied van Smart Mobility. Waarop is dit gebaseerd?

Antwoord 108

Brabant onderscheidt zich op het gebied van slimme mobiliteit door de jarenlange samenwerking tussen overheden onderling en met bedrijfsleven. De vruchten daarvan zijn onder andere een regionale coördinatie op wegwerkzaamheden en incidentmanagement, een testomgeving voor bedrijven met smart mobility oplossingen en mogelijkheden (van auto-industrie tot startups) en de aanwezigheid van veel aan slimme mobiliteit gerelateerde bedrijven, onder andere op de Automotive Campus in Helmond.

Brabant krijgt internationale erkenning zoals het gastheerschap van het Europese ITS congres in de Brainport regio in 2019 en recent de wereldwijde prijs dat Helmond zich de beste stad voor slimme mobiliteit mag noemen (ITS Local Government Award).

Vraag 109

Programma 9: Mobiliteitsontwikkeling

Pag 63: wordt gesproken over 10 succesvol in praktijk gebrachte slimme mobiliteitsoplossingen. Is de ambitie of is dit ergens op gebaseerd?

Antwoord 109

Het is een realistische ambitie die we onszelf hebben gesteld. Op basis van het ingeschatte potentieel en een slagingspercentage van 50% voor deze innovatieve projecten is de streefwaarde van 10 bepaald.

Vraag 110

Programma 9: Mobiliteitsontwikkeling

Pag 63: De mobiliteitsoplossingen van Brabant lijken gericht op louter Brabant, maar een reiziger houdt zich niet perse aan zijn of haar provincie. Waar is te vinden hoe provincie-overstijgende oplossingen worden geïntegreerd?

Antwoord 110

Het werkteiland van SmartwayZ.NL is Zuid-Nederland, maar de projecten en ontwikkelingen worden ingebed in het landelijke en internationale speelveld. Dit gebeurt onder andere via de landelijke Krachtenbundeling Smart Mobility en in Europese projecten. De bedrijven waarmee we samenwerken zijn ook gebaat bij producten en diensten voor een grote groep gebruikers en richten zich daarmee op businesscases en ontwikkelingen die niet ophouden bij de provinciegrens.

Vraag 111

Programma 9: Mobiliteitsontwikkeling

Pag 64: spreekt over de behoefte aan én mogelijkheden voor minimaal drie komomleidingen in Noord-Brabant. Waar is deze behoefte geformuleerd? Waarom minimaal drie?

Antwoord 111

De behoefte komt voort uit de wens voor het verbeteren van de leefbaarheid en kansen voor ruimtelijke en sociale ontwikkeling binnen de kernen. Het verbeteren van de verkeersveiligheid en doorstroming van een provinciale weg door een kern kan ook aanleiding zijn om onderzoek te doen naar mogelijke alternatieven. Enkele voorbeelden van mogelijke locaties zijn o.a. Nuenen, Volkel, Chaam en Diessen. Nader uitgebreid onderzoek naar wenselijkheid, haalbaarheid en alternatieven is noodzakelijk, dit alles vanuit een integrale benadering/gebiedsgerichte aanpak. Wij vinden het vanuit de gezamenlijke opgave belangrijk dat er voldoende draagvlak vanuit de samenleving is. De ambitie uit het bestuursakkoord voor deze opgave is vertaald in onderzoek naar de potentie van minimaal 3 komomleidingen.

Vraag 112

Programma 10: Cultuur, erfgoed, samenleving en sport. Men wil het cultuurbereik vergroten. In de indicator is niet benoemd welke ambitie daarin gewenst wordt. Ofwel hoe groot wil men deze of welke toename wil men?

Antwoord 112

In 2020 zullen voorstellen voor nieuwe beleidskaders aan u worden voorgelegd. De ambitie met betrekking tot cultuurbereik zal daarin meer precies gedefinieerd worden.

Vraag 113

Programma 10: Cultuur, erfgoed, samenleving en sport. T.a.v. erfgoed willen we de aanpak van de lijnen innovatief en bestuurlijk Brabant gaan vaststellen. Vanuit welk budget gaan we daarin de samenwerking met partners aan om erfgoed her te bestemmen? Het budget loopt terug met 20 miljoen minder in 2020 en bijna 10 miljoen in 2030.

Antwoord 113

Het nieuwe bestuursakkoord met de daarin vermelde ambities zal zijn vertaling vinden in een geactualiseerd beleidskader erfgoed 2020-2024 inclusief begrotingswijziging welke in 2020 aan Provinciale Staten zal worden voorgelegd. Daarbij zal duidelijk worden welke budgetten waarvoor zullen worden ingezet.

Vraag 114

Programma 10: Cultuur, erfgoed, samenleving en sport

We zien dat er voor 2020 nog gelden zijn voor het blijfklimaat vanuit de gelden voor samenleving. Kan er worden aangegeven welke gelden er nog zijn in de volgende jaren zodat het beleid rondom het blijfklimaat ook financiële kaders voor de volgende jaren heeft?

Antwoord 114

Naast de € 4,2 mln in de begroting van samenleving/blijfklimaat, zijn er vanuit de gelden samenleving nog middelen gereserveerd in een stelpost Sociale Veerkracht (onder 31 financieel beleid). Dit betreft € 1,5 mln voor 2020 en structureel (vanaf 2021) € 5,7 mln. Op basis van de uitwerking van de aanpak blijfklimaat kunnen deze middelen, middels een aan PS voor te leggen begrotingswijziging, voor dit beleidsthema worden ingezet.

Vraag 115

Programma 10: Cultuur, erfgoed, samenleving en sport

P.67: Komt er vanuit GS een indicator/streefwaarde voor verbetering van de staat van de Rijksmonumenten in Noord-Brabant? Zo ja, welke? Zo nee, waarom niet?

Antwoord 115

In de begroting is de indicator de Staat van Rijksmonumenten opgenomen. Deze indicator maakt deel uit van de basis-set beleidsindicatoren die het IPO heeft opgesteld en waarvan de gegevens van alle provincies worden gepubliceerd op de website www.waarstaatjeprovincie.nl. Hiermee kunnen wij voldoende de vinger aan de pols houden. GS zal derhalve geen streefwaarde voor verbetering van de staat van rijksmonumenten vaststellen.

Vraag 116

Programma 10: Cultuur, erfgoed, samenleving en sport

Houdt GS vast aan de in Brabantstad-verband gemaakte afspraken met OCW 2021-2024, zoals in oktober 2018 geformuleerd door de Taskforce Cultuurvisie Brabantstad? Zo nee, waarom niet, en hoe is dit aan de partners kenbaar gemaakt? Zo ja, met welke bedragen en uit welke begrotingsposten 2020 e.v.?

Antwoord 116

Ja wij houden vast aan de in Brabantstad gemaakte afspraken met OCW. Voor de periode 2021-2024 zijn wij voornemens per jaar €5,6 mln beschikbaar te stellen voor de ondersteuning voor professionele kunstinstellingen. Verder is onze begroting voor 2020 gebaseerd op ons vigerend cultuurbeleid zoals vastgelegd in het uitvoeringsprogramma cultuur 2016-2020. De bedragen voor de periode daarna zullen worden meegenomen in ons volgend jaar nieuw op te stellen cultuurbeleid. In dat beleid zullen wij de thema's uit het regioprofiel een plek geven.

Vraag 117

Algemeen financieel beleid

P.77: Zijn landbouwvoertuigen vrijgesteld van MRB en/of opcenten? Zo ja, waarom?

Antwoord 117

Motorrijtuigenbelasting wordt door het Rijk geheven conform de Wet op de motorrijtuigenbelasting 1994. Daarbij heeft het Rijk de wetgevende bevoegdheid.

In deze wet is bepaald dat er belasting wordt geheven voor het houden van een personenauto, een bestelauto, een motorrijwiel, een vrachtauto of autobus. Omdat het Rijk in deze de wetgevende instantie is kunnen wij u niet informeren over de overwegingen waarom landbouwvoertuigen niet als voertuigen zijn opgenomen in de Wet op de motorrijtuigenbelasting.

De provinciale opcenten kunnen alleen op grond van de deze Motorrijtuigenbelasting en op grond van de provinciewet artikel 222 worden geheven. Derhalve wordt er dus ook geen provinciale opcenten geheven op landbouwvoertuigen.

Vraag 118

Algemeen financieel beleid

P.78: Bovenop onze reguliere begroting ontstaat door de verhoging van de motorrijtuigenbelastingen een extra investeringsruimte van 0,5 miljard tijdens deze bestuursperiode. Hoeveel levert dit op voor de lange termijn en hoe verhoudt deze 0,5 miljard zich tot de maximale vrije investeringsruimte van dit college van 200 miljoen euro?

Antwoord 118

De extra investeringsruimte van ruim € 0,5 miljard bestaat uit

- a. € 265 mln vrije begrotingsruimte in deze bestuursperiode (2020 – 2023) opgebouwd uit € 200 mln bestaande vrije begrotingsruimte na verwerking van de besluitvorming over de bestuursrapportage 2019 en € 65 mln extra vrije begrotingsruimte als gevolg van de verhoging opcenten MRB;
- b. € 41 mln investeringsagenda-middelen uit de vrijval Breedbandfonds;
- c. € 182 mln als gevolg van het structurele effect van de verhoging opcenten MRB in de jaren 2024 t/m 2030;
- d. € 35 mln structurele vrije begrotingsruimte in de jaren 2024 t/m 2030.

De verhoging van de opcenten MRB levert deze bestuursperiode (2020 – 2023) € 65 mln aan extra inkomsten op en vanaf 2024 € 26 mln per jaar.

Vraag 119

Algemeen financieel beleid

In 2019 blijft de lastendruk mbt de opcenten op de motorenrijtuigenbelasting in relatieve zin onder het landelijk gemiddelde. Naar verwachting geldt dit ook voor het jaar 2020. Hoe zit het in de andere jaren in de bestuursperiode? Graag een bredere uitsplitsing van de tabel op pagina 78.

Antwoord 119

De voornemens van de andere provincies voor de komende jaren m.b.t. de ontwikkeling van het opcententarief zijn nog voorlopig of nog niet bekend. Daarom is geen inzicht te geven in de vraag of na 2020 het opcententarief van Noord-Brabant onder het landelijk gemiddelde blijft.

Vraag 120

Paragraaf Heffingen

P.79: Wanneer komen de uitkomsten van het 'diepgaand onderzoek' naar de nazorg stortplaatsen beschikbaar?

Antwoord 120

Uiterlijk medio 2024 conform de gesloten overeenkomst.

Vraag 121

Paragraaf Treasury:

Op blz. 99 staat dat er "Indien de rente niet wijzigt en het dividend van Eneco's blijft op het geraamde peil, dan is de buffer voldoende groot om de tekorten af te dekken tot 2029". Hoe groot wordt de kans geacht dat de rente niet wijzigt en het dividend van Eneco op het geraamde peil blijft?

Antwoord 121

Over de rente kunnen wij geen uitspraak doen. Deze is afhankelijk van vele (inter)nationale factoren. Het betreft het dividend van Enxys en er bestaat een gerede kans dat dit dividend vanaf 2023 (over 2022) lager zal uitvallen dan de nu geraamde € 30,8 miljoen. Deze is nu gebaseerd op een netto winst per jaar van € 200 miljoen van Enxys.

Bestuurlijk is al de opdracht verstrekt om een analyse te maken van de houdbaarheid van de immunisatieportefeuille en te verkennen welke mogelijkheden er zijn voor een "alternatieve", meer maatschappelijke, inzet van onze beschikbare middelen uit de immunisatieportefeuille. De uitkomsten hiervan zullen in ieder geval halverwege de bestuursperiode beschikbaar zijn.

Vraag 122

Paragraaf Treasury

Pag 99: wordt gesproken over 'zekere' beleggingen (waarbij de haken in het document zelf staan). Hoe 'zeker' is 'zeker' en waarop is dit gebaseerd?

Antwoord 122

De 'zekere' inkomsten uit beleggingen betreffen de te ontvangen rente over uitstaande leningen aan decentrale overheden (gemeenten en waterschappen) en de coupons over obligaties met een minimale AA-minus rating. Gezien het lage kredietrisico van de leningen en obligaties (= beleggingen) is de rente-inkomst nagenoeg 100% zeker.

Vraag 123

Financiële begroting blz 146

Wat is de verklaring voor de verwachte toename van de structurele exploitatieruimte met de 3 procentpunten in 2020? En de verwachte daling in 2021 naar 6,0%?

Antwoord 123

Geconstateerd is dat de berekening van het kengetal structurele exploitatieruimte onjuist is opgenomen in de begroting op blz 146 en in het bijlagenboek op blz 111. Een juiste weergave met nadere toelichting treft u hieronder aan.

In het Besluit Begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV) is de verplichte regelgeving m.b.t. de presentatie van de kengetallen over de financiële positie opgenomen.

Het kengetal structurele exploitatieruimte is toegelicht in de bijlagenbundel op blz 12 en blz 111.

Op blz 12 van de bijlagenbundel is onderaan in de tabel te zien dat de totale lasten in de begroting 2020 uitkomen op € 817.548.755 en de totale baten in de begroting 2020 op € 643.628.594.

De structurele lasten zijn gelijk aan de totale lasten verminderd met de incidentele lasten. Op blz 12 van de bijlagenbundel is te zien dat de incidentele lasten voor 2020 uitkomen op € 199.465.416. De structurele lasten voor 2020 zijn dus gelijk aan € 817.548.755 -/- € 199.465.416 = € 618.083.339.

De structurele baten zijn gelijk aan de totale baten verminderd met de incidentele baten. Op blz 12 is te zien dat de incidentele baten voor 2020 uitkomen op € 21.404.640. De structurele baten voor 2020 zijn dus gelijk aan € 643.628.594 -/- € 21.404.640 = € 622.223.954.

Het structurele saldo uitgedrukt als het verschil tussen de structurele baten en de structurele lasten bedraagt derhalve € 622.223.954 -/- € 618.083.339 = € 4.140.615.

Het BBV schrijft voor dat het kengetal over de structurele exploitatieruimte wordt gepresenteerd als percentage van het structurele saldo ad € 4.140.615 gedeeld door het totaal van de baten ad € 643.628.594 = 0,6%.

Omdat in de begroting op blz. 146 en in de bijlagenbundel op blz 111 de berekening niet juist is opgenomen treft u onderstaand de juiste berekening aan:

<i>Kengetal structurele exploitatieruimte</i>				bedragen x € 1.000		
	Rek. 2018	Begr.2019	Begr.2020	Begr.2021	Begr.2022	Begr.2023
Struct.lasten (BBV art.17c, art.19c, 27c, 28c)	533.718	519.655	618.083	604.500	597.931	556.444
Struct.baten (BBV art.17c, art.19c, 27c, 28c)	614.229	628.059	622.224	610.962	614.582	615.898
Struct.stortingen in reserves (BBV art.19d, 28d)	0	0	0	0	0	0
Struct. onttrekkingen reserves (BBV art.19d, 28d)	0	0	0	0	0	0
Structureel batig saldo	80.511	108.404	4.141	6.462	16.651	59.455
totaal baten (BBV art.17 lid a,b / art.27 lid a,b)	792.565	747.980	643.629	618.407	615.582	616.898
Structurele exploitatieruimte	10,2%	14,5%	0,6%	1,0%	2,7%	9,6%

Bij vergelijking van het percentage structurele exploitatieruimte over de jaren heen zijn dus de niveaus van de structurele lasten en de structurele baten bepalend maar is ook het totale niveau van de baten (structurele baten+incidentele baten) een bepalende factor in de uitkomst van het percentage.

In overeenstemming met de regelgeving van het BBV worden ramingen die in de begroting en meerjarenraming in drie of minder jaarschijven voorkomen, als incidenteel aangemerkt. Ramingen die in vier jaarschijven of meer voorkomen worden als structureel aangemerkt.

Uitzondering hierop is de stelpost in te zetten begrotingsruimte die door de provincie als incidenteel wordt aangemerkt.

In de bijlagenbundel is in bijlage 3 het limitatief overzicht van de incidentele lasten en incidentele baten opgenomen. Onderaan dit overzicht zijn op blz 12 vetgedrukt en dubbel onderstreept de structurele lasten en de structurele baten meerjarig aangegeven.

Mutaties in reserves zijn - volgens het BBV - lasten noch baten en worden in overeenstemming met de aanbeveling van de regelgeving BBV als incidenteel aangemerkt.

De berekening van het kengetal structurele exploitatieruimte is daarmee vooral een cijfermatige exercitie.

Vraag 124

Paragraaf Europese programma's

Pag 131: Op dit moment zijn de voorbereidingen voor de nieuwe programmaperiode 2021 - 2027 in volle gang betreffende de Europese programmaperiode. Vanuit Europese verordening wordt opgeroepen om in te zetten op innovatie en klimaat. Innovatie is in de Brabantse programma veelal leidend. Welke ideeën,

voorstellen, tekenlijnen of andersoortige ontwikkelingen zijn er mbt de tweede pijler van Europa's verordening, namelijk Klimaat?

Antwoord 124

Klimaat wordt een belangrijke 2e pijler van de nieuwe Europese Programma's. Dat zult u terug vinden in onder meer de Regionale Innovatie Strategie (RIS in voorbereiding) en de Operationele Programma's zoals OP-Zuid, Interreg en POP.

De voorbereidingen van de nieuwe programmaperiode zijn in volle gang. Het betrekken van de stakeholders is onderdeel van het proces. Wij informeren u in 2020 over de ideeën, voorstellen, tekenlijnen en ontwikkelingen, daarbij aansluitend bij de provinciale beleidsdoelen.

Vraag 125

Bijlagenbundel

Pagina 13 (bijlage): kan de fluctuatie per jaar worden toegelicht in de uitgaven voor kwaliteit oppervlaktewater?

Antwoord 125

Voor de jaren 2019-2021 betreft het aflopende ramingen in het kader van de PMWP-planperiode. Voor 2022 en verder zijn voor deze onderwerpen nog geen ramingen opgenomen, deze ramingen volgen als uitwerking van het bestuursakkoord 2019-2023. Het bedrag in 2023 betreft de gereserveerde middelen voor systeemaanpassingen Volkerak Zoommeer (Zout en Zoet).

Vraag 126

Bijlagenbundel

P.15; O.02: De opbrengst provinciale belastingen lijkt gelijk te zijn voor de jaren 2019-2023. Dit lijkt niet te kloppen met de indexering van de opcenten MRB. Hoe zit dit?

Antwoord 126

Na besluitvorming op 8 november 2019 van PS over de verhoging van het opcenten-tarief wordt de raming bijgesteld bij bestuursrapportage 2020.

Technische vragen van de fractie CDA

Vraag 127

Begroting

Blz 17: Welke ervaringen met de Brabantse Aanpak Leegstand gaat u komende jaren benutten waarmee u een push gaat geven aan een integrale en gebiedsgerichte aanpak? Kunt u dit concretiseren?

Antwoord 127

De uitgangspunten van de Brabantse Aanpak Leegstand blijken succesvol en zijn universeel bruikbaar.

1. De eigenaar is verantwoordelijk
2. De gemeente is de 1e overheid
3. Niet alles is oplosbaar of herbestembaar, sloop is vaak aan de orde en
4. Kansen verzilveren door goede combinaties te maken met andere maatschappelijk opgaven

De experimenten en gebiedsaanpak rondom VAB's, religieus erfgoed (kerken en kloosters), stedelijke transformaties en detailhandel zijn voorbeelden van het nieuwe samenwerken in de geest van de Omgevingswet. Die samenwerking levert inspirerende voorbeelden voor andere gemeenten in Brabant. Zo nemen in Elsendorp 24 eigenaren deel aan een uitvoeringsprogramma waarbij er op basis van gebiedsvisie een omgevingsplan wordt gemaakt en de eigenaren een nieuwe duurzame toekomst voor hun bedrijf kunnen realiseren. In Zundert is een speciaal VAB-loket ingericht voor boeren en eigenaren van lege stallen en wordt een aanpak van de leegstand ontwikkeld in nauwe samenhang met de water- en natuuropgaven in het hele buitengebied van de gemeente.

We hebben goede combinaties weten te maken van de aanpak van leegstand met andere maatschappelijke opgaven. Bijvoorbeeld in de aanpak van ondermijning in Brabant, Agrofood/Ondersteunende maatregelen veehouderij, klimaatadaptatie en leefbaarheid. Kennisplatforms zoals de Taskforce VAB's, VABIMPULS en de Leergang detailhandel/centrumontwikkeling worden breed gedragen en gecontinueerd.

Zie ook de beantwoording van vraag 2.

Vraag 128

Begroting

Blz 18: In welke 10 à 12 binnenstedelijke gebiedstransformatie gaat u participeren? Welke criteria hanteert u/heeft u gehanteerd bij uw keuze?

Antwoord 128

Zie antwoord op vraag 24 en 70

Vraag 129

Begroting

Blz 19: u spreekt over nieuwe woonvormen waarin onvoldoende voorzien wordt door de bestaande voorraad. Kunt u een indicatie geven van de omvang van deze benodigde nieuwe woonvormen?

Antwoord 129

Nieuwe woonvormen dienen zich in allerlei soorten en maten aan en bestrijken een breed palet aan concepten en initiatieven. Te denken valt aan flexwonen, 'tiny houses', zelfbouw, CPO, groepswonen (voor ouderen) en tal van (nieuwe) combinaties van wonen, werken en zorg. Hoe groot de behoefte is aan dergelijke nieuwe woonvormen en zelfbouw, is niet precies aan te geven. Juist ook omdat het vaak om (lokaal) maatwerk gaat, samenhangend met de gebiedsspecifieke samenstelling van de bevolking en hun woonbehoeften. Het algehele beeld is dat het wel om substantiële aantallen gaat, tot wel 20-25% van de benodigde woningbouwproductie in de komende jaren. Onderdeel van het 'Actieprogramma Nieuwe Woonvormen en Zelfbouw' (zie antwoord op

vraag 131) is om de omvang van de behoefte aan nieuwe, soms ook tijdelijke woonvormen én zelfbouw (beter) in kaart te brengen.

Vraag 130

Begroting

Blz 19: 70% van de woningbouw vindt plaats in Brabant op binnenstedelijke locaties. Is dit in balans met mensen die in een/hun dorp willen blijven wonen maar daar niet kunnen bouwen. M.a.w. hoe beheert u de woningvoorraad in kleine kernen/dorpen?

Antwoord 130

In ons meest recente '[Kwartaalbeeld Woningmarkt Noord-Brabant](#)' (figuur 10) van sept. jl., is aangegeven dat van de nieuw gebouwde woningen tussen 2010 en 2019 ruim 70% op een inbreidingslocatie gerealiseerd is en zo'n 30% op een uitbreidingslocatie. Als provincie geven we ruim baan aan goede plannen binnen het bestaand stedelijk gebied van steden en dorpen en sturen we daarbij niet op basis van contingenten. Dat is ook een belangrijk richtinggevend principe in onze [Brabantse Agenda Wonen](#): "ruim baan voor woningbouw op geschikte inbreidings-, herstructurerings- en transformatielocaties en in leegstaand vastgoed, die aansluit op een actuele vraag en snel in aanbouw wordt genomen". Voor de concrete invulling van de woningbouwlocaties en het type woning dat er gerealiseerd wordt, zijn de gemeenten als eerste aan zet. Demografische ontwikkelingen en de grote (toenemende) diversiteit in woningvraag en woonopgaven vragen om (sub)regionaal en lokaal maatwerk. Op basis van 'kennis en onderzoek', en met de actielijnen en richtinggevende principes uit onze Brabantse Agenda Wonen als leidraad, draagt de provincie bij aan de (sub)regionale en gemeentelijke woningbouwplanning en -programmering. En aan de wijze waarop het woningbouwprogramma de komende jaren – in kwantitatieve, kwalitatieve én ruimtelijke zin – optimaal kan worden ingezet.

Vraag 131

Begroting

Blz. 20: hoe gaat u nieuwe en tijdelijke woonvormen vanuit de provincie (verder) stimuleren?

Antwoord 131

Vanuit de lijnen zoals we die in ons Bestuursakkoord hebben vastgelegd, werken wij momenteel aan een 'Actieprogramma Nieuwe Woonvormen en Zelfbouw'. Langs de lijnen 'richting geven', 'beweging stimuleren' en 'mogelijk maken' willen we met dit actieprogramma stimuleren dat nieuwe woonvormen, flexibele en tijdelijke woonconcepten en zelfbouw de komende jaren een (steviger) positie krijgen, meer 'in het hart van de woningbouwopgave'. En dat de woningvoorraad verrijkt wordt met (nieuwe) woonvormen, waaraan – denk o.a. aan de vergrijzing – steeds meer behoefte zal zijn, maar waarin vaak nog onvoldoende wordt voorzien.

Vraag 132

Begroting

Blz. 30: Groene verbindingen: in hoeverre valt de grondverwerving samen met de uitkoop van veehouderijen rondom de Natura 2000 gebieden? Wordt hierbij ook afstemming gezocht met de bedragen die mogelijk van rijkswege worden verstrekt?

Antwoord 132

Dit wordt pas duidelijk bij de concretisering van de gebiedsgerichte aanpak in het kader van de stikstofproblematiek. Grond is nodig voor het realiseren van het NNB. Indien er sprake is van grondverwerving voor het Natuurnetwerk Brabant zal per casus gekeken worden of er ook sprake is van uitkoop in het kader van de stikstofproblematiek en andersom.

Vraag 133

Begroting

Blz. 32: In hoeverre wordt gemeten in hoeverre de gerealiseerde natuurherstelmaatregelen leiden tot het herstel van de stikstof overbelaste stikstofgevoelige habitattypen en welke gevolgen dit heeft voor de maximale belasting vanuit de omgeving?

Antwoord 133

Natuurherstelmaatregelen moeten sowieso plaats vinden om de stikstofgevoelige habitattypen te herstellen, te behouden en ze beter bestand te krijgen tegen de hoge stikstofdepositie. De herstelmaatregelen dragen op zich niet bij aan het verlagen van de stikstofoverbelasting vanuit de omgeving. In veel gebieden is de stikstofdepositie nog steeds (veel) hoger dan de Kritische Depositie Waarde van gevoelige habitattypen.

De provincie monitort:

- de voortgang van de uitvoering van de natuurherstelmaatregelen.
- procesindicatoren, om te kijken of er op korte termijn al een effect meetbaar is.
- ontwikkeling van habitattypen en soorten op lange termijn (ca. 10 jaar).
- door elk jaar in elk gebied een veldbezoek te doen om de kwaliteit van de natuur te bekijken en te kijken of er opvallende zaken optreden.

Daarnaast monitoren natuurbeheerders de natuurkwaliteit, b.v. door vegetatiekarteringen. En doet het RIVM de stikstofmetingen.

Vraag 134

Begroting

Blz. 34/35: Wordt bij de terugdringing van hotspots, naast geluid, stof en geurhinder de stikstofdepositie door ammoniak betrokken?

Antwoord 134

Bij het onderdeel Milieu vliegen we de thema's aan vanuit de hinder die de omgeving ervaart. Uiteraard hoort hier de ammoniakuitstoot bij die zorgt voor geurhinder en verminderde luchtkwaliteit. De stikstofdepositie die deze ammoniakuitstoot veroorzaakt op de Natura2000-gebieden wordt behandeld bij de betreffende onderdelen binnen dit programma 'Natuur en Milieu' en andere programma's zoals 'Economie' en 'Landbouw en Voedsel' in de begroting.

Vraag 135

Begroting

Blz. 39: Wat zijn de grote maatschappelijke opgaven het komende jaren/de komende jaren waaraan vanuit het programma Economie wordt gewerkt?

Antwoord 135

Zie ook het antwoord op vraag 77.

Vanuit provinciale optiek werken we vanuit de vier hoofdopgaven in de Omgevingsvisie. Het Rijk werkt vanuit vier missies en een sleuteltechnologieënaanpak. Die missies zijn: Energie & Duurzaamheid, Landbouw & Voedsel & Water, Gezondheid en Veiligheid. Ook Europa wil in de nieuwe begrotingsperiode 2021-2027 meer gaan werken met missies, en opnieuw met sleuteltechnologieën, maar deze zijn nog niet definitief gekozen.

Via ons innovatiebeleid dragen wij bij aan elk van de opgaven/missies, door de inzet van (sleutel)technologieën waar Brabantse spelers sterk in zijn. We maken vooraf geen keuze tussen opgaven/missies of technologieën, maar sturen en toetsen op de kwaliteit van de aangedragen oplossingen. D.w.z. op hun maatschappelijke impact en op hun economische houdbaarheid en potentie.

Vraag 136

Begroting

Blz 40: Met welke partners/beoogde partners gaat u werken aan het versterken en verder ontwikkelen van de kennisinfrastructuur op het gebied van data?

Antwoord 136

Wij werken met een divers pallet aan kennispartners aan de kennisinfrastructuur op het gebied van data:.

- De Jheronimus Academy of Data Science bestaat momenteel drie jaar, en haar tijdelijke accreditatie is inmiddels omgezet naar een definitieve accreditatie. De initieel opgezette kennisinfrastructuur rondom big data door TU/e en Tilburg University is voor PNB een belangrijke gesprekspartner.
- In navolging van een (universitair) MKB data lab bij JADS denken momenteel diverse andere (HBO) kennisinstellingen in de regio over het opzetten van MKB data labs, waaronder Avans, Fontys en de HAS, inclusief een systeem van onderlinge doorverwijzingen. Ook MBO opleidingen worden hierbij betrokken, zoals het Koning Willem II College. Door studenten direct 'challenge based' opdrachten voor het bedrijfsleven te laten doen, wordt de opleiding relevanter, leuker en van hogere kwaliteit en wordt het brede MKB bedrijfsleven laagdrempelig ondersteund in hun digitale transitie;
- In vele specifieke datagedreven projecten gerelateerd aan maatschappelijke opgaven waaronder e-Health, Landbouw, Energietransitie, Gezondheid, Veiligheid en Biodiversiteit wordt met de Brabantse kennispartners (TU/e, Fontys, HAS, Tilburg University, JADS, Avans) samengewerkt;
- Rondom data wordt ook samengewerkt met het Centraal Bureau van de Statistiek en het Kadaster.

Vraag 137

Begroting

Blz 41: Met welke netwerken voor internationale innovatiesamenwerking heeft u nu reeds contact?

Antwoord 137

Er zijn vele Europese / internationale netwerken waar Brabantse partijen in participeren. Vanuit het provinciale internationaliseringsbeleid wordt momenteel de focus gelegd op netwerken in Japan (in Tsukuba regio/rondom Tsukuba universiteit,) Israël (Technionuniversiteit), Boston area (MIT universiteit) en diverse Fraunhoferinstituten in Duitsland. De contacten lopen in nauwe samenwerking met het innovatie attachénetwerk van economische zaken en kennisinstellingen/ bedrijfsleven in Brabant.

Voorbeelden van bestaande samenwerkingsverbanden gericht op topsectoren en sleuteltechnologieën zijn:

- Mechatronica (Brainport Development – Mechatronica Cluster Augsburg)
- Life Sciences and Health (Brainport Industries – Medical Mountains Tuttlingen)
- Fotonica: European Photonics Alliance
- Hightech systems: Silicon Europe

Het komende jaar zetten we ondermeer in op de ontwikkeling van samenwerking op het terrein van energie (o.a. batterijtechnologie) met diverse Duitse partijen en medische technologie met Franse partijen."

Vraag 138

Begroting

Worden alle verhaallijnen binnen erfgoed de komende jaren definitief uitgewerkt?

Antwoord 138

Het beleidskader erfgoed 2016-2020 zal in 2020 worden geactualiseerd. De inzet is om alle verhaallijnen uit te werken de komende jaren. In het geactualiseerde beleidskader zullen de ambities definitief worden vastgelegd.

Vraag 139

Hoeveel geld is in de eerste ronde van het BOF besteed? Is hier enig deel financieel revolverend of is dit puur maatschappelijk revolverend?

Antwoord 139

De totale reservering is € 830.720 (zie verdeling hieronder).

Bij resultaatfinanciering betalen wij als Provincie (outcome payer) alleen voor behaalde -vooraf afgesproken en gewaarde resultaten. Wij waarderen vooraf en betalen, bij behaald resultaat, de subsidie achteraf uit. Het is dus 'maatschappelijk revolverend'. De uiteindelijke subsidie kan dus minder worden als de resultaten niet worden behaald. De subsidie zelf is niet financieel revolverend.

Organisatie	Bedrag
Stichting Sarban	€ 220.000
Fladderfarm	€ 85.800
Ctalents	€ 303.314
Refugee Team	€ 221.606
Totaal	€ 830.720

Vraag 140

Begroting: Bij het streven naar nul verkeersdoden wordt onder het onderdeel 'gedrag en handhaving' aangegeven, het "aantal leerlingen in het basisonderwijs en voortgezet onderwijs dat bereikt is met bewustwordingsacties via het Brabants VerkeersveiligheidsLabel (BVL) en Totally Traffic (TT)". De provincie streeft naar meer bewustwording, maar het aantal bereikte leerlingen op het basis- en voortgezet onderwijs neemt minder snel toe. In 2021 ten opzichte van 2020 is een stijging met 2.500 kinderen te zien, het jaar daarna 2.000 en het jaar daarna 1.500. Waarom neemt het bereik door de jaren heen per jaar af, terwijl er een duidelijke ambitie ligt richting nul verkeersdoden?

Antwoord 140

We zijn al een tijd lang bezig met BVL en TT. Gelukkig doen er al veel scholen mee. Het wordt dus steeds lastiger om blijvend een grote groei te laten zien. Overigens breiden we nu de verkeerseducatie ook uit naar het MBO met een pilot TT-projects.

Vraag 141

Begroting: Met politie en openbaar ministerie worden afspraken gemaakt over handhavingsacties. In hoeverre is dit ook bij die instanties een prioriteit en aansluitend, is bekend of deze instanties daar ook middelen / capaciteit voor vrijmaken en hoe verhoudt die middelen / capaciteit zich ten opzichte van voorgaande jaren?

Antwoord 141

Verkeershandhaving is de bevoegdheid van politie en Openbaar Ministerie. Periodiek vindt afstemming met alle partijen plaats. Iedere partner geeft naar eigen vermogen invulling aan de prioriteiten uit het gezamenlijke plan.

Vraag 142

Begroting: Als het gaat om de transitie naar gedeelde mobiliteit wordt flink ingezet op een trendbreuk en hiervoor worden ook pilots en experimenten gestart (maximaal 3 per jaar). Wanneer zijn naar verwachting de eerste resultaten van deze pilots bekend, bijvoorbeeld BravoFlex in de regio Helmond en Eindhoven?

Antwoord 142

De meeste pilots lopen nog en worden ook periodiek geëvalueerd. Voor een overzicht van de pilots zie het [digizine](#) behorende bij de visie gedeelde mobiliteit. Resultaten van pilots zijn onderdeel van de halfjaarlijkse voortgangsrapportages aan PS over de adaptieve agenda gedeelde mobiliteit.

Vraag 143

Begroting: Bij de verduurzaming van het mobiliteitssysteem wordt ook ingezet op de inzet van elektrische bussen. In de tabel met percentages van het aantal bussen dat elektrisch rijdt is een opmerkelijke stijging te zien. In 2020 en 2021 gaat het om 10%, 2022 en 2023 om 20%, in 2024 om 40% en in 2025 om 100%. Welke logica zit er achter deze opbouw? Heeft dat te maken met de lopende concessies en voorwaarden die hieraan verbonden zijn of is er een andere reden?

Antwoord 143

Ja, bij de concessie Zuidoost zijn in de aanbesteding afspraken gemaakt over de verduurzaming van het materieel. In 3 tranches wordt daar het hele wagenpark zero emissie (eind 2016, vanaf 2022 en vanaf 2024). Voor de andere twee concessies wordt pas bij de nieuwe aanbesteding duidelijk wanneer ook zij zero emissie zullen worden. Conform de afspraken uit de Visie gedeelde mobiliteit moeten de bussen in ieder geval in 2025 zero emissie zijn. Dus dit zal zo in het bestek meegenomen worden. Het instroom schema van zero emissie materiaal in de concessie Zuidoost en de ambitie uit de visie voor zero emissie per 2025 verklaart de trapsgewijze toename van het percentage.

Vraag 144

Begroting: Het eerste deel gaat over: "We realiseren een robuust mobiliteitssysteem met acceptabele en betrouwbare reistijden van deur tot deur voor alle vervoerswijzen voor personen- en goederenvervoer". Waarom wordt dit doel enkel gemonitord met de indicator: "Indicatie filedruk: gemiddelde vertraging per uur autorijden op Rijks- en provinciale wegen in Brabant (< vorig jaar)." Aanvullend: wat is die ontwikkeling van de filedruk in de voorbije 5 jaar geweest? Is die filedruk te specificeren in regio's en/of wegen en zo ja, welke concrete maatregelen moeten hier bijdragen aan het verminderen van de filedruk? (Gesplitst naar knelpunten infrastructuur, mobiliteitshubs, multimodaal netwerk en OV-netwerk)

Antwoord 144

Wij zijn ons terdege bewust van het feit dat we met deze indicator slechts in beperkte mate het effect meten. Echter er is nog geen geschikte indicator in de vorm van een kengetal dat integraal de ontwikkelingen voor alle modaliteiten samen meet. We hebben er daarom voor gekozen om ons te beperken tot 1 indicator, zijnde filedruk, als de meest tastbare en begrijpelijke indicator. We hebben de ambitie om bij de ontwikkeling van ons nieuwe beleid te onderzoeken of we een nieuwe integrale indicator kunnen ontwikkelen. Voor de ontwikkeling van filedruk wordt verwezen naar het antwoord bij vraag 104.

Vraag 145

Begroting: Bij mobiliteitsontwikkeling wordt gesproken over opwaardering van 6 OV-knooppunten en de realisatie van 6 nieuwe hubs. Op basis waarvan is deze ambitie uitgesproken? Anders gezegd, waar is dit aantal naar terug te herleiden?

Antwoord 145

De ambitie volgt uit het bestuursakkoord. Op basis van een analyse van het netwerk en getoonde bereidheid bij verschillende gemeenten zijn de aantallen in de begroting opgenomen.

Vraag 146

Begroting: De PAS heeft ook gevolgen voor het onderdeel mobiliteit. Is er een overzicht van welke projecten in gevaar komen of zijn als gevolg van de uitspraak Raad van State?

Antwoord 146

De PAS-uitspraak raakt mobiliteitsprojecten. De impact is per project verschillend en afhankelijk van o.a. de aard van de werkzaamheden en de locatie.

Op dit moment zijn we bezig met een inventarisatie, waarbij er nog veel onduidelijkheid is over de regelgeving en toepassing ervan (AERIUS rekenmodel voor stikstofdepositie, in- en extern salderen, etc.).

We werken momenteel aan een handelingsperspectief, waarbij we zorgvuldig willen handelen, maar waarbij we ook garant kunnen blijven staan voor onze wettelijke taak op het gebied van verkeersveiligheid en het onderhouden van ons wegennet.

Vraag 147

Statenvoorstel: Waarom is ervoor gekozen om voor de programma's ruimte en wonen, water en bodem, mobiliteit en natuur en milieu de investeringsruimte tot 2030 in plaats van 2023 te verdelen?

Antwoord 147

Omdat een deel van de investeringsruimte de extra MRB-inkomsten betreft als gevolg van de verhoging van de opcenten MRB in de periode 2024 tot en met 2030. Het gaat hier om een bedrag van ruim € 180 mln. Deze middelen worden structuurversterkend ingezet voor toekomstgerichte, ruimtelijk fysieke investeringen die pas in een volgende bestuursperiode gerealiseerd worden, maar waarvoor wij deze bestuursperiode al wel de (financiële) verplichting moeten aangaan. Bijvoorbeeld als wij voor grote infrastructurele opgaven afspraken moeten maken met het Rijk of gemeenten.

Vraag 148

Statenvoorstel: Waarom is gekozen voor een risicobuffer van 10 miljoen?

Antwoord 148

Bij deze begroting stellen wij u voor om in te stemmen met het oormerken van de vrije begrotingsruimte per begrotingsprogramma ten behoeve van de uitwerking van de ambities uit het bestuursakkoord.

Daarmee wordt op de geraamde toekomstige vrije begrotingsruimte grotendeels beslag gelegd. Om ook voor onvoorziene ontwikkelingen middelen beschikbaar te hebben is rekening gehouden met een risicobuffer vanuit de vrije ruimte van € 10 mln.

Vraag 149

Statenvoorstel: Voor de organisatie is 15 miljoen gereserveerd. Welke organisatiekosten betreft dit? Is dit inclusief de organisatiekosten voor het uitvoeren van de andere programma's?

Antwoord 149

Het gaat hier om organisatiekosten die bestemd zijn om de provinciale organisatie mee te kunnen laten bewegen met en te anticiperen op de extra eisen die de veranderende samenleving en de provinciale rol daarin stelt aan de provinciale organisatie. Dit betreft onder meer kosten voor ontwikkeling van de organisatie, opleiding en ontwikkeling van provinciale medewerkers en voor investeringen in ICT en data om de veranderende rol van de provincie ook adequaat te kunnen ondersteunen.

Vraag 150

Het Breedbandfonds vindt zijn oorsprong in de Essentmiddelen. Betekent dit dat de herbestemde middelen die

hieruit voortkomen revolverend moeten worden ingezet?

Antwoord 150

Dat is juist. Er geldt voor alle middelen uit de Investeringsagenda een inspanningsverplichting om deze financieel revolverend in te zetten.

Vraag 151

Hoe wordt uitwerking gegeven aan de in de jaarrekening genoemde verplichte veranderingen in de wijze van verantwoording afleggen van subsidies en subsidiënten?

Antwoord 151

De discussie met het rijk over de vraag wat de handreiking subsidies precies betekent voor de ramingen in de begroting loopt nog. Voor het jaar 2019 mag met instemming van BZK nog op basis van bestaande methodiek worden gewerkt.

M.b.t het begrotingsjaar 2020 wordt door de provincies ingezet om ook voor dat begrotingsjaar nog de oude methodiek toe te staan, omdat op veel onderdelen van de handreiking nog nadere afstemming met rijk en accountants nodig is.

Vraag 152

Starterslift, brightmove en ondernemerslift zijn opgeheven met de komst van Braventure. Hoezo staat hier nog leningen uit ter waarde van 2.250.000 en worden die ook de komende jaren niet afgelost?

Antwoord 152

In 2016 is aan Starterslift, Bright Move en Ondernemerslift+ een lening verstrekt ter aanvulling op hun proof-of-conceptfondsen. Deze leningen hebben een looptijd tot en met 31-12-2025 en moeten uiterlijk dan zijn afgelost. In maart 2019 heeft het Brabant Startupfonds de lening van Starterslift overgenomen en vervolgens is Starterslift opgeheven. De organisaties van Bright Move en Ondernemerslift+ bestaan nog.

Vraag 153

Hoe zien de gemaakte aflossingsafspraken met het Elzeneindhuis er uit?

Antwoord 153

De Stichting Elzeneindhuis heeft twee leningen. De lening voor de verbouwing wordt in 30 jaar, maandelijks annuïtair afgelost en de lening voor de Zonnepanelen wordt in 15 jaar via jaarlijkse annuïteiten afgelost.

Vraag 154

Vanaf pagina 90 van de bijlagenbundel (reserves en voorzieningen) worden een aantal water- natuur- en milieugerelateerde voorzieningen genoemd. Het zou goed zijn als een relatie wordt gelegd tussen de begroting en de reserves en voorzieningen; in de meerjarenplanning is een aantal fluctuaties van reserves en voorzieningen opvallend:

Reserve Natuurbeheer en Ontwikkeling gaat van € 50.209.175,- begin 2019 naar € 139.282.891,- eind 2023. Wat is de reden van deze sterke stijging en wanneer wordt verwacht dat weer op deze reserve wordt ingeteerd en waar deze middelen aan uit worden gegeven.

Antwoord 154

De stortingen in de reserve houden vooral verband met de doeluitkering natuur die de provincie via het provinciefonds van het rijk ontvangt. De onttrekkingen aan de reserve hebben betrekking op de uitgaven voor natuurontwikkeling, PAS en Natura 2000 projecten, de ontwikkelopgave rijks EHS en programmabudget voor

natuurnetwerk Brabant. De komende jaren gaan we interen op deze middelen omdat eind 2027 het natuurnetwerk gerealiseerd moet zijn en alle PAS-herstelmaatregelen uitgevoerd zijn.

Vraag 155

Bijlagenbundel Graag een toelichting waar de vrijgekomen middelen op worden ingezet voor de volgende reserves/voorzieningen:

De daling van de reserve bodem van € 28.617.771,- naar € 17.039.824,- in 2023.

Antwoord 155

Van 2015 tot en met 2020 ontving de provincie jaarlijks gemiddeld €6,0 mln van het rijk ten behoeve van de uitvoering van het Bodemconvenant. Deze toevoeging aan de reserve is nu weggefallen en kan pas weer worden gemaakt zodra er vervolgspraken zijn gemaakt met het rijk. De uitgaven voor reeds bestuurlijk en/of juridisch verplichte bodemsaneringsprojecten lopen de komende jaren door.

Vraag 156

Bijlagenbundel Graag een toelichting waar de vrijgekomen middelen op worden ingezet voor de volgende reserves/voorzieningen:

De zeer sterke daling van de reserve PWMP van € 68.824.065,- begin 2019 naar € 1.356.315,- in 2023.

Antwoord 156

In de reserve PMWP zitten middelen die beschikbaar zijn gesteld voor het Provinciaal Water en Milieu Plan 2016-2021. Hoe verder wij in de planperiode komen, des te minder er in de reserve zit omdat het geld concreet aan projecten en uitvoering wordt toegekend. De geraamde stand van € 1.356.315 in 2023 heeft te maken met activiteiten in de planperiode die nog in de begroting geraamd moeten worden.

Vraag 157

Bijlagenbundel: Graag een toelichting waar de vrijgekomen middelen op worden ingezet voor de volgende reserves/voorzieningen:

De afname van de voorziening grondwaterheffing van € 29.270.862,- begin 2019 naar € 10.787.326,- in 2023.

Antwoord 157

Betreft de uitgaven voor samenwerkingsovereenkomst tot uitvoering waterdoelen buiten de natura 2000 gebieden. Met de waterschappen hebben we prestatieafspraken vastgelegd gedurende de PMWP uitvoeringsperiode 2016-2021, onder andere over de aanpak van verdroogde natuur. Dit zijn lopende afspraken inclusief uitvoering. Over de periode 2022-2027 zullen opnieuw prestatieafspraken worden gemaakt en aanvullende gebieden worden aangepakt; deels worden deze kosten betaald uit de grondwaterheffing. In 2023 is naar verwachting de voorziening grondwaterheffing tot het genoemde bedrag teruggebracht.

Soortgroep	Nederlandse naam of wetenschappelijke naam
Adephaga	Gyrinus aeratus
Adephaga	Haliphus fulvicollis
Adephaga	Hydroporus rufifrons
Adephaga	Klein schrijvertje
Adephaga	Noordse geelgerande waterroofkever
Amfibieën	Alpenwatersalamander
Amfibieën	Boomkikker
Amfibieën	Heikikker
Amfibieën	Kamsalamander
Amfibieën	Kleine watersalamander
Amfibieën	Knoflookpad
Amfibieën	Poelkikker
Amfibieën	Rugstreeppad
Amfibieën	Vinpootsalamander
Aquatische weekdieren	Bataafse stroommossel
Aquatische weekdieren	Kleverige poelslak
Aquatische weekdieren	Platte schijfhoren
Aquatische weekdieren	Platte zwanenmossel
Aquatische weekdieren	Sphaeriumvormige erwtenmossel
Bijen	Bergbehangersbij
Bijen	Blauwe ertsbij
Bijen	Blauwzwarte houtbij
Bijen	Blokhoofdgroefbij
Bijen	Borstelgroefbij
Bijen	Boshommel
Bijen	Breedbanddwergzandbij
Bijen	Breedbuikgroefbij
Bijen	Donkere wilgenzandbij
Bijen	Donkere zomerzandbij
Bijen	Gelderse zandbij
Bijen	Gestippelde maskerbij
Bijen	Grote harsbij
Bijen	Heidehommel
Bijen	Kauwende metselbij
Bijen	Kleine bandgroefbij
Bijen	Kleine sachembij
Bijen	Knautiabi
Bijen	Koolzwarte zandbij
Bijen	Kortsrietgroefbij
Bijen	Late hommel
Bijen	Rinks maskerbij
Bijen	Rode maskerbij
Bijen	Rode zandbij
Bijen	Roodrandzandbij
Bijen	Roodstaartklaverzandbij
Bijen	Sporkenhoutzandbij
Bijen	Tormentilzandbij

Bijen	Vierbandgroefbij
Bijen	Viltige groefbij
Bijen	Zadeldwergzandbij
Bijen	Zandhommel
Bijen	Zesbandgroefbij
Bijen	Zilveren zandbij
Bijen	Zuidelijke bronsgroefbij
Bijen	Zuidelijke langhoornbij
Bijen	Zwartbronzen houtmetselbij
Bloedzuigers	Medicinale bloedzuiger
Dagvlinders	Argusvlinder
Dagvlinders	Bont dikkopje
Dagvlinders	Boswitje
Dagvlinders	Bruin blauwtje
Dagvlinders	Bruine eikenpage
Dagvlinders	Bruine vuurvlinder
Dagvlinders	Donker pimpernelblauwtje
Dagvlinders	Eikenpage
Dagvlinders	Gentiaanblauwtje
Dagvlinders	Groot dikkopje
Dagvlinders	Grote parelmoervlinder
Dagvlinders	Grote vos
Dagvlinders	Grote weerschijnvlinder
Dagvlinders	Heideblauwtje
Dagvlinders	Heivlinder
Dagvlinders	Iepenpage
Dagvlinders	Keizersmantel
Dagvlinders	Kleine heivlinder
Dagvlinders	Kleine ijsvogelvlinder
Dagvlinders	Kleine parelmoervlinder
Dagvlinders	Kommavlinder
Dagvlinders	Pimpernelblauwtje
Dagvlinders	Sleedoorndpage
Dagvlinders	Spiegeldikkopje
Dagvlinders	Veldparelmoervlinder
Haften	Brachycercus harrisella
Haften	Ephemera glaucops
Haften	Ephemera vulgata
Haften	Heptagenia flava
Haften	Heptagenia fuscogrisea
Haften	Heptagenia longicauda
Haften	Heptagenia sulphurea
Kevers	Aderus populneus
Kevers	Ampedus pomonae
Kevers	Anaesthetis testacea
Kevers	Anthribus fasciatus
Kevers	Arhopalus ferus
Kevers	Coccinella magnifica

Kevers	<i>Cryptarcha strigata</i>
Kevers	<i>Cryptocephalus bipunctatus</i>
Kevers	<i>Cryptocephalus coryli</i>
Kevers	<i>Cryptocephalus vittatus</i>
Kevers	<i>Dorcatoma flavicornis</i>
Kevers	<i>Dorytomus edoughensis</i>
Kevers	<i>Dyschirius semistriatus</i>
Kevers	<i>Ergates faber</i>
Kevers	<i>Grammoptera ustulata</i>
Kevers	<i>Hyperaspis pseudopustulata</i>
Kevers	<i>Lamia textor</i>
Kevers	<i>Necydalis major</i>
Kevers	<i>Notolaemus unifasciatus</i>
Kevers	<i>Plagionotus detritus</i>
Kevers	<i>Sphaeriestes reyi</i>
Kevers	<i>Strangalia attenuata</i>
Kevers	Vermiljoenkever
Kieuwpootkreeften	Oranje-blauw zwemmend geraamte
Kokerjuffers	<i>Athripsodes albifrons</i>
Kokerjuffers	<i>Brachycentrus subnubilus</i>
Kokerjuffers	<i>Ceraclea nigranervosa</i>
Kokerjuffers	<i>Grammotaulius nigropunctatus</i>
Kokerjuffers	<i>Grammotaulius nitidus</i>
Kokerjuffers	<i>Halesus tessellatus</i>
Kokerjuffers	<i>Hydroptila sparsa</i>
Kokerjuffers	<i>Limnephilus elegans</i>
Kokerjuffers	<i>Limnephilus fuscicornis</i>
Kokerjuffers	<i>Limnephilus griseus</i>
Kokerjuffers	<i>Limnephilus incisus</i>
Kokerjuffers	<i>Limnephilus nigriceps</i>
Kokerjuffers	<i>Limnephilus stigma</i>
Kokerjuffers	<i>Odontocerum albicorne</i>
Kokerjuffers	<i>Oecetis notata</i>
Korstmossen	Behaard schildmos
Korstmossen	Bleek baardmos
Korstmossen	Bolletjesgeleimos
Korstmossen	Breekbaar heidestaartje
Korstmossen	Bruin hunebedschildmos
Korstmossen	Duindaalder
Korstmossen	Ezelspootje
Korstmossen	Gebogen rendiermos
Korstmossen	Geel schorssteeltje
Korstmossen	Geelwit bekermos
Korstmossen	Gewimperd schildmos
Korstmossen	Gewoon baardmos
Korstmossen	Grijze wortelkorst
Korstmossen	Groen boomspijkertje
Korstmossen	Groen schorssteeltje

Korstmossen	Grof bekermos
Korstmossen	Groot takmos
Korstmossen	Hamerblaadje
Korstmossen	Hol takmos
Korstmossen	Kerkkringkorst/kerkmuurkorst?
Korstmossen	Klein baardmos
Korstmossen	Klein schorssteeltje
Korstmossen	Lepelschildmos
Korstmossen	Lichtend schorssteeltje
Korstmossen	Lindeschildmos
Korstmossen	Maleboskorst
Korstmossen	Muurdaalder
Korstmossen	Muurglimschoteltje
Korstmossen	Muurrozijnenmos
Korstmossen	Oosters schildmos
Korstmossen	Open heidestaartje
Korstmossen	Open rendiermos
Korstmossen	Papilleus schildmos
Korstmossen	Pijpenragerbaardmos
Korstmossen	Plomp bekermos
Korstmossen	Sierlijk rendiermos
Korstmossen	Slank stapelbekertje
Korstmossen	Stinzenkorst
Korstmossen	Stuifzandkorrelloof
Korstmossen	Vals glimschoteltje
Korstmossen	Witkring
Korstmossen	Wollig korrelloof
Korstmossen	Zomersneeuw
Korstmossen	Zuidelijke citroenkorst
Libellen	Bandheidelibel
Libellen	Beekoeverlibel
Libellen	Beekrombout
Libellen	Bosbeekjuffer
Libellen	Bruine korenbout
Libellen	Bruine winterjuffer
Libellen	Gaffellibel
Libellen	Gevlekte glanslibel
Libellen	Gevlekte witsnuitlibel
Libellen	Gewone bronlibel
Libellen	Glassnijder
Libellen	Groene glazenmaker
Libellen	Hoogveenglanslibel
Libellen	Kempense heidelibel
Libellen	Plasrombout
Libellen	Rivierrombout
Libellen	Speerwaterjuffer
Libellen	Tengere pantserjuffer
Libellen	Venglazenmaker

Libellen	Venwitsnuitlibel
Libellen	Vroege glazenmaker
Libellen	Zuidelijke oeverlibel
Loopkevers	Blauwe baardloper
Loopkevers	Boszandloopkever
Loopkevers	Bronsgravertje
Loopkevers	Duintandklauw
Loopkevers	Duitse zandloopkever
Loopkevers	Gele kruiper
Loopkevers	Glanzende drietandglimmer
Loopkevers	Goudrandschallebijter
Loopkevers	Grote oeverloopkever
Loopkevers	Harige heidenachtloper
Loopkevers	Heideroodkruin
Loopkevers	Kale heidenachtloper
Loopkevers	Moerasschallebijter
Loopkevers	Noordelijke steelhals
Loopkevers	Schoudervlekpriemkever
Loopkevers	Smaragdkruiper
Loopkevers	Strandzandloopkever
Loopkevers	Stuifzandglimmer
Loopkevers	Turfsnelloper
Loopkevers	Tweekleurige kielspriet
Loopkevers	Vale heidenachtloper
Loopkevers	Veenzwartschild
Mieren	Behaarde bosmier
Mieren	Bosslankmier
Mieren	Glanzende gastmier
Mieren	Kale bosmier
Mieren	Mosslankmier
Mieren	Veenmier
Mieren	Woekermier
Mieren	Zwartrugbosmier
Mossen	Beekdikkopmos
Mossen	Beekschoffemos
Mossen	Blauw boomvorkje
Mossen	Bol gladkelkje
Mossen	Boompjesmos
Mossen	Boschoffemos
Mossen	Cederhoutmos
Mossen	Dicht stompmos
Mossen	Dof veenmos
Mossen	Dwerghaarmuts
Mossen	Dwergwratjesmos
Mossen	Echt vleugemos
Mossen	Eekhoortjesmos
Mossen	Flesjesroestmos
Mossen	Gedrongen schoffemos

Mossen	Geel boogsterrenmos
Mossen	Geel hauwmos
Mossen	Gekromd vedermos
Mossen	Gerimpeld gaffeltandmos
Mossen	Gestekeld tandmos
Mossen	Getande haarmuts
Mossen	Geveerd sikkemos
Mossen	Gewoon appelmos
Mossen	Gewoon hauwmos
Mossen	Gewoon pelsmos
Mossen	Gewoon tuitmos
Mossen	Glad kringmos
Mossen	Glanzend tandmos
Mossen	Glanzend veenmos
Mossen	Goudklauwtjesmos
Mossen	Goudsikkemos
Mossen	Grof snavelmos
Mossen	Groot gaffeltandmos
Mossen	Groot touwtjesmos
Mossen	Groot varentjesmos
Mossen	Groot vedermos
Mossen	Grote viltmuts
Mossen	Heidefranjemos
Mossen	Hoogveenveenmos
Mossen	Ijl stompmos
Mossen	Kaal tandmos
Mossen	Kalksnavelmos
Mossen	Klein kantmos
Mossen	Klein kringmos
Mossen	Klein oortjesmos
Mossen	Klein schoffemos
Mossen	Klein touwtjesmos
Mossen	Klein tuitmos
Mossen	Klein vleugemos
Mossen	Kortharig kronkelsteeltje
Mossen	Kroosmos
Mossen	Krulbladmos
Mossen	Kussentjesmos
Mossen	Kussentjesveenmos
Mossen	Langhalsmos
Mossen	Moerasdikkopmos
Mossen	Moerasgaffeltandmos
Mossen	Noors mos
Mossen	Ongezoomd ertsmos
Mossen	Recht palmpjesmos
Mossen	Reuzenpuntmos
Mossen	Ronde haarmuts
Mossen	Rood oortjesmos

Mossen	Rood sterrenmos
Mossen	Rood veenmos
Mossen	Ruig boomvorkje
Mossen	Schubmos
Mossen	Slank veenmos
Mossen	Sparrig veenmos
Mossen	Stekeltjesmos
Mossen	Sterrengoudmos
Mossen	Stijf kroesmos
Mossen	Stijf veenmos
Mossen	Stomp boogsterrenmos
Mossen	Stomp zaagmos
Mossen	Stompe haarmuts
Mossen	Tonghaarmuts
Mossen	Trilveenveenmos
Mossen	Uitgebeten veenmos
Mossen	Veendubbeltjesmos
Mossen	Vierkantsmos
Mossen	Violet veenmos
Mossen	Vlierhaarmuts
Mossen	Week veenmos
Mossen	Weerhaakmos
Mossen	Wrattig veenmos
Mossen	Zacht veenmos
Mossen	Zanddubbeltjesmos
Mossen	Zandschoffemos
Mossen	Zwart hauwmos
Mossen	Zwartsteelsterrenmos
Nachtvinders	Absintmonnik
Nachtvinders	Adusta-uil
Nachtvinders	Astermonnik
Nachtvinders	Baardsnuituil
Nachtvinders	Berkenoogspanner
Nachtvinders	Bleke grasworteluil
Nachtvinders	Bochtige smele-uil
Nachtvinders	Bont halmuiltje
Nachtvinders	Boterbloempje
Nachtvinders	Brede-w-uil
Nachtvinders	Bruin spannertje
Nachtvinders	Bruine bosrankspanner
Nachtvinders	Bruine grasuil
Nachtvinders	Bruine heide-uil
Nachtvinders	Bruine heispanner
Nachtvinders	Brummelspanner
Nachtvinders	Dennenuil
Nachtvinders	Donkere grasuil
Nachtvinders	Donkere wapendrager
Nachtvinders	Drievlekdwergrspanner

Nachtvlinders	Duizendbladdwergspanner
Nachtvlinders	Dunvlerkspanner
Nachtvlinders	Eenstreepgrasuil
Nachtvlinders	Eikenblad
Nachtvlinders	Eikenvoorjaarsuil
Nachtvlinders	Eikenwespvlinder
Nachtvlinders	Elzenuil
Nachtvlinders	Elzenwespvlinder
Nachtvlinders	Eppedwergspanner
Nachtvlinders	Esdoorntandvlinder
Nachtvlinders	Espenblad
Nachtvlinders	Essengouduil
Nachtvlinders	Frambozenglasvlinder
Nachtvlinders	Fruitboomdwergspanner
Nachtvlinders	Gageluil
Nachtvlinders	Geblokte zomervlinder
Nachtvlinders	Geel grasbeertje
Nachtvlinders	Geelblad
Nachtvlinders	Geelbruine bandspanner
Nachtvlinders	Geelbruine houtuil
Nachtvlinders	Geelbruine rietboorder
Nachtvlinders	Geelpurperen spanner
Nachtvlinders	Gele snuituil
Nachtvlinders	Gele uil
Nachtvlinders	Gemarmerd heide-uiltje
Nachtvlinders	Gemarmerde oogspanner
Nachtvlinders	Gerande marmeruil
Nachtvlinders	Geringde spikkelspanner
Nachtvlinders	Gestreepte bremspanner
Nachtvlinders	Gestreepte rietuil
Nachtvlinders	Getande spanner
Nachtvlinders	Gevlamde rietuil
Nachtvlinders	Gevlamde uil
Nachtvlinders	Gevlamde vlinder
Nachtvlinders	Gevlekte pijluil
Nachtvlinders	Glasvleugelpijlstaart
Nachtvlinders	Grijs weeskind
Nachtvlinders	Grijsbandspinner
Nachtvlinders	Grijze herfstuil
Nachtvlinders	Groene korstmosuil
Nachtvlinders	Groene weide-uil
Nachtvlinders	Groenige orvlinder
Nachtvlinders	Groot-hoefbladboorder
Nachtvlinders	Grote berberisspanner
Nachtvlinders	Grote boomspanner
Nachtvlinders	Heidedaguil
Nachtvlinders	Heidewitvlakvlinder
Nachtvlinders	Helmkruidvlinder

Nachtvinders	Hoekbanddennenspanner
Nachtvinders	Hoekstipvlinder
Nachtvinders	Hoogveenvlekuijl
Nachtvinders	Hopsnuituil
Nachtvinders	Hulstblad
Nachtvinders	Iepengouduil
Nachtvinders	Kamillevlinder
Nachtvinders	Kamperfoelie-uil
Nachtvinders	Klein muisbeertje
Nachtvinders	Kleine blokspanner
Nachtvinders	Koekoeksbloemspanner
Nachtvinders	Kompassla-uil
Nachtvinders	Kuifvlinder
Nachtvinders	Lariksspanner
Nachtvinders	Late bremspanner
Nachtvinders	Late heide-uil
Nachtvinders	Lente-orvlinder
Nachtvinders	Lichte blokspanner
Nachtvinders	Ligusterstipspanner
Nachtvinders	Lindeherculesje
Nachtvinders	Loofboomdwergspanner
Nachtvinders	Maansikkeluil
Nachtvinders	Maansnuituil
Nachtvinders	Moeras-micro-uil
Nachtvinders	Moerasbos-uil
Nachtvinders	Moerasgoudvenstertje
Nachtvinders	Moerasplantenboorder
Nachtvinders	Moerasspinner
Nachtvinders	Moeraszeggeboorder
Nachtvinders	Nachtpauwoog
Nachtvinders	Nonvlinder
Nachtvinders	Oranje berkenspanner
Nachtvinders	Oranje bremspanner
Nachtvinders	Paddenstoeluil
Nachtvinders	Papegaaitje
Nachtvinders	Phegeavlinder
Nachtvinders	Pijlkruidspanner
Nachtvinders	Pijpenstro-uil
Nachtvinders	Poelruitspanner
Nachtvinders	Populierenblad
Nachtvinders	Populierengouduil
Nachtvinders	Populierenvoorjaarsuil
Nachtvinders	Populierenwespevlinder
Nachtvinders	Prunusspanner
Nachtvinders	Ratelaarspanner
Nachtvinders	Rietluipaard
Nachtvinders	Roodbruine vlekuijl
Nachtvinders	Rouwrandspanner

Nachtvinders	Rozenblaadje
Nachtvinders	Rozenspanner
Nachtvinders	Russenuil
Nachtvinders	Satijnstipspanner
Nachtvinders	Schapengrasuil
Nachtvinders	Scherphoekbandspanner
Nachtvinders	Seringenvlinder
Nachtvinders	Smalvleugelrietboorder
Nachtvinders	Smaragdgroene zomervlinder
Nachtvinders	Sneeuwbeer
Nachtvinders	Spaanse vlag
Nachtvinders	Spardwergspanner
Nachtvinders	Speerpuntspanner
Nachtvinders	Sporkehoutspanner
Nachtvinders	Springzaadbandspanner
Nachtvinders	Springzaadspanner
Nachtvinders	Steenrode grasuil
Nachtvinders	Tandjesuil
Nachtvinders	Tere zomervlinder
Nachtvinders	Teunisbloempijlstaart
Nachtvinders	Trapeziumuil
Nachtvinders	Tweestreepgrasuil
Nachtvinders	Varensparner
Nachtvinders	Variabele silene-uil
Nachtvinders	Veenheide-uil
Nachtvinders	Vijfvlek-sint-jansvlinder
Nachtvinders	Vlasbekuiltje
Nachtvinders	Vroege eikenuil
Nachtvinders	Walstropijlstaart
Nachtvinders	Walstrospanner
Nachtvinders	Wederikdwergspanner
Nachtvinders	Wegedoornspanner
Nachtvinders	Wikke-uil
Nachtvinders	Wilgenhermelijnvlinder
Nachtvinders	Wilgentandvlinder
Nachtvinders	Wit spannertje
Nachtvinders	Witband-silene-uil
Nachtvinders	Witbandspanner
Nachtvinders	Witkraagrietboorder
Nachtvinders	Witringuil
Nachtvinders	Witroze stipspanner
Nachtvinders	Witte-l-uil
Nachtvinders	Witte hermelijnvlinder
Nachtvinders	Wollegas-uil
Nachtvinders	Zandstofuil
Nachtvinders	Zuidelijke tandvlinder
Nachtvinders	Zwarte-w-vlinder
Nachtvinders	Zwarte witvleugeluil

Nachtvliners	Zwartpuntvolgeling
Nachtvliners	Zwartvlekwinteruil
Paddenstoelen	Amandelrussula
Paddenstoelen	Anijskurkzwam
Paddenstoelen	Appelrussula
Paddenstoelen	Armbandgordijnzwam
Paddenstoelen	Avondroodstekelzwam
Paddenstoelen	Berkenbundelzwam
Paddenstoelen	Bittere zompzwam
Paddenstoelen	Blauwvlekkende rouwridderzwam
Paddenstoelen	Blauwvoetstekelzwam
Paddenstoelen	Blauwzwarte stekelzwam
Paddenstoelen	Bleke melkzwam
Paddenstoelen	Bloedplaatgordijnzwam
Paddenstoelen	Bloedrode gordijnzwam
Paddenstoelen	Bloedrode russula
Paddenstoelen	Brandplekribbelzwam
Paddenstoelen	Bruine anijszwam
Paddenstoelen	Bruine zandpadvezelkop
Paddenstoelen	Bruinschubbige gordijnzwam
Paddenstoelen	Dennenslijmkop
Paddenstoelen	Donkerbruine gordijnzwam
Paddenstoelen	Donsvoetbundelzwam
Paddenstoelen	Dunne weerschijnzwam
Paddenstoelen	Dwergvaalhoed
Paddenstoelen	Echte tolzwam
Paddenstoelen	Eikelkleurige gordijnzwam
Paddenstoelen	Eikenweerschijnzwam
Paddenstoelen	Elzenboleet
Paddenstoelen	Elzenrussula
Paddenstoelen	Fijnschubbige boleet
Paddenstoelen	Fijnschubbige gordijnzwam
Paddenstoelen	Fijnschubbige ridderzwam
Paddenstoelen	Forse melkzwam
Paddenstoelen	Franjeamaniet
Paddenstoelen	Gedrongen hazenoor
Paddenstoelen	Geelnetboleet
Paddenstoelen	Geelschubbige vezelkop
Paddenstoelen	Gelaarsde gordijnzwam
Paddenstoelen	Gele galgordijnzwam
Paddenstoelen	Gele ridderzwam
Paddenstoelen	Gele stekelzwam
Paddenstoelen	Gele witsteelvezelkop
Paddenstoelen	Geringde ridderzwam
Paddenstoelen	Geringde vaalhoed
Paddenstoelen	Geschubde stekelzwam
Paddenstoelen	Gesteelde lakzwam
Paddenstoelen	Gewone morielje

Paddenstoelen	Gewoon houtskoolbekertje
Paddenstoelen	Gezoneerde stekelzwam
Paddenstoelen	Glanzende ridderzwam
Paddenstoelen	Goudgele hertenzwam
Paddenstoelen	Goudporieboleet
Paddenstoelen	Goudvinkzwam
Paddenstoelen	Groenige perenvezelkop
Paddenstoelen	Groenvoetvezelkop
Paddenstoelen	Groenwordende koraalzwam
Paddenstoelen	Grootporiehoutzwam
Paddenstoelen	Grootsporige truffelknotszwam
Paddenstoelen	Haagbeukboleet
Paddenstoelen	Hanenkam
Paddenstoelen	Heideknotszwam
Paddenstoelen	Holsteelboleet
Paddenstoelen	Honingrussula
Paddenstoelen	Indigoboleet
Paddenstoelen	Inktboleet
Paddenstoelen	Jodoformgordijnzwam
Paddenstoelen	Jodoformrussula
Paddenstoelen	Kaal veenmosklokje
Paddenstoelen	Kammetjesstekelzwam
Paddenstoelen	Kegelmorielje
Paddenstoelen	Kersrode boleet
Paddenstoelen	Kleine elzengordijnzwam
Paddenstoelen	Kleine sparrenrussula
Paddenstoelen	Kleinsporige gordelsteelgordijnzwam
Paddenstoelen	Kleverige knolamaniet
Paddenstoelen	Kopperrode spijkerzwam
Paddenstoelen	Koraalspoorstekelzwam
Paddenstoelen	Korianderzwam
Paddenstoelen	Korrelige hertentruffel
Paddenstoelen	Kortsteelrussula
Paddenstoelen	Krulzoomridderzwam
Paddenstoelen	Lila gordijnzwam
Paddenstoelen	Lila melkzwam
Paddenstoelen	Lila russula
Paddenstoelen	Moerashoningzwam
Paddenstoelen	Muisgrijze ridderzwam
Paddenstoelen	Naaldboskoraalzwam
Paddenstoelen	Narcisboleet
Paddenstoelen	Oranjerode hertenzwam
Paddenstoelen	Paarse galgordijnzwam
Paddenstoelen	Pagemantel
Paddenstoelen	Papegaaizwammetje
Paddenstoelen	Pelargoniummelkzwam
Paddenstoelen	Peperbus
Paddenstoelen	Populiervezelkop

Paddenstoelen	Porfieramaniet
Paddenstoelen	Potloodrussula
Paddenstoelen	Prachtamaniet
Paddenstoelen	Pruikzwam
Paddenstoelen	Purperbruine wolvezelkop
Paddenstoelen	Purperen gordijnzwam
Paddenstoelen	Purperknolcollybia
Paddenstoelen	Regenboogrussula
Paddenstoelen	Rimpelige gordijnzwam
Paddenstoelen	Roodgrijze melkzwam
Paddenstoelen	Roodschubbig gordijnzwam
Paddenstoelen	Roodvoetrussula
Paddenstoelen	Rookrussula
Paddenstoelen	Rossige zompzwam
Paddenstoelen	Roze amaniet
Paddenstoelen	Ruige weerschijnzwam
Paddenstoelen	Ruwe russula
Paddenstoelen	Satansboleet
Paddenstoelen	Schaapje
Paddenstoelen	Schaapje
Paddenstoelen	Scherpe grauwhoedrussula
Paddenstoelen	Scherpe stekelzwam
Paddenstoelen	Slijmige gordijnzwam
Paddenstoelen	Slijmige spijkerzwam
Paddenstoelen	Smakelijke russula
Paddenstoelen	Sneeuw witte hertenzwam
Paddenstoelen	Spitse gordijnzwam
Paddenstoelen	Stekelige hertentruffel
Paddenstoelen	Stekelspoorvezelkop
Paddenstoelen	Stinkende franjezwam
Paddenstoelen	Stinkende russula
Paddenstoelen	Streephoedridderzwam
Paddenstoelen	Tengere stekelzwam
Paddenstoelen	Trechtercantharel
Paddenstoelen	Tweekleurige russula
Paddenstoelen	Vaalrode melkzwam
Paddenstoelen	Valse groene berkenrussula
Paddenstoelen	Valse potloodrussula
Paddenstoelen	Valse satijnvezelkop
Paddenstoelen	Valse veenmosgordijnzwam
Paddenstoelen	Veenmosgordijnzwam
Paddenstoelen	Vergelende russula
Paddenstoelen	Vergelende stinkrussula
Paddenstoelen	Violetvlekkende melkzwam
Paddenstoelen	Vissige beukenrussula
Paddenstoelen	Voorjaarskluiszwam
Paddenstoelen	Waterige russula
Paddenstoelen	Witbruine ridderzwam

Paddenstoelen	Witte berkenboleet
Paddenstoelen	Witte heidevezelkop
Paddenstoelen	Zeepzwam
Paddenstoelen	Zilversteelzwavelkop
Paddenstoelen	Zwartsnedeherenzwam
Paddenstoelen	Zwartwitte russula
Paddenstoelen	Zwavelmelkzwam
Paddenstoelen	Zwetende kaaszwam
Platwormen	Bronplatworm
Platwormen	Schele engerd
Polyphaga	Aaskortschildkever
Polyphaga	Aderus populneus
Polyphaga	Aegialia rufa
Polyphaga	Ampedus pomonae
Polyphaga	Anthribus fasciatus
Polyphaga	Bagous lutosus
Polyphaga	Bagous rotundicollis
Polyphaga	Blauwe oliekever
Polyphaga	Bosmierlieveheersbeestje
Polyphaga	Bruine zuringsnuitkever
Polyphaga	Cryptarcha strigata
Polyphaga	Cryptocephalus bipunctatus
Polyphaga	Cryptocephalus coryli
Polyphaga	Donacia aquatica
Polyphaga	Dorcatoma flavicornis
Polyphaga	Dorytomus edoughensis
Polyphaga	Gebandeerd moerashaantje
Polyphaga	Gele wespenboktor
Polyphaga	Gestreept steilkopje
Polyphaga	Gewone oliekever
Polyphaga	Glocianus moelleri
Polyphaga	Grote helmkruidhaan
Polyphaga	Gulden bloesemboktor
Polyphaga	Helophorus tuberculatus
Polyphaga	Houtwespboktor
Polyphaga	Koemestpillendraaier
Polyphaga	Meligethes coeruleovirens
Polyphaga	Meligethes subrugosus
Polyphaga	Naaldreuzenboktor
Polyphaga	Neocrepidodera motschulskii
Polyphaga	Notolaemus unifasciatus
Polyphaga	Paraphotistus nigricornis
Polyphaga	Schijnvlekglanskapoentje
Polyphaga	Slanke smalboktor
Polyphaga	Sphaeriestes reyi
Polyphaga	Twijgenboktor
Polyphaga	Weverboktor
Polyphaga	Zwarte grootoogboktor

Reptielen	Adder
Reptielen	Gladde slang
Reptielen	Hazelworm
Reptielen	Levendbarende hagedis
Reptielen	Ringslang
Reptielen	Zandhagedis
Schorpioenvlieg	Sneeuwspringer
Spinnen	Gerande oeverspin
Sprinkhanen & krekels	Blauwvleugelsprinkhaan
Sprinkhanen & krekels	Kleine wrattenbijter
Sprinkhanen & krekels	Moerassprinkhaan
Sprinkhanen & krekels	Schavertje
Sprinkhanen & krekels	Veenmol
Sprinkhanen & krekels	Veldkrekel
Sprinkhanen & krekels	Wekkertje
Sprinkhanen & krekels	Zompsprinkhaan
Steenvliegen	Leuctra nigra
Steenvliegen	Nemoura dubitans
Terrestrische weekdieren	Dikke korfslak
Terrestrische weekdieren	Dwerg-korfslak
Terrestrische weekdieren	Fijngeribde grasslak
Terrestrische weekdieren	Gestreepte korfslak
Terrestrische weekdieren	Gladde clausilia
Terrestrische weekdieren	Grofgestreepte glimslak
Terrestrische weekdieren	Kleine blinkslak
Terrestrische weekdieren	Kleine karthuisherslak
Terrestrische weekdieren	Knotwilgslak
Terrestrische weekdieren	Nauwe korfslak
Terrestrische weekdieren	Oever-loofslak
Terrestrische weekdieren	Oorvormige glasslak
Terrestrische weekdieren	Tandloze korfslak
Terrestrische weekdieren	Vergeten schorshoren
Terrestrische weekdieren	Wijngaardslak
Terrestrische weekdieren	Zeggekorfslak
Vaatplanten	Absintalsem
Vaatplanten	Addertong
Vaatplanten	Akkerandoorn
Vaatplanten	Akkerleeuwenbek
Vaatplanten	Beemdkroon
Vaatplanten	Beenbreek
Vaatplanten	Beverpjes
Vaatplanten	Bijenorchis
Vaatplanten	Bitterling (g)
Vaatplanten	Blaasvaren
Vaatplanten	Blauw kweldergras
Vaatplanten	Blauw walstro
Vaatplanten	Blauwe knoop
Vaatplanten	Bleek kweldergras

Vaatplanten	Bleekgele hennepnetel
Vaatplanten	Blonde zegge
Vaatplanten	Bochtige klaver
Vaatplanten	Bolderik
Vaatplanten	Borstelgras
Vaatplanten	Bosaardbei
Vaatplanten	Bosbingelkruid
Vaatplanten	Bosmuur
Vaatplanten	Bospaardenstaart
Vaatplanten	Brede ereprijs
Vaatplanten	Brede orchis
Vaatplanten	Brede waterpest
Vaatplanten	Bruin cypergras
Vaatplanten	Dennenorchis
Vaatplanten	Dennenwolfsklauw
Vaatplanten	Doffe ereprijs
Vaatplanten	Draadklaver
Vaatplanten	Draadrus
Vaatplanten	Draadzegge
Vaatplanten	Driekantige bies
Vaatplanten	Drijvende egelskop
Vaatplanten	Drijvende waterweegbree
Vaatplanten	Dubbelloof
Vaatplanten	Duits viltkruid
Vaatplanten	Dwergbloem
Vaatplanten	Dwergrus
Vaatplanten	Echt lepelblad
Vaatplanten	Echte guldenroede
Vaatplanten	Eenarig wollegras
Vaatplanten	Eenbes
Vaatplanten	Eironde leeuwenbek
Vaatplanten	Engels gras
Vaatplanten	Fraai hertshooi
Vaatplanten	Galigaan
Vaatplanten	Gaspeldoorn
Vaatplanten	Gegolfd fonteinkruid
Vaatplanten	Gele zegge
Vaatplanten	Genadekruid
Vaatplanten	Gesteeld glaskroos
Vaatplanten	Gestreepte klaver
Vaatplanten	Gevlekte orchis
Vaatplanten	Gewone agrimonie
Vaatplanten	Gewone vleugeltjesbloem s.l.
Vaatplanten	Glad biggenkruid
Vaatplanten	Glanzige hoornbloem
Vaatplanten	Goudhaver
Vaatplanten	Graslathyrus
Vaatplanten	Groene bermzegge

Vaatplanten	Groenknolorchis
Vaatplanten	Grondster
Vaatplanten	Groot bronkruid
Vaatplanten	Groot glaskruid
Vaatplanten	Grote biesvaren
Vaatplanten	Grote bremraap
Vaatplanten	Grote keverorchis
Vaatplanten	Grote leeuwenklauw
Vaatplanten	Grote tijm
Vaatplanten	Grote wolfsklauw
Vaatplanten	Heemst
Vaatplanten	Heidekartelblad
Vaatplanten	Hondstarwegras
Vaatplanten	Hondsviooltje
Vaatplanten	Jeneverbes
Vaatplanten	Kale vrouwenmantel
Vaatplanten	Kamgras
Vaatplanten	Karwij
Vaatplanten	Karwijselie
Vaatplanten	Karwijvarkenskervel
Vaatplanten	Kattendoorn
Vaatplanten	Klavervreter
Vaatplanten	Klein blaasjeskruid
Vaatplanten	Klein glidkruid
Vaatplanten	Klein nimfkruid
Vaatplanten	Klein sterrenkroos
Vaatplanten	Klein warkruid
Vaatplanten	Kleine biesvaren
Vaatplanten	Kleine kattenstaart
Vaatplanten	Kleine pimpernel
Vaatplanten	Kleine ratelaar
Vaatplanten	Kleine ruit
Vaatplanten	Kleine rupsklaver
Vaatplanten	Kleine steentijm
Vaatplanten	Kleine valeriaan
Vaatplanten	Kleine veenbes
Vaatplanten	Kleine wolfsmelk
Vaatplanten	Kleinste egelskop
Vaatplanten	Klimopklokje
Vaatplanten	Klimopwaterranonkel
Vaatplanten	Klokjesgentiaan
Vaatplanten	Kluwenklokje
Vaatplanten	Knikkend nagelkruid
Vaatplanten	Knolsteenbreek
Vaatplanten	Knopig doornzaad
Vaatplanten	Koprus
Vaatplanten	Korenbloem
Vaatplanten	Korensla

Vaatplanten	Krabbenscheer
Vaatplanten	Kranskarwij
Vaatplanten	Kruipbrem
Vaatplanten	Kruipend moerasscherm
Vaatplanten	Kruipende moerasweegbree
Vaatplanten	Kruisbladwalstro
Vaatplanten	Kwelderzegge
Vaatplanten	Lange ereprijs
Vaatplanten	Langstekelige distel
Vaatplanten	Langstengelig fonteinkruid
Vaatplanten	Lavendelhei
Vaatplanten	Liggende ereprijs
Vaatplanten	Liggende vleugeltjesbloem
Vaatplanten	Loos blaasjeskruid
Vaatplanten	Maasraket
Vaatplanten	Melkviooltje
Vaatplanten	Moerasbasterdwederik
Vaatplanten	Moerashertshooi
Vaatplanten	Moeraskartelblad
Vaatplanten	Moerassmele
Vaatplanten	Moerasstreepzaad
Vaatplanten	Moeraswespenorchis
Vaatplanten	Moeraswolfsmelk
Vaatplanten	Moesdistel
Vaatplanten	Moeslook
Vaatplanten	Muurbloem
Vaatplanten	Muurhavikskruid
Vaatplanten	Naakte lathyrus
Vaatplanten	Oeverkruid
Vaatplanten	Ondergedoken moerasscherm
Vaatplanten	Ongelijkbladig fonteinkruid
Vaatplanten	Oosterse morgenster
Vaatplanten	Overblijvende hardbloem
Vaatplanten	Paarbladig fonteinkruid
Vaatplanten	Paardenhaarzegge
Vaatplanten	Parnassia
Vaatplanten	Pilvaren
Vaatplanten	Plat fonteinkruid
Vaatplanten	Rapunzelklokje
Vaatplanten	Rechte driehoekswaren
Vaatplanten	Rijstgras
Vaatplanten	Rode ogentroost
Vaatplanten	Ronde zegge
Vaatplanten	Ronde zonnedauw
Vaatplanten	Rozetsteekers
Vaatplanten	Ruige anjer
Vaatplanten	Ruige leeuwentand
Vaatplanten	Ruige weegbree

Vaatplanten	Selderij
Vaatplanten	Sierlijke vetmuur
Vaatplanten	Sikkelklaver
Vaatplanten	Slanke sleutelbloem
Vaatplanten	Slijkzegge
Vaatplanten	Slofhak
Vaatplanten	Snavelruppia
Vaatplanten	Spaanse ruiter
Vaatplanten	Spiesleeuwenbek
Vaatplanten	Spindotterbloem
Vaatplanten	Spiraalruppia
Vaatplanten	Spits fonteinkruid
Vaatplanten	Spits havikskruid
Vaatplanten	Steenanjer
Vaatplanten	Stekelbrem
Vaatplanten	Stijf vergeet-mij-nietje
Vaatplanten	Stijve moerasweegbree
Vaatplanten	Stinkende kamille
Vaatplanten	Stippelvaren
Vaatplanten	Stippelzegge
Vaatplanten	Stomp fonteinkruid
Vaatplanten	Strandbiet
Vaatplanten	Teer guichelheil
Vaatplanten	Teer vederkruid
Vaatplanten	Tripmadam
Vaatplanten	Trosdravik
Vaatplanten	Valse kamille
Vaatplanten	Veenbies
Vaatplanten	Veenbloembies
Vaatplanten	Veenmosorchis
Vaatplanten	Veenreukgras
Vaatplanten	Veldgerst
Vaatplanten	Veldsalie
Vaatplanten	Verfbrem
Vaatplanten	Vetblad
Vaatplanten	Vleeskleurige orchis
Vaatplanten	Vlottende bies
Vaatplanten	Vlottende waterranonkel
Vaatplanten	Vlozegge
Vaatplanten	Voorjaarszegge
Vaatplanten	Voszegge
Vaatplanten	Waterdrieblad
Vaatplanten	Waterlepeltje
Vaatplanten	Waterlobelia
Vaatplanten	Waterscheerling
Vaatplanten	Weidekervel
Vaatplanten	Welriekende agrimonie
Vaatplanten	Welriekende nachtorchis

Vaatplanten	Wijdbloeiende rus
Vaatplanten	Wilde averuit
Vaatplanten	Wilde gagel
Vaatplanten	Wilde ridderspoor
Vaatplanten	Wilde/ grote? tijm
Vaatplanten	Witte rapunzel
Vaatplanten	Witte snavelbies
Vaatplanten	Witte waterranonkel
Vaatplanten	Wondklaver
Vaatplanten	Zacht loogkruid
Vaatplanten	Zandwolfsmelk
Vaatplanten	Zeealsem
Vaatplanten	Zeegerst
Vaatplanten	Zeerus
Vaatplanten	Zeeweegbree
Vaatplanten	Zeewinde
Vaatplanten	Zilt torkruid
Vaatplanten	Zwartblauwe rapunzel
Vaatplanten	Zwartsteel
Vissen	Alver
Vissen	Atlantische steur
Vissen	Barbeel
Vissen	Beekforel
Vissen	Beekprik
Vissen	Bittervoorn
Vissen	Diklipharder
Vissen	Elft
Vissen	Elrits
Vissen	Fint
Vissen	Gestippelde alver
Vissen	Grote modderkruiper
Vissen	Houting
Vissen	Kleine modderkruiper
Vissen	Kopvoorn
Vissen	Kroeskarper
Vissen	Kwabaal
Vissen	Paling
Vissen	Rivierdonderpad
Vissen	Riviergrondel
Vissen	Rivierprik
Vissen	Serpeling
Vissen	Sneep
Vissen	Spiering
Vissen	Vetje
Vissen	Zalm
Vissen	Zeeprik
Vleermuis	Baardvleermuis
Vleermuis	Bosvleermuis

Vleermuis	Franjestaart
Vleermuis	Gewone dwergvleermuis
Vleermuis	Gewone grootoorvleermuis
Vleermuis	Grijze grootoorvleermuis
Vleermuis	Ingekorven vleermuis
Vleermuis	Laatvlieger
Vleermuis	Meervleermuis
Vleermuis	Rosse vleermuis
Vleermuis	Ruige dwergvleermuis
Vleermuis	Tweekleurige vleermuis
Vleermuis	Watervleermuis
Vogels	Appelvink
Vogels	Baardman
Vogels	Bergfluit
Vogels	Blauwborst
Vogels	Blauwe kiekendief
Vogels	Blauwe reiger
Vogels	Boerenzwaluw
Vogels	Bontbekplevier
Vogels	Bonte vliegenvanger
Vogels	Boomklever
Vogels	Boomkruiper
Vogels	Boomleeuwerik
Vogels	Bosuil
Vogels	Braamsluiper
Vogels	Brilduiker
Vogels	Bruine kiekendief
Vogels	Dodaars
Vogels	Draaihal
Vogels	Dwergstern
Vogels	Fluiter
Vogels	Geelgors
Vogels	Gekraagde roodstaart
Vogels	Gele kwikstaart
Vogels	Geoorde fuut
Vogels	Glanskop
Vogels	Goudhaantje
Vogels	Goudvink
Vogels	Graspieper
Vogels	Grauwe klauwier
Vogels	Grauwe vliegenvanger
Vogels	Groene specht
Vogels	Grote bonte specht
Vogels	Grote gele kwikstaart
Vogels	Grote karekiet
Vogels	Grote kruisbek
Vogels	Grote lijster
Vogels	Grutto

Vogels	Havik
Vogels	Houtduif
Vogels	Houtsnip
Vogels	Huiszwaluw
Vogels	Ijsvogel
Vogels	Keep
Vogels	Kemphaan
Vogels	Kerkuil
Vogels	Kievit
Vogels	Klaapekster
Vogels	Kleine bonte specht
Vogels	Kleine plevier
Vogels	Kleine vliegenvanger
Vogels	Kleine zilverreiger
Vogels	Kleine zwaan
Vogels	Kluut
Vogels	Kneu
Vogels	Korhoen
Vogels	Kraanvogel
Vogels	Kruisbek
Vogels	Kuifduiker
Vogels	Kuifmees
Vogels	Kwak
Vogels	Kwartel
Vogels	Kwartelkoning
Vogels	Lepelaar
Vogels	Matkop
Vogels	Middelste bonte specht
Vogels	Nachtegaal
Vogels	Nachtzwaluw
Vogels	Noordse stern
Vogels	Oehoe
Vogels	Oeverzwaluw
Vogels	Paapje
Vogels	Patrijs
Vogels	Pijlstaart
Vogels	Porseleinhoen
Vogels	Purperreiger
Vogels	Raaf
Vogels	Ransuil
Vogels	Rietzanger
Vogels	Ringmus
Vogels	Rode wouw
Vogels	Roek
Vogels	Roerdomp
Vogels	Roodborsttapuit
Vogels	Rotgans
Vogels	Ruigpootbuizerd

Vogels	Ruigpootuil
Vogels	Scholekster
Vogels	Sijs
Vogels	Slobeend
Vogels	Snor
Vogels	Spotvogel
Vogels	Spreeuw
Vogels	Steenuil
Vogels	Steltkluut
Vogels	Strandplevier
Vogels	Taigaboomkruiper
Vogels	Taigarietgans
Vogels	Tapuit
Vogels	Torenavalk
Vogels	Tureluur
Vogels	Veldleeuwerik
Vogels	Velduil
Vogels	Visarend
Vogels	Visdief
Vogels	Vuurgoudhaantje
Vogels	Waterral
Vogels	Watersnip
Vogels	Wespendief
Vogels	Wielewaal
Vogels	Wintertaling
Vogels	Woudaap
Vogels	Wulp
Vogels	Zeearend
Vogels	Zomertaling
Vogels	Zomertortel
Vogels	Zwarte mees
Vogels	Zwarte specht
Vogels	Zwarte stern
Vogels	Zwarte wouw
Vogels	Zwartkopmeeuw
Waterkevers	Gestreepte waterroofkever
Waterkevers	Waterwants
Zoogdieren	Bever
Zoogdieren	Boommarter
Zoogdieren	Bunzing
Zoogdieren	Das
Zoogdieren	Dwergmuis
Zoogdieren	Edelhert
Zoogdieren	Hermelijn
Zoogdieren	Lynx
Zoogdieren	Noordse woelmuis
Zoogdieren	Ondergrondse woelmuis
Zoogdieren	Otter

Zoogdieren	Steenmarter
Zoogdieren	Waterspitsmuis
Zoogdieren	Wezel
Zoogdieren	Wild zwijn
Zoogdieren	Wilde kat
Zoogdieren	Wisent
Zweefvliegen	Berookte bladloper
Zweefvliegen	Bijmallota
Zweefvliegen	Bloedrode bladloper
Zweefvliegen	Bosknikspriet
Zweefvliegen	Bosknikspriet / grote bosknikspriet
Zweefvliegen	Dennen-glanszweefvlieg
Zweefvliegen	Donker elfje
Zweefvliegen	Donkere wespvlieg
Zweefvliegen	Echte wespvlieg
Zweefvliegen	Gevlekte gouden bladloper
Zweefvliegen	Glimmend roetneusje
Zweefvliegen	Grootvlekplatbek
Zweefvliegen	Grote bosknikspriet
Zweefvliegen	Grote fopblaaskop
Zweefvliegen	Grote grijze bladloper
Zweefvliegen	Hommelmallota
Zweefvliegen	Hommelwoudzwever
Zweefvliegen	Kleine gevlekte langlijf
Zweefvliegen	Kleine grijze bladloper
Zweefvliegen	Kleine rode bladloper
Zweefvliegen	Kleine rooddij-bladloper
Zweefvliegen	Kleine woudzwever
Zweefvliegen	Kleinvlekplatbek
Zweefvliegen	Knobbeldijplatbek
Zweefvliegen	Knotszweefvlieg
Zweefvliegen	Loofhoutsapzweefvlieg
Zweefvliegen	Normale fopblaaskop
Zweefvliegen	Pluimwoudzwever
Zweefvliegen	Pocota
Zweefvliegen	Populierenwoudzwever
Zweefvliegen	Roodpuntbladloper
Zweefvliegen	Snavelzeggeplatvoetje
Zweefvliegen	Wilgenelfje
Zweefvliegen	Wollig gitje
Zweefvliegen	Wratjesplatbek
Zweefvliegen	Zwartspriet-wimperzweefvlieg

**PROJECTPLAN IMPLEMENTATIE
'REALISATIE SPARK LAB XXL'**

Ten behoeve van leningaanvraag

PROVINCIE NOORD-BRABANT

STICHTING SPARK CAMPUS

JANUARI 2019

1. Inleiding

Nieuwe technologie als 3d printen, lasersnijden, sensoren of internet-of-things biedt vele mogelijkheden voor nieuwe producten en ideeën. Vormvrij, makkelijk te maken en nog interactief bovendien. Geen series meer, maar stuks. Maatwerk, met het gemak en de efficiency van schaal. Technologie die niet voorbehouden is voor een select gezelschap, maar voor iedereen toegankelijk is. Bovendien nog voortdurend in beweging en daarmee vol potentieel. Dit nieuwe vernuft leidt tot vele nieuwe ideeën, bedrijfjes en makers. Bovendien brengt deze nieuwe generatie makers, los van de ideeën, ook nieuwe energie in het aloude ambacht en vakmanschap. Geen activiteit die je uitbesteedt, maar in huis wil hebben om zo innovatie, ideekracht en talent te ontwikkelen. Deze nieuwe vaardigheden zijn onontbeerlijk voor de komende jaren. Daarnaast leiden deze vaardigheden en technologie tot nieuwe inzichten, die uiteindelijk ook iedereen kan bedenken. Open source technologie en beschikbaarheid van tooling zorgt ervoor dat ideevorming in de breedte wordt gestimuleerd en voor velen toegankelijk is. Dit betekent dat klein en groot, technisch of beeldend, met elkaar samenwerkt om zo deze beste inzichten tot een succes te maken.

SPARK Lab XXL

In het SPARK Lab XXL wordt voor deze ontwikkeling ruimte gecreëerd. Het is het eerste openbaar toegankelijke makerslab van deze omvang, waar high end techniek en 'old skool' samenwerken elkaar versterken. Via werkplaatsen wordt de technologie en de verschillende materialen aangeboden, om zo aan de slag te gaan met ideeën, tests en prototypes.

Het idee van het SPARK Lab XXL wordt door de founding fathers van SPARK ondersteund en gedeeld. In de bestuursvergadering van 30 mei 2018 is door hen besloten het concept te valideren bij de belangrijkste betrokken partners, zoals leveranciers, partners en de founding fathers zelf. Deze validatie is omgezet in concrete intentieverklaringen waarin de exacte medewerking/samenwerking is weergegeven en vastgelegd. Deze afspraken en toezeggingen leiden tot een businesscase die de haalbaarheid van het concept vanuit verschillende dimensies weergeeft (kosten-opbrengsten-investeringen-looptijden). In de bestuursvergadering van 26 september 2018 hebben de founding fathers besloten in gezamenlijkheid door te willen met SPARK in 's-Hertogenbosch en het initiatief te ondersteunen. Daarbij is geadviseerd het Grasso-terrein aan de Paardskerkhofweg / Parallelweg in het centrum van 's-Hertogenbosch te kiezen als locatie. Het advies is inmiddels de keuze geworden en het projectplan beschrijft de realisatie van het SPARK Lab XXL op het Grasso-terrein. Op 3 oktober 2018 hebben de founding fathers commitment gegeven aan het verder uitwerken van de businesscase. Onderdeel van die uitwerking vormt de aanhuur van het pand, het verder committeren van (betalende) partners en het inrichten van het lab.

Next step

De Provincie Noord-Brabant heeft aangegeven het concept SPARK Lab, onder nog uit te werken condities, te willen financieren en zo de businesscase te ondersteunen. In dat kader wordt onder andere een lening aangevraagd.

De gevraagde lening bestaat uit twee delen. Ten eerste een deel van € 1.000.000 voor het verrichten van de werkzaamheden die leiden tot de totstandkoming en operationalisering van de SPARK Campus XXL, inclusief de aanschaf en/of lease van machines en apparatuur. Aan dit deel liggen materiële activa ten grondslag.

Het tweede deel van de lening heeft de vorm van een leningfaciliteit voor de exploitatie van de SPARK Campus XXL, om uit te kunnen putten indien de inkomsten uit de businesscase tegenvallen. De leningfaciliteit heeft een omvang van € 1.375.000 en zal naar behoefte

worden benut. In het in dit projectplan voorgestelde scenario wordt er zelfs van uitgegaan dat SPARK Lab XXL na beschikbaarstelling van het eerste leningdeel financieel op eigen benen kan staan (inclusief aflossing van beschikbaar gestelde lening) en dat opname van tranches uit de leningfaciliteit niet aan de orde hoeven te zijn. Echter, omdat het verloop van de exploitatie met een hoge mate van onzekerheid is omgeven, of indien Provincie Noord-Brabant niet (geheel) kan meegaan in het voorgestelde leenscenario, is mogelijk opname van één of meerdere tranches uit de leningfaciliteit noodzakelijk. De totale lening(faciliteit) bedraagt hiermee € 2.375.000.

Dit plan beschrijft de implementatie en de daarin te volgen stappen die leiden tot de realisatie (opening) van het SPARK Lab XXL. Het beschrijft welke stappen er door het SPARK-team worden gezet tot aan de opening van het SPARK Lab XXL, voorzien in het voorjaar van 2019. Dit resultaat volgt dan binnen 1,5 jaar nadat het eerste idee is ontstaan en waarvoor een haalbaarheidsstudie en validatie gedaan zijn. De initiatiefnemers kijken ernaar uit om het enthousiasme en draagvlak van de partners om te zetten in concrete diensten en resultaten.

2. Vraagstelling en achtergrond

Wat is het SPARK Lab, wat gaan we realiseren?

Het beoogde SPARK Lab start met een omvang van ongeveer 900 m² en bestaat uit verschillende werkplaatsen die ingericht zijn met high tech apparatuur. Daarnaast biedt de ruimte een toegangsbalie waar bezoekers geregistreerd worden en terecht kunnen voor allerlei vragen. Ook biedt het lab een multifunctionele vergaderruimte (geschikt voor een grote vergadering, pitch of als leslokaal) en enkele kleinere workshopsruimte waar bezoekers aan de slag kunnen of kunnen overleggen. Deze ruimtes zijn kortlopend of juist langer lopend (bij een innovatieproject) te huur. Het lab wordt aangestuurd door een lab manager en meerdere lab medewerkers die de machines en de werking ervan goed kennen en ook vaardigheidstrainingen geven. Voor de innovatietrajecten, masterclasses en maakonderwijs werkt SPARK samen met leveranciers, mentoren, docenten en trainers. Vanuit SPARK is er een team van een tweetal vaste lab coaches.

Op de achtergrond worden zaken als administratie/registratie, marketing en sales verzorgd. De balied medewerker is belast met administratie en registratie, alsmede met de planning en het boekingssysteem voor ruimtes en machines. Het inrichten van de processen hiervoor is onderdeel van de voorbereiding.

3. Aanleiding voor de start van het project

Nieuwe technologie, in combinatie met het breed beschikbaar zijn van tooling en informatie, heeft ertoe geleid dat het fabriceren van nieuwe producten of het vormgeven van ideeën laagdrempeliger en makkelijker is geworden. Deze democratisering van innovatie heeft verstrekkende gevolgen voor de manier waarop onderwijs wordt ingericht, talent zich ontwikkelt en bedrijven omgaan met business development. De maakindustrie kent hierdoor een opleving, ambacht krijgt nieuwe betekenis.

Cross-sectorale samenwerking

SPARK is in 2014 gestart om vernieuwing van de gebouwde omgeving te versnellen. Gaandeweg is gebleken dat deze vernieuwing sneller verloopt wanneer partijen met een verschillende achtergrond samenwerken. Cross-sectorale samenwerking genaamd. Dit effect wordt nog eens gestimuleerd door dit verschil niet alleen te zoeken in inhoudelijke achtergrond, maar ook in type organisatie. De samenwerking onderwijs, bedrijfsleven en

overheid, in combinatie met krachtige en creatieve individuen wordt hierin als optimum gezien.

Dit vormt uitgangspunt 1.

Maken, leren en doen

Daarnaast heeft SPARK geconstateerd dat het leren over, en ontwikkelen van nieuwe technieken en ideeën sneller verloopt en bovendien meer beklijft als dit gebeurt door te 'doen'. Het maken van een prototype, het testen van een gedachte en het in elkaar zetten van een product levert ongekende winst op. Voor de kracht van het idee en de kracht van het leren.

Dit vormt uitgangspunt 2.

Visie: sterke impuls aan de makersbeweging en de stad

Om deze uitgangspunten van een sterke impuls te voorzien wil SPARK een groot makerslab ontwikkelen. Groot omdat hiermee groepen kunnen worden aangetrokken, een statement wordt gemaakt en opschaling naar bedrijfsleven en outdoor toepassingen mogelijk zijn. Dit grote lab is vervolgens een impuls voor andere ontwikkelingen: werkplekken, commerciële functies, onderwijs of kennisfuncties en andere industriële maakfuncties. Bovendien heeft deze ruimtelijke impuls een effect voor de stad en haar positionering: het valt op en trekt mensen aan.

Waarom een groot makerslab?

Een groot makerslab biedt de kans voor bedrijven in de regio om samen te werken, nieuwe technieken te verkennen en medewerkers vaardigheden te laten ontwikkelen. Gezien de identiteit en economische pijlers van 's-Hertogenbosch liggen er kansen om vanuit IT, energie, de bouw en installatiesector zelf, samenwerkingen en projecten op te zetten in dit maaklab. Daarnaast kunnen onderwijspartners, zoals de founding fathers, maar ook aanvullende onderwijspartijen als HAS, KWC1, Bossche Vakschool en St Lucas elkaar verder versterken door samen te werken in het lab en hier het maakonderwijs onder te brengen. Dit als aanvulling op het eigen onderwijs. De gemeente en regio kunnen, mede door de aantrekkingskracht van het lab op net afgestudeerden, de maakindustrie en start-ups, de economische en sociale aantrekkelijkheid van de stad bovendien verder vergroten. De gemengde samenstelling van de founding fathers biedt de kans deze wijze samenwerking verder te vergroten en aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt, stedelijke economie en vestigingsklimaat, alsmede talent- en ontwikkeling van vaardigheden op te pakken. Hierbij bestaat een wederzijdse afhankelijkheid tussen partijen (de een biedt onderwijs, de ander de praktische voorbeelden) waarvoor het maaklab een aanjager en platform kan zijn.

Door de vestiging op het Grasso-terrein kan het SPARK Lab XXL door de faciliteiten die het biedt en de traffic die wordt gegenereerd een katalysator en aanjager zijn voor de ontwikkeling van het gehele Grasso-terrein.

4. Doelstellingen

Doel

Concreet doel van het project is in het voorjaar van 2019 het creatieve makerslab te openen in 's-Hertogenbosch aan de Paardskerkhofweg, onderdeel van het Grasso terrein, binnen de randvoorwaarden zoals deze aan de locatie gesteld zijn (omvang, onafhankelijke uitstraling, 24/7 toegankelijkheid, ruimte voor (industriële) opschaling en bereikbaarheid).

Doelgroepen

Het lab beoogt verschillende gebruikers aan te spreken en aan zich te verbinden. Dit betreft een brede groep particulieren die geen ruimte en gereedschap voor handen hebben om

hun ideeën vorm te geven. Daarnaast, meer gericht, betreft het studenten in het vierde jaar van hun studie of net na het afstuderen die een eigen bedrijf starten en via het shared facility principe kosten kunnen besparen en snel tot een prototype kunnen komen. Ook wajong-jongeren kunnen, via een start-up programma, opnieuw geïnteresseerd en opgeleid worden om zo een werkend bestaan op te bouwen. Medewerkers van bedrijven kunnen via de verschillende trainingen en programma's opnieuw vaardigheden onder de knie krijgen of deze juist doorgeven aan een nieuwe generatie of andere doelgroepen. Ook het MKB kan via het shared facility principe kosten besparen en snel tot een prototype komen. Voor de industriële opschaling en initiële innovatie richten we ons op start-ups en business developers. Tot slot richt het lab zich op bedrijven en overheden die hier business development of living labs kunnen onderbrengen.

Doelstellingen

Het optimale projectresultaat gaat uit van een realisatie van de projectdoelstellingen binnen tijd, kwaliteit en budget.

Projectdoelstellingen

1. Realiseren van een groot makerslab (volgens de omschreven specificaties) en deze openen in het voorjaar van 2019 op de locatie Paardskerkhofweg te 's-Hertogenbosch
2. Realiseren van budgetdoelstellingen ten aanzien van de initiële investering
3. Realiseren van businesscase door overeenkomsten met partners aan te gaan die leiden tot dit opbrengsten- en kostenniveau
4. Elimineren van de voorziene risico's(*) door
 - financiële doelstellingen te halen;
 - het aanbod op een brede en toegankelijke wijze te introduceren bij de verschillende doelgroepen, ook in samenspraak met partners;
 - het onderhoud en de actualiteit van de machines via leasing en showcases laag in kosten en hoog in kwaliteit te houden;
 - looptijden van partnerships in de tijd te spreiden en langlopend af te sluiten;
 - kosten van programma-ontwikkeling zo veel als mogelijk in samenspraak met onderwijs (lectoren en docenten) alsmede leveranciers te ontwikkelen, waarmee kosten laag zijn en aansluiting op praktijk hoog is;
 - realiseren van een brede samenstelling van partners met een duidelijke mix van (startende) bedrijven, onderwijs en overheid.

(*) onder hoofdstuk 9 volgt een uitgebreide risicoanalyse

5. Projectresultaat

Op basis van de aangegeven doelstellingen, kan een concreet projectresultaat worden geformuleerd. Dit projectresultaat zal opgeleverd moeten worden voor de opening van het lab, voorzien in het voorjaar van 2019.

Door het creëren van een open makerslab, waar ruimte is voor toepassing en ontwikkeling van ambachten, draagt het project bij aan de arbeidsmarktopgave waarvoor Noord-Brabant aan zet is. Het SPARK Lab XXL stimuleert ontmoeting van mensen met uiteenlopende technische vaardigheden en achtergronden en biedt een fysieke plek waar mensen vaardigheden kunnen ontwikkelen en ideeën / 'het nieuwe maken' in de praktijk te realiseren. Het project draagt op die wijze bij aan het genereren van geschikte arbeidskrachten voor de invulling van openstaande vacatures in Noord-Brabant.

De concrete resultaten per projectdoelstelling zijn als weergegeven in de tabel bovenaan pagina 6:

Projectdoelstellingen	Concreet resultaat
<i>Binnen tijd/planning openen van het SPARK Lab</i>	Openen van SPARK Lab aan de Paardskerkhofweg in 's-Hertogenbosch op uiterlijk 30 juni 2019
Commitment van de founding fathers op de businesscase	Gemeente 's-Hertogenbosch: jaarlijkse bijdrage voor eerste vier jaren van ten minste € 300k ten behoeve van innovatie en abonnementen Provincie Noord-Brabant: verstrekken lening(faciliteit) van € 2.375k tegen gunstige voorwaarden Heijmans: onderbrengen van meerdere projecten en afname van abonnementen Avans: onderbrengen van meerdere onderwijsprojecten TU/e: onderbrengen van meerdere onderwijsprojecten en promovendi
<i>Budgetdoelstellingen ten aanzien van de initiële investering</i>	Totaal begroting van € 7,87 miljoen (exclusief btw en exclusief financieringskosten) en lening(faciliteit) Provincie Noord-Brabant ad € 2,375 miljoen.
<i>Realiseren businesscase</i>	Overeenkomsten die leiden tot jaarinkomsten van € 400k in 2019, oplopend tot € 750k vanaf 2026
<i>Elimineren risico afname</i>	- Overeenkomst voor afname van diensten met Gemeente 's-Hertogenbosch voor 4 jaar, - Stevige en professionele inzet op en budget voor programmering, marketing en sales.
<i>Brede en toegankelijke introductie</i>	Bereik van de campagne Groot Den Bosch (social: 150.000 lezers bereik), artikelen in dagbladen en in vakmedia, opening is toegankelijk voor breed publiek
<i>Brede mix van afnemers</i>	Partnerships met onderwijs, overheid en bedrijfsleven (inclusief start-ups en industriële partners)

6. Scope

Het project is gericht op het realiseren van de beschreven doelstellingen en resultaten. Het is van belang afwijkingen in planning, begroting, kwaliteit of aanvullende activiteiten die niet tot de scope van het project horen vroegtijdig te onderkennen en daar heldere afspraken met partners over te maken.

Het behelst de volgende afbakening:

Algemeen

- het projectmanagement wordt zo efficiënt als mogelijk ingericht, dat geldt ook voor de afstemming tussen betrokken partijen. SPARK zal de bestuursvergadering en adviesraden gebruiken om betrokkenen/ founding fathers, te informeren en te betrekken bij de voortgang. In specifieke deelbijeenkomsten zullen deelnemers uit de adviesraad bevestigd en betrokken worden op specifieke onderwerpen.
- Van de betrokkenen in de adviesraad wordt verwacht dat zij binnen hun eigen organisaties 'de weg vrijmaken' voor de desbetreffende ontwikkeling en resultaatgebieden. Daarnaast wordt van hen verwacht dat zij de bestuurder bijpraten, betrekken en inzetten als ambassadeur.

Deze inregeling voorkomt een te zware projectorganisatie en zorgt voor een efficiënt projectmanagement.

Programmering en ontwikkeling van aanbod

- Wanneer een training door een derde wordt aangeboden, zoals een leverancier, dan is de informatie en training objectief en niet verkoopgericht. SPARK verleent geen salesondersteuning voor partners en leveranciers, noch ontwikkelt zij daarvoor middelen.
- SPARK ontwikkelt programma dat een directe relatie heeft met het nieuwe maken, zoals vaardigheidstrainingen, inspiratie op toepassingen en innovatie-ontwikkeling. Alle overige ideeën en programma behoren niet tot de kernactiviteiten.

- SPARK is geen vergader- of werkruimte *om niet* voor haar founding fathers, ook verleent zij geen shop-in-the-shop faciliteiten (een vooruitgeschoven kantoor –of overlegruimte voor een van haar partners).

Labondersteuning

- de lab manager en –coaches zijn er in hun werkzaamheden op gericht technische ondersteuning op een techniek, oplossing of idee te kunnen bieden. Zij bieden geen ondersteuning van integratietrajecten, administratie van aanwezigheid van individuen, 1-op-1 persoonlijke begeleiding en overleg met betrokken instanties.

Partnerships

- SPARK werkt de partnerships uit tot op het niveau van een intentieverklaring. Hierin staan de belangrijkste afspraken met partners benoemd.
- Deze intenties worden in aanloop naar de opening omgezet in samenwerkingsovereenkomsten.

Ontwikkeling en opening

- SPARK ontwikkelt het inrichtingsplan en vlekkenplan voor de ontwikkeling en stuurt de realisatie ervan aan.
- De terrein ontwikkeling, zoals hekwerken en dergelijke zijn niet in de werkzaamheden van SPARK opgenomen.
- De ontwikkeling van de industriële schil: SPARK draagt potentiële huurders aan die in het concept passen, de verhuurder biedt zo mogelijk geschikte ruimte hiervoor aan. De eigenaar maakt zelf afspraken omtrent de huur, ingangsdata en andere voorwaarden voor huur. Het aanpassen van panden, verkennen van mogelijkheden, maken van indelingen of ombouwen van parkeerruimte behoort niet tot de werkzaamheden.

7. Programma van Eisen

Het SPARK Lab XXL bestaat uit een drietal ruimtelijke onderdelen, te weten:

1. De kern: het lab

Het SPARK Lab XXL bestaat in basis uit een aantal werkruimtes waar verschillende clusters van techniek en technologie zijn gebundeld. Deze verschillende werkruimtes hebben uiteenlopende veiligheidseisen en gebouwaanpassingen nodig, van waar deze op een bepaalde manier gesitueerd moeten worden. Het totaal aan werkruimte, inclusief verkeersruimtes en entree, bedraagt circa 900 m². Stichting SPARK Campus exploiteert deze ruimte en genereert inkomsten door het verkopen van memberships (aan particulieren en aan bedrijven/overheden, zowel kort- als langlopend), company innovation- en talentprogramma's.

2. Geïntegreerd in het lab: aanvullende ruimtes

Aanvullend op deze ruimtes ontstaat een behoefte aan vergaderruimte, een onderwijsruimte, innovatieruimtes en opslag van materialen en prototypes. Deze ruimte is nodig omdat niet alle projecten en processen gemeenschappelijk verlopen en bijvoorbeeld een hogere beschikbaarheid moeten kunnen garanderen.

3. Daarom heen: commerciële functies

Rond bovenstaande clusters ontstaat op basis van de gegenereerde traffic en de mix van functies een interessante basis voor commerciële partijen om zich hier om heen te vestigen met aanvullende commerciële functies. Denk aan horeca, aanvullende kantoren of een kleine bouwmarkt.

4. Derde schil: opschaling

Rond het lab, en aansluitend op de ontwikkeling is ruimte beschikbaar voor de nieuwe maakindustrie: start-ups of scale-ups die, gebaseerd op de nieuwe technologie, een industriële maakomgeving nodig hebben om hun product op schaal te kunnen produceren. Vanwege het startende karakter van de desbetreffende bedrijfjes hebben zij de nabijheid van het SPARK Lab als kennis- en expertisecentrum nodig. Bovendien ontstaat zo een interessante cross-sectorale verbinding: door de nabijheid zoeken huurders elkaar op en versterken zij kennis en expertise. Hierdoor ontstaat een duidelijker economische signaal en positionering voor de stad.

Vereisten locatie Makerslab XXL:

- in potentie een 'go to area'
- in potentie een icoon voor de stad
- goed bereikbaar met alle vervoersmiddelen
- goede zichtbaarheid vanaf de weg
- aansluiting op passantenstromen, representatief voor de doelgroepen
- parkeren en toegang direct vanaf de openbare weg
- laagdrempelige toegang
- locatie is onderdeel van een gebied in ontwikkeling en biedt flexibiliteit en opschaling
- 'directe' beschikbaarheid voor de komende 7 jaar
- ruimte voor het concept van uiteindelijk circa 7.000 m², verdeeld over 3 verschillende functionaliteiten (de kern-het lab, de schil er aan vast- kantoren, studio's, een derde ring met commerciële functies en een mogelijkheid tot industriële opschaling).

Vereisten exploitatie vanuit ruimtelijk perspectief voor Makerslab XXL:

- eigenaar ziet impact van placemaking effect en gebruikt functie voor een gebiedsmatige transformatie
- gebouw is een rechthoekige ruimte, 1 laags, niet op verdieping, roll up door aanwezig
- weinig tot geen muren of schotten
- afbouw casco, doch voorzien van toiletten, installaties, aansluitpunten, elektra, afgewerkte muren en vloeren (glad)

Vereisten werkplaatsen en overige ruimtes in het lab:

Het lab bestaat uit een aantal verschillende werkplaatsen rondom een specifieke techniek:

- 3D printstraat
- lasersnijders voor uiteenlopend materiaal (hout, metaal, kunststof)
- IoT werkplaats
- Algemene werkbanken
- Textielbewerking
- Biobased werkplaats met geconditioneerde werkkasten
- Stickersnijder, plotter, foamsnijder
- Gezamenlijk buro voor labcoaches en -begeleiders
- Materialenkast/opbergruimte/opslag
- robotarm (verplaatsbaar tussen de verschillende werkplaatsen)
- workshop/lesruimte klein (2-3 stuks)
- multifunctionele presentatieruimte
- receptie, registratie, ontvangst en narrowcasting (entree) <> in combinatie met koffiebar/lunchroom (aanvullende pantry)
- toiletten
- backoffice kantoorruimte (met zicht op werkplaatsen en daglicht) voor 4 werknemers
- vrij toegankelijke wifi
- zo veel als mogelijk toepassing van duurzame en circulaire materialen (ook voorbeeldstellend bedoeld)

8. Businesscase

Noord-Brabant is als regio een duidelijk en toonaangevend ecosysteem van technologie en maakindustrie. De kennisinstellingen in de regio passen in dit profiel en leveren een actieve bijdrage aan de versterking daarvan. 's-Hertogenbosch beschikt als stad over een DNA van 'maken' en ambacht en heeft een centrale ligging in Nederland en in Noord-Brabant.

Het SPARK Lab XXL beoogt een actieve verbinding te maken met de maakindustrie en met het praktijkgericht onderwijs en de noodzakelijke ideeëracht te genereren om nieuwe innovaties in de maakindustrie te bedenken en vervolgens ook fysiek te kunnen voortbrengen. Als Smart Industry fieldlab wil het SPARK Lab XXL zich bewijzen als relevante en innovatieve versterking van het ecosysteem van technologie en maakindustrie.

Uit het uitgevoerde haalbaarheidsonderzoek blijkt dat een relatief klein (met een omvang van 900 m² met potentie tot opschaling tot 6.000 m²), goed geoutilleerd makerslab in 's-Hertogenbosch bedrijven in de regio de kans biedt om samen te werken, nieuwe technieken te verkennen en medewerkers vaardigheden te laten ontwikkelen. Dit wordt het best gefaciliteerd door een SPARK Lab met een duidelijk open karakter, om nieuwe vormen van samenwerking te stimuleren.

Het haalbaarheidsonderzoek is ingestoken om de haalbaarheid van het SPARK Lab XXL voor SPARK als exploitant te onderzoeken (en niet als vastgoedontwikkelaar). Vanuit operationeel perspectief is daarbij vereist dat de locatie:

- Beschikt over een achterland van 800.000 huishoudens binnen 30 minuten reisafstand.
- Voldoende traffic kan genereren, hetzij uit passanten, hetzij uit vaste abonenthouders.
- Samenwerking tussen onderwijs-overheid-ondernemers faciliteert.
- Beschikt over een retailachtige uitstraling en signing, die laagdrempelig en gemakkelijk toegankelijk is.
- Autonom is.

Conclusie van het haalbaarheidsonderzoek is dat het concept SPARK Lab breed wordt gedragen door verschillende partijen. En dat de businesscase voor de exploitatie haalbaar is en voldoende revenuen moet kunnen genereren om de geleende financiële middelen binnen een termijn van 12 jaar te kunnen terugbetalen.

De businesscase wordt bepaald door drie aspecten: 1) eenmalige basisinvesteringen die moeten leiden tot ingebruikname van het SPARK Lab XXL, 2) organisatiekosten om het SPARK Lab XXL mogelijk te maken en daadwerkelijk in gebruik te krijgen en vervolgens 3) jaarlijkse exploitatiekosten en –opbrengsten.

De businesscase is hiermee qua verdienmodel in grote mate afhankelijk van de inkomsten die jaarlijks daadwerkelijk gegenereerd kunnen worden met de exploitatie van het SPARK Lab XXL. Het spreekt voor zich dat de exploitatiekosten, nadat de noodzakelijke basisinvesteringen zijn verricht, moeten meebewegen met de exploitatieopbrengsten die gerealiseerd kunnen worden.

Exploitatieopbrengsten vloeien voort uit de diensten die worden aangeboden. Enerzijds zijn dat inkomsten van abonenthouders. Zij krijgen ongelimiteerd (binnen openingstijden) toegang tot het lab en de basis-vaardigheidstrainingen. Zij hebben zo toegang tot het netwerk en kunnen zich eveneens inschrijven voor het lezingenaanbod en aanvullende cursussen. Dit aanbod van lezingen, cursussen en vaardigheidstrainingen wordt veelal met

onderwijsinstellingen/docenten, bedrijven en leveranciers ontwikkeld. Deze groep krijgt in ruil daarvoor bepaalde tegenprestaties als toegang tot ruimtes of het netwerk. Hiermee wordt getracht het aanbod gevarieerd, praktijkgericht, maar ook efficiënt wat betreft kosten in te regelen.

Anderzijds moeten opbrengsten worden gegenereerd uit company innovation: vernieuwingstrajecten voor overheid en bedrijfsleven. Hierin worden op maat trajecten aangeboden die leiden tot nieuwe diensten en projecten. Onderwijspartners sluiten hier in aan om zo studenten inzicht in de praktijk te bieden en daarnaast voor ondernemers een frisse blik te genereren.

Andere opbrengsten voor SPARK Lab zijn een gevolg van deze beide categorieën diensten. Denk aan het verhuren van ruimtes, studio's, materialenverkoop, events en catering.

In het validatieonderzoek SPARK XXL zijn drie scenario's beschreven, worst case, base case en best case. Op basis van de huidige inzichten en op basis van de locatiekeuze op het Grasso-terrein met een voorziene labfaciliteit met een omvang van 900 m² is de conclusie dat de businesscase haalbaar is.

In het huidige scenario resulteert een terugbetaaltermijn voor de aan te vragen lening bij de Provincie Noord-Brabant nu in 12 jaar. De kans op scenario's die ertoe leiden dat de ontwikkeling van de opbrengsten trager verloopt en dat daarmee de terugbetaalperiode voor de geleende financiële middelen langer wordt is aanwezig en leidt tot de kenschetsing van de exploitatie als 'onzeker'. Dit neemt niet weg dat het de doelstelling is om zo spoedig mogelijk een positieve businesscase te genereren, waarbij SPARK Lab XXL financieel op eigen benen kan staan.

In de als bijlage 'Investerings- en exploitatiebegroting' bij de aanvraag gevoegde begroting zijn de relevante investerings- en exploitatiekosten uitgewerkt, inclusief de financiële dekking voor een periode van 12 jaar.

Behalve de directe gevolgen van de realisatie en exploitatie voor Stichting SPARK Campus, moet worden beseft dat bij de beschouwing van de businesscase een bredere horizon kan worden gehanteerd.

Indirect profiteert het vestigingsklimaat in en rondom 's-Hertogenbosch van de totstandkoming van het makerslab door binding van innovatieve partijen aan de regio, het faciliteren van een ecosysteem (ook in bedrijfshallen om het lab heen), de bijdrage die het levert aan het toekomstbestendig maken van de arbeidsmarkt, evenals de bijdrage aan een aantrekkelijk toekomstproof onderwijs- en woonklimaat. Zoals al eerder aangegeven, kan het SPARK Lab XXL een katalysator en aanjager zijn voor de ontwikkeling van het gehele Grasso-terrein.

Zonder steun in de initiële investerings- en exploitatiekosten in de vorm van een geldlening is Stichting SPARK Campus niet in staat het SPARK Lab XXL te realiseren op het niveau zoals uitgewerkt in het programma van eisen.

9. Activiteiten

Voortvloeiend uit de doelstellingen, beoogde resultaten en het programma van eisen, is in deze paragraaf uitgewerkt welke activiteiten zijn voorzien. Grofweg zijn de activiteiten te splitsen in activiteiten die moeten leiden tot de inrichting en ingebruikname van het SPARK Lab XXL (realisatie) en activiteiten in het kader van de exploitatie na ingebruikname.

9.1 Fase I Realisatie SPARK Lab XXL

De voorbereidingsfase heeft betrekking op uit te voeren activiteiten die ertoe leiden dat het SPARK Lab XXL gerealiseerd wordt. De activiteiten vinden plaats in de periode 1 oktober 2018 tot en met 30 juni 2019. De activiteiten zijn te groeperen in vier categorieën:

A. Vastgoed en ruimte

Deze categorie omvat activiteiten gericht op het gereed krijgen/maken van de locatie aan de Paardskerhofweg voor vestiging van het SPARK Lab XXL. Concreet gaat het om tekeningen en plannen voor het interieurontwerp door een interieurarchitect, investering in veiligheidsmaterieel en uitvoering van een veiligheidsaudit voor ingebruikname.

Het strippen en tot casco terugbrengen van de ruimte, vrij indeelbaar maken, parkeren en terreininrichting valt buiten de leningaanvraag, omdat dit valt in de in-kind bijdrage van de Gemeente 's-Hertogenbosch.

B. Inrichting en afbouw

In het kader van deze activiteit vindt de inrichting en afbouw van de locatie plaats tot SPARK Lab XXL. Er wordt een technisch projectleider aangesteld, die ervoor zorgt dat de verbouwing in goede banen wordt geleid. Tevens worden machines en apparatuur aangeschaft of geleased, evenals meubilair, computers en een kassasysteem.

C. Organisatie algemeen

In het kader hiervan zijn de volgende activiteiten voorzien:

- Algemene projectleiding, waaronder
 - inrichting organisatie conform organigram en functieprofielen
 - werving en selectie van functies
 - contacten met financiers en founding fathers
- Organisatorische kosten in het kader van het betrekken van nieuwe locatie, waaronder
 - opzet en inrichting van registratie-, planning- en boekingssysteem
 - optimalisatie van administratie- en factuursystemen
 - beprijzing van diensten in systemen
 - inregelen van betalingssysteem
 - inrichten en aanpassen van website en online kanalen
 - opzet maakonderwijs en trainingen
 - planning en doorvertaling naar planning- en boekingssysteem
 - committeren van partners voor company innovation en abonnementen

Naast de functies van directeur, lab manager en lab ondersteuner is een flexibele schil van personeel voorzien voor de uitvoering van organisatieaspecten en inzet ten behoeve van company innovation.

D. *Programmering, marketing en sales tot aan opening*

In het kader hiervan zijn de volgende activiteiten voorzien:

- Organiseren van netwerkbijeenkomsten voor partners in de aanloop naar de opening, inclusief vastleggen van gastsprekers en trainers
- Opzet en organisatie van een openingsevent, inclusief pers en PR
- Publiekscampagne ten behoeve van de afzet van abonnementen
- Binden van netwerk van partners

9.2 Fase II Activiteiten na ingebruikname

Fase II omvat de activiteiten na ingebruikname van het SPARK Lab XXL. Kort gesteld komt het erop neer om voldoende traffic en inkomsten ten behoeve van het SPARK Lab XXL te genereren, zodat SPARK Lab XXL zo spoedig mogelijk financieel op eigen benen kan staan. Fase II heeft de vorm van een exploitatiebegroting, waarbij de grootste onzekerheid qua exploitatie zit aan de inkomstenkant. Per categorie zijn de volgende activiteiten en daarmee samenhangende kosten voorzien:

A. *Vastgoed en ruimte*

Tot deze categorie behoren de kosten voor de huur van het pand, evenals de servicekosten. In het kader van de veiligheid is jaarlijks een veiligheidsaudit voorzien en een stelpost voor veiligheidskosten en materieel. Tot en met medio 2020 is het SPARK Lab XXL vrijgesteld van huur, daarna dient jaarlijks huur te worden betaald aan de vastgoedeigenaar.

B. *Inrichting en afbouw*

De investering in machines en apparatuur heeft grotendeels plaatsgevonden in fase I Realisatie SPARK Lab XXL. Voor machines en apparatuur die niet zijn aangeschaft, maar geleased, zijn jaarlijks leasekosten begroot. Lease vermindert het risico op veroudering, omdat na vier jaar alle apparatuur vernieuwd wordt. Op wijze wordt het machinepark van SPARK Lab XXL up-to-date gehouden. Tevens is jaarlijks een budget begroot voor onderhoud en vervanging van machines die wel zelf zijn aangeschaft. Uit dit budget kunnen ook machines worden aangeschaft of geleased wanneer later in de exploitatie blijkt dat hier behoefte aan bestaat. Dekking vindt dan plaats uit de eigen exploitatie, of door een tranche te benutten uit de leningfaciliteit. Tot slot zijn kosten voorzien voor softwarelicenties en het up-to-date houden van de website.

C. *Organisatie algemeen*

Dit betreft de inzet van personele capaciteit, alsmede overige organisatiekosten om het SPARK Lab XXL jaarlijks te exploiteren.

- Inzet van de directeur (0,6 fte)
- Inzet van lab manager (1 fte)
- Inzet van lab beheerder / ondersteuner (1 fte)
- Inzet van flexibele schil aan personeel in kader van organisatie
- Inzet van flexibele schil aan personeel in kader van company innovation, gekoppeld aan het verloop van de inkomsten.

D. *Programmering, marketing en sales*

Jaarlijks zijn kosten voor marketing en sales begroot, om te zorgen voor voldoende traffic naar het SPARK Lab XXL en het committeren van betalende partners en afnemers om de benodigde inkomsten te realiseren. Zonder voldoende inspanningen op dit vlak wordt het benodigde volume aan inkomsten op abonnementen, company innovation, zaalverhuur en events, cursussen/workshops naar verwachting niet gehaald. De kosten zijn bedoeld voor het organiseren van activiteiten om structureel bekendheid te geven aan het SPARK Lab XXL en de spin-off die het genereert. De activiteiten worden jaarlijks uitgevoerd, maar verschillen over de looptijd qua aard en intensiteit. Daarom ligt het zwaartepunt qua budgettraming op

de eerste jaren (2019 tot en met 2021). Maar ook daarna is een jaarlijkse stelpost begroot voor het verrichten van de noodzakelijke wervingsinspanningen. Uitdaging is om steeds met een vernieuwende, wervende boodschap naar buiten te treden en ondernemers en andere geïnteresseerden te porren voor een gang naar SPARK Lab XXL en afname van één of meerdere onderdelen van het aangeboden dienstenpakket.

E. Investerings- en financieringskosten

De lening van Provincie Noord-Brabant leidt tot de jaarlijkse verplichting tot rentebetaling en aflossing. De kosten hiervoor zijn opgenomen in de exploitatiebegroting tot en met 2030. Meer details over de financieringskosten zijn opgenomen in de separate bijlage 'Leningfaciliteit SPARK Lab XXL' die bij de aanvraag is gevoegd.

10. Kosten en financiering

Deze paragraaf presenteert op hoofdlijnen de voorziene investerings- en exploitatiekosten voor ingebruikname en exploitatie van het SPARK Lab XXL, evenals de bijbehorende financiering van de activiteiten die zijn beschreven in hoofdstuk 9.

Eerst volgt de uitwerking voor fase I Realisatie SPARK Lab XXL, gevolgd door de exploitatie in fase 2 na ingebruikname.

Fase I Realisatie SPARK Lab XXL	Totaal 2019
A. Vastgoed en Ruimte	€ 32.400
B. Inrichting en afbouw	€ 620.592
C. Organisatie algemeen	€ 348.238
D. Programmering, marketing en sales	€ 125.000
Totaal	€ 1.126.230

Naast deze begrote kosten voor Stichting SPARK Campus, is sprake van overige kosten die door in-kind inbreng van de founding fathers wordt gedekt.

De financiering van de fase van Realisatie van het SPARK Lab XXL vindt plaats door de bijdrage van Gemeente 's-Hertogenbosch voor afname van abonnementen en company innovation, eerste inkomsten uit gesloten abonnementen met overige partijen, company innovation, zaalverhuur en events, cursussen en workshops en vanuit inzet van de lening vanuit de Provincie Noord-Brabant.

Per 1 juli 2019 start de exploitatiefase. De eerste aanloop in 2019 is mee begroot in fase I. Fase II start kostentechnisch per 1 januari 2020 en loopt tot en met 31 december 2030.

Fase II Exploitatie na ingebruikname SPARK Lab XXL	Totaal
A. Vastgoed en Ruimte (huur, servicekosten, veiligheidskosten)	€ 726.650
B. Machines en apparatuur (inclusief onderhoud en vervanging)	€ 1.103.985
C. Organisatie algemeen	€ 4.199.127
D. Programmering, markering en sales	€ 715.000
Totaal	€ 6.744.762

Dekking van de exploitatie van het SPARK XXL Lab vindt plaats door:

- Bijdrage Gemeente 's-Hertogenbosch: € 900.000 (€ 300.000 per jaar, waarvan eerste jaar in fase I en de hier bedoelde drie jaren in fase II)

- Inkomsten uit abonnementen, company innovation, zaalverhuur en events, catering, cursussen en workshops
- Opname van tranches uit leningfaciliteit van Provincie Noord-Brabant.

11. Risicoanalyse

Zoals aangegeven kent het plan risico's. In de eerste fase van de ontwikkeling en opstart, in aanloop naar het go-no go moment van 26 september 2018, wordt getracht het merendeel van deze risico's te elimineren.

Risico	Maatregel
Financieel Hoogte initiële investering is niet toereikend, kosten blijken hoger Hoogte initiële investering is niet toereikend, er blijken verborgen kosten Jaarlijkse kosten blijken hoger dan aangenomen in de businesscase Jaarlijkse inkomsten blijken lager dan aangenomen in de businesscase Jaarlijkse inkomsten blijken volatieler dan aangenomen in de businesscase	Offertes en onderhandeling met leveranciers is vroegtijdig gestart om reëel budget te kunnen maken Projectplan voorziet in ontwikkeling en processtappen in realisatie van het lab. Daarin zitten alle benodigdheden verwerkt, zodat zij vroegtijdig zichtbaar zijn. Intentieverklaring met belangrijkste leveranciers en partners om kosten definitief in beeld te krijgen. Intentieverklaringen met belangrijkste partners vroegtijdig afgesloten. Meer aandacht besteden aan werving van abonnementen, bijdrage company innovation en aan commitment van bedrijfsleven en onderwijs. Looptijd van intentieverklaringen/samenwerkingen ten minste 2 jaar en variëteit in expiratedata van uiteindelijke overeenkomsten
Partnerships Het concept vindt onvoldoende draagvlak bij één van de groepen betrokkenen (onderwijs-ondernemers-overheid) Het concept vindt onvoldoende gelijkmatige aansluiting bij de founding fathers, waardoor er sprake is van disbalans	Vroegtijdig in gesprek met bestuurders over commitment en doorvertaling van draagvlak naar afname van diensten Bestuurders/founding fathers reële eisen voorleggen die representatief zijn voor draagkracht en direct gewin
Programma Het aanbod kan onvoldoende ontwikkeld worden en vindt onvoldoende aansluiting bij afnemers	Vroegtijdig in gesprek met onderwijsinstellingen (lectoren, docenten en bestuurders), alsmede leveranciers om vraag, aanbod en expertise in beeld te hebben. Daaropvolgend concreet basisaanbod samenstellen waar je naar toe werkt.
Actualiteit De aangeboden machines sluiten niet aan op de praktijk en zijn achterhaald. Hoge investeringskosten worden op die wijze snel afgeschreven.	Vroegtijdige afspraken maken met leveranciers om zo aansluiting op de praktijk en laatste inzichten te borgen. Verantwoordelijkheid voor deze actualiteit deels bij leverancier neerleggen door het afspreken van een showcase of lease-model.
No go Het lukt niet om het SPARK Lab gerealiseerd te krijgen.	Verlies van door externe partijen beschikbaar gestelde middelen, waaronder leningdeel 1 met hoog risicoprofiel van Provincie Noord-Brabant.

Uit bovenstaande risicoanalyse blijkt dat het merendeel via vroegtijdige gesprekken en afspraken met stakeholders wordt ondervangen of op werkelijkheid wordt getoetst. Echter, het go-no go moment van 26 september moet, ook omwille van deze risico's, een haarscherp beeld kunnen geven van de definitieve haalbaarheid van het concept.

Hierbinnen is een aantal aannames gedaan, zoals van het commitment van en de balans tussen de founding fathers, de locatie waar het lab en de schillen eromheen worden gerealiseerd alsmede het programma en aanbod van het lab. Deze zaken hangen op integrale wijze met elkaar samen. Zo betekent dat het niet beschikbaar zijn van de locatie niet dat het geheel in gedeeltes verplaatst kan worden, of dat een disbalans tussen initiatiefnemers druk zet op de basisgedachte als triple helix.

Grootste risico in de businesscase is dat de opbrengsten niet in omvang of op het tempo gerealiseerd kunnen worden zoals begroot. In dat geval duurt het langer voordat een positieve operationele kasstroom wordt gerealiseerd en wordt de aflossingsperiode van de lening eveneens langer. Er zal druk ontstaan om de personele capaciteit beperkter neer te zetten dan optimaal is voor het genereren van de beoogde inkomstenstroom. Een tegenvallende exploitatie zal eveneens druk creëren op het concept als geheel, de locatiekeuze, tot aan de steun vanuit de founding fathers.

12. Projectteam: rollen en verantwoordelijkheden

Het projectmanagement wordt zo efficiënt mogelijk ingericht. Dat geldt ook voor de afstemming tussen betrokken partijen. SPARK zal de bestuursvergadering en adviesraden gebruiken om betrokkenen/ founding fathers, te informeren en te betrekken bij de voortgang. In specifieke deelbijeenkomsten zullen deelnemers uit de adviesraad bevestigd en betrokken worden op specifieke onderwerpen.

Van de betrokkenen in de adviesraad wordt verwacht dat zij binnen hun eigen organisaties 'de weg vrijmaken' voor de desbetreffende ontwikkeling en resultaatgebieden. Daarnaast wordt van hen verwacht dat zij de bestuurder bijpraten, betrekken en inzetten als ambassadeur.

Het projectteam bestaat uit een aantal personen en is 'lean' opgezet. Specialisten worden per fase betrokken en via reguliere meetings bijgepraat op de voortgang. Dat betreft specialisten op gebied van juridische- en fiscale aspecten, financiën, organisatie en techniek.

Het projectteam wordt voorgezeten en getrokken door de directeur van SPARK, tevens projectmanager. De directeur stuurt op de planning en trekt naast het projectteam ook op sales en afstemming met stakeholders. Een technisch projectleider, die met name de machines, verbouwing en alle technische aspecten beoordeelt en begeleidt is onderdeel van het team. Tevens is deze projectleider nauw betrokken bij de onderwijs- en de programma-ontwikkeling vanwege zijn ervaring in deze sector. Daarnaast is een projectleider op marketing, organisatie en strategie betrokken die toeziet op scope, focus en haalbaarheid. Deze projectleider is tevens degene die de sales- en pr-middelen opzet en implementeert. De eventmanager wordt ingezet bij relatie-bijeenkomsten, zowel voor de organisatie, voorbereiding, budgetbeheer, alsmede het gastheerschap tijdens deze bijeenkomsten.

Alle betrokkenen zijn in eerste aanleg op freelancebasis ingehuurd, ook om zo tegemoet te komen aan de druk op kosten en de besluitvormingscyclus. Naarmate de businesscase en

begroting een vaste vorm aanneemt, zal dit team ook 'vast' worden. De uitwerking van het definitieve organogram voor de projectorganisatie is één van de deliverables van fase I Voorbereiding.

13. Projectbeheersing

Het project is gericht op het realiseren van de beschreven doelstellingen en resultaten. Het is van belang afwijkingen in planning, begroting, kwaliteit of aanvullende activiteiten die niet tot de scope van het project horen vroegtijdig te onderkennen en daar heldere afspraken met partners over te maken.

Organisatie

Stichting SPARK Campus is als initiatiefnemer verantwoordelijk voor de voortgang en continuïteit van het project. Voor het welslagen van het project en duurzame implementatie is het draagvlak van de stuurgroep (founding fathers / bestuur) nodig.

Scope en voortgang

De directeur is met de deelprojectleiders verantwoordelijk voor de projectbeheersing. Door middel van het projectdashboard wordt over de voortgang van de belangrijkste factoren gerapporteerd. De projectleider rapporteert maandelijks over de voortgang aan de adviesraad en de bestuursvoorzitter van SPARK. Indien er geen bijzonderheden zijn, komt het bestuur van Stichting SPARK Campus, ieder kwartaal bij elkaar. Worden er grote afwijkingen geconstateerd dan worden deze direct besproken met de bestuursvoorzitter en gerapporteerd aan het bestuur.

Project dashboard

De kwaliteit wordt in het project geborgd door het werken met het project dashboard. Het dashboard geeft inzicht in de voortgang van het project: afwijkingen t.a.v. de planning, m.n. het kritieke pad met de te behalen resultaten, de projectbegroting zijn zo snel inzichtelijk. Met behulp van het dashboard kan de projectmanager sturen op de uitvoering tijdens het project.

Projectbegroting

Alle uitgaven worden administratief verwerkt op de voor het project opgestelde codes en opgenomen in het financiële dashboard van het project. Het project vraagt voornamelijk een investering in uren. Leden van het projectteam registreren hun uren in een voor dit project opgesteld format. Afwijkingen die impact hebben op het projectresultaat worden gerapporteerd via het risico dashboard.

Projectplanning

In de tijdsplanning zijn de uit te voeren activiteiten en onderlinge afhankelijkheden vastgelegd. Met behulp van de planning kan er gestuurd worden op de te behalen resultaten. Indien de werkelijkheid afwijkt van de planning, kan dit nadelige gevolgen hebben voor de totale kosten, alsook het moment van oplevering. Tijdig herkennen van deze afwijkingen en hierop sturen is dus van groot belang. Afwijkingen die impact hebben op het projectresultaat worden gerapporteerd via risico dashboard.

Alle uit te voeren acties worden vastgelegd in de online omgeving van Trello. Op deze manier is de status van de activiteiten inzichtelijk: <https://trello.com/b/wOm4ifYH/spark-20-xxl-lab>.

Risico dashboard

Te grote afwijkingen ten aanzien van de te behalen kwaliteit, resultaten, begroting en planning, kunnen leiden tot onaanvaardbare risico's in het project. Al deze kritische afwijkingen worden inzichtelijk gemaakt in het risico dashboard. Het is van belang dat de projectmanager deze afwijkingen tijdig adresseert en bespreekt met de stuurgroep. De projectmanager stelt waar nodig beslisdocumenten op.

Informatievoorziening

Er zijn verschillende doelgroepen verbonden aan het project. De belangrijkste doelgroepen zijn:

- Projectorganisatie SPARK
- Partners SPARK Lab XXL
- SPARK netwerk

Projectorganisatie SPARK

- Projectorganisatie
- Projectmanager + team
- Het bestuur van de Stichting SPARK Campus
- De stuurgroep van de Stichting SPARK Campus (bestuur SPARK + founding fathers)
- De adviesraad van de Stichting SPARK Campus (afvaardiging vanuit respectieve organisaties van de founding fathers)

Voor het welslagen van het project en duurzame implementatie is het draagvlak van deze doelgroep nodig. Deze doelgroep is onderdeel van het project en mede verantwoordelijk voor de besluitvorming in het project. Deze doelgroep wordt nauw betrokken bij de voortgang van het project.

Partners SPARK Lab XXL:

- Onderwijs
- Overheid
- Bedrijven
- Leveranciers

Voor het welslagen van het project en duurzame implementatie is de samenwerking met deze doelgroep nodig. Met deze doelgroep worden afspraken gemaakt over de samenwerking, tevens worden zij als partner geïnformeerd over de voortgang van het project.

SPARK netwerk:

- SPARK team flexibele schil
- SPARK Members
- SPARK Community

Deze doelgroep wordt op de hoogte gehouden van de voortgang van het project en waar mogelijk wordt de relatie omgezet in een partnership.

14. Staatssteun

Bij de vraag of sprake is van staatssteun dient in kaart te worden gebracht of Stichting SPARK Campus een voordeel geniet dat onder normale marktomstandigheden niet zou worden of zijn verkregen. Vertrekpunt daarbij is dat Stichting SPARK Campus voor de investering en exploitatie van het SPARK Lab XXL met het in dit projectplan beschreven dienstenpakket actief is op de markt van het aanbieden van diensten voor creatieve makers. Mensen die gebruik willen maken van deze diensten moeten er een prijs voor betalen volgens een vast prijsingsmodel. Stichting SPARK Campus kwalificeert in dit verband als onderneming.

Belangrijk is dat sprake is van een geldlening, die uiteindelijk moet worden terugbetaald aan de geldverstrekker (Provincie Noord-Brabant). Het leningbedrag zelf is dus geen steun.

Dit geldt niet voor het deel van het leningbedrag dat wordt aangewend voor de investeringskosten in activa ter inrichting van het lab, aangezien hiervoor kwijtschelding is gevraagd (€ 375.000). Effectief is hiermee sprake is van steun die niet terugbetaald wordt (subsidie). Het deel waarvoor kwijtschelding is gevraagd wordt separaat behandeld in deze staatssteunuitenzetting.

Voordelen bij leningen ontstaan gewoonlijk door gunstigere condities waartegen de lening is verstrekt. De vraag of sprake is van een voordeel is onderstaand uitgewerkt:

- Deze lening via de markt te verkrijgen?

Dit aspect is onderzocht. De lening ten behoeve van het SPARK Lab XXL kwalificeert als een lening met een hoog risicoprofiel, meer in het bijzonder ten aanzien van de inkomsten in de businesscase. Het behalen van voldoende inkomsten is bepalend voor de uiteindelijke continuïteit van het initiatief. Marktpartijen achten het risico van verstrekking van deze lening hoog, waarbij geen partij is geïdentificeerd die concreet bereid is om de lening te verstrekken. Er wordt in ieder geval altijd een hoge risicopremie gevraagd, bovenop de geldmarktrente, waardoor de te betalen rente een veelvoud (vanwege de huidige lage marktrente) wordt van de actuele geldmarktrente. Er is dus sprake van marktfalen, in de zin van dat marktpartijen niet bereid zijn (of anders slechts tegen een hoge risicopremie) om deze lening te verstrekken.

Als Provincie Noord-Brabant de leningfaciliteit met een looptijd van 12 jaar verstrekt tegen een rente van 2% is hiermee sprake van een voordeel. Als er al een marktpartij is die bereid zou zijn de lening te verstrekken, dan zal die rente vanwege de hoge risicopremie altijd boven de 2% liggen.

- Andere voordelen dan de rente?

Een tweede voordeel is dat drie rentevrije jaren zijn gevraagd. In de eerste drie jaren hoeft over de dan opgevraagde middelen uit de leningfaciliteit geen rente te worden betaald aan de geldverstrekker. Marktpartijen verlenen normaliter niet een dergelijk voordeel.

Een derde voordeel is dat drie aflossingsvrije jaren zijn bedongen. Het aflossingsschema is hiermee maatwerk dat is geënt op de terugbetalingscapaciteit van Stichting SPARK Campus. Het is echter niet uitgesloten dat marktpartijen tevens een dergelijk gunstig aflossingsschema met aflossingsvrije jaren zouden kunnen volgen. Uiteindelijk moet de lening toch volledig worden terugbetaald, zodat het voordeel van dit punt nihil wordt geacht.

Een vierde mogelijk voordeel is de beschikbaarstelling van een leningfaciliteit. Alleen indien de middelen daadwerkelijk nodig zijn, worden ze op verzoek door Stichting SPARK Campus geclaimd. Ook voor dit aspect is niet uitgesloten dat marktpartijen dit voordeel zouden

kunnen bieden. Voor marktpartijen wordt de lening daarmee wel onaantrekkelijker, omdat het verdienmodel kleiner wordt wanneer de leningfaciliteit slechts ten dele wordt benut.

Afhankelijk van de exacte uitkomst van de leningsvoorwaarden met de provincie is de conclusie dat verlening van de lening onder de overeengekomen condities betekent dat op het terug te betalen deel van de lening sprake is van een niet-marktconform voordeel en dus van staatssteun.

Vervolgens moet berekend worden wat de omvang van het voordeel is aan de hand van de bruto subsidie-equivalent.

Inclusief risicotoeslagen is de verwachting dat de geldende marktrente voor deze lening minimaal 6% bedraagt. Het renteverskil bedraagt hiermee 4%-punten (400 basispunten). Over de gehele leningfaciliteit ad € 2.375.000 is dat afhankelijk van het aflossingsritme gemiddeld € 570.000 over de looptijd van de lening. Daarbij moet worden opgemerkt dat met zekerheid slechts € 1.000.000 wordt benut. Indien het te lenen deel op die omvang blijft, bedraagt de BSE € 255.000.

Voor het leningdeel dat wordt aangewend ter dekking van de investeringskosten is kwijtschelding ad € 375.000 gevraagd. Dat deel van de lening wordt niet afgelost en kwalificeert hiermee in feite als subsidie op de investeringskosten.

Voorgesteld wordt om beide niet-marktconforme voordelen onder te brengen onder artikel 27 Steun voor Innovatieclusters van de Algemene Groepsvrijstellingsverordening (AGVV, Verordening (EU) Nr. 651/2014). Er is immers sprake van een combinatie van investerings- en exploitatiesteun aan de rechtspersoon die het innovatiecluster opereert. Toegang tot de faciliteit en activiteiten van het cluster staat open voor meerdere gebruikers en wordt op transparante en niet-discriminerende basis verleend (lid 3). De vergoedingen die voor het gebruik van de faciliteiten van het cluster en voor deelname aan de activiteiten van het cluster worden berekend, stemmen overeen met de marktprijs of weerspiegelen de kosten ervan (lid 4).

De kwijtschelding op de investeringskosten kan worden aangemerkt als investeringssteun voor een innovatiecluster. De investeringskosten in activa over de jaren 2019, 2020, 2021 en 2022 bedragen € 877.497. Het voordeel van kwijtschelding (=subsidie) bedraagt € 375.000. Het steunpercentage bedraagt hiermee 42,7%, wat binnen het toegestane steunpercentage van 50% blijft.

De steun in termen van BSE kan worden gezien als exploitatiesteun voor een innovatiecluster. Deze exploitatiesteun blijft ruimschoots binnen het maximale steunpercentage van 50% van de totale in aanmerking komende exploitatiekosten. De staatssteun mag maximaal tien jaar bedragen. Er is genoeg ruimte om het voordeel van de BSE te alloceren naar de eerste tien jaren van de exploitatie.

Conclusie is dat beide componenten van het niet-marktconforme voordeel zijn aan te merken als geoorloofde staatssteun onder artikel 27 van de AGVV.